

bokselskap.no, Oslo 2018

Hans E. Kinck: *Fra Fonneland til Svabergssveen*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1922 (Kristiania, Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-393-0 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-394-7 (epub),

978-82-8319-395-4 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Hans E. Kinck

Fra Fonneland til Svabergssveen

Noveller og humoresker

bokselskap.no

Oslo 2018

[Det knaldrer og blaaser](#)

[Sandkorn paa et øie](#)

[Fonnelandsmanden](#)

[Ildmørje](#)

[Der generalkommissär](#)

[Paa bunden av glemselens flod](#)

[Gampen paa svabergssveen](#)

DET KNALDRER OG BLAASER

NOCTURNE

[3] En graa sensommersnat mange, mange aar her foran. Der sitter en mand i en liten tjærebrædd færing og ror utover fjorden i motvind. En barhodet lurvetasse, med bukkeskjeg og en krans haar videre op rundt det rakete ansigt, som slæver brun skraa i ene mundviken, og med smaa mysende, blekblaa øine. Et saltvands-menneske. Men ellers vel baatbygger og inderst eller noget slikt. Der ligger en tønne i bakskuten, med masten og seilet over. Det er sukkerpærer. Slikt overflødig pære-aar har her ikke været paa den tid folk mindes i fjorden. Og sukkerpærer taaler ikke at ligge, de raatner straks; og de maa helst høstes, litt før de gulner; det har han da vel ogsaa gjort. —

Ensteds i grænden staar et gammelt, vældig træ; stammen deler sig i to grener like ned ved roten, og slik mængde er her paa iaar at hele træet bøier sig, én gren til hver kant, og det revner sagtmodig litt for hver [4] dag i den kløften mellem grenene, barken brister, den hvite ved gliser. Og han har vel høstet et par nætter itræk, baaret det ned gjennom olderhagen til nøstet i sækker, tømt frugten varlig over i tønden. Og nu den tredje nat lempet han tønden varsomt ut i færingen, brer seilet over, løser det litt fra masten, saa det dækker bedre, og skuter saa fra. Det gjælder vel at fare stilt; men om saa er, at det træet ikke nett staar paa hans teig, saa kan ikke det være saa huggende nøie i et slikt overflødig frugtaar. Halvanden mil længer ut i fjorden ligger et stoppested utenfor hans, hvor dampen til byen naar frem paa morgenkvisten. Han kjender kanskje én av matroserne. Og saa langt gjælder det vel at ro med pærene inat.

Men det knaldrer og blaaser; det er dagens havgul, som denne gang ikke flauer av imot kveld. Den lægger heller litt paa utover natten; og vestre sig gjør den og. Det er mer end en almindelig graae: Indveir! Det er selve havets vaate

skoddebris. Det blaaser op mot regn.

Langsamt og støtt siger færingen utover, reiser sig og dukker sig paa vestenveirets graa baarer; og naar bølgekammen blir for kjephøi, slaar stavnen det hele til hvitt skum. [5] Det er bare én mand til at ro mot natten og veiret. Han sliter sig frem langs land. Og det blaa øienpar stirrer rolig agterover ut i det graa stenrike derinde. Hans ryg bøier sig frem, læner sig bakover, regelmæssig som aandedræt, aarerne griper frem og drar taket ut, og de fregnede næver følger uten hvil, faste som klør om grepet. Det blaaser jevnt og støtt, og næsten uten vindkast. Det suser av bølger allesteds, og om nessene bryter det og braker av sjø, som ender sin reis paa selve hare Norge. Stue efter stue lægger sig agtenfor ham. Stængte dører. Folk som sover indenfor den tunge drømmeløse søvn imot regn. Og smaa nøst i fjæren; færingar, som ligger paa kant op i støen: Dukker op, svinder ... En hval pæser visst forut — larmen staar med vinden ned paa færingen. Agter kommer en jægt krydsende utover baut efter baut; den ligger dypt. Og han synes han skulde dra kjendsel paa den Han holder sig tæt op i taren; tyr ind paa bugter, er ikke nøie med en liten krok, naar han bare kan finde livd; søker kloss i berghamrene, som knuser bølgerne til medgjørilig, toppet skvampesjø for færingen. Og aarebladet paa indsiden skraper bund iblandt. De hvite bergskolter lyser mot den [6] graa luft. Og ind mellem skolterne irrgrøn, saftig haa like under husmuren. Ut ved hjørnet ensteds en ældgammel apal, — vrænger sine sølvlyse bladsider for nattebrisen. Der en nyvasket søndagsskjorte, — slaar forfløien i den graa nat. Og paa et plass ulmer gulbrunt og hjertensgodt det nødvendige krusafat; det staar paa kant op til husmuren nu saan sommersdagen, da én likesaa godt kan umake sig utenom døren som ikke. *Der* en loppet vinter-teld utpaa bakken, svinger fra sin stang og har sommerferie endda, likesom det gjestfri krusafat ... Dukker op, svinder: Hatlaneset ... Oldervik Asketangjen Gygrastolshammaren Otrestein — alle de plasser og odder her er. Det glir og det skrir, aarerne gaar saa aandedræts-støe. Naar han faar rodd sig opunder her ved Otrestein, sætter han seil, for herfra ligger han den over fjorden til stoppestedet. Det braker godt derute; ja, han er rigtig tung i fjorden.

Her inde paa Otreaag er det mørkt av fjeldet, og smul sjø. Like ved Steinen

drar han aarerne ind, løfter seilet fra agterskuten og slipper masten ned gjennom hullet i fremtoften, vikler det ut, krabber frem med fokken, setter saa fast dens skjøte; faar spridet [7] op, haler storseilsskjøtet til sig og render det bakom grepet, slaar fast. Der lyser en kridhvit, ny bot øverst oppe ved masten. Han faar ro litt under seilet, saa han naar vel frem av disse ugreie atterkast her langs hammeren og uti. Det smelder sagte i storseilet, fokken bakker. Men han ror.

Der flakser en hvit maase ovenover et dyr bort paa Steinen, det ligger og æter paa noget, som spratler og slaar med sporden. Underlig! Han maa ha været i laksegarnet til Otrevaags-manden og stjaalet; men han vet ikke av, at oteren er slik heller: gaar i laksegarn. Og her i fjæren lusker der visst en ræv, ser sig om efter fisk. Oteren slipper fisken; blev vel skræmt av baaten — det blinker sølv i mørket. Og ræven faar den! Han er vel mindre mandstyg end oteren; eller kanskje den andre alt er mæt. — Hau! skriker han. Ve du sleppa, din tju! ...

Ret nu har han vinden! Han drar ind aarerne, beholder den ene i næven til at styre med. Færingen lægger sig alt over. Krah-krah! sier det i storseilet, det ligner et kraakeskrik. Og det grynter og gurgler i strømkurlen efter aarebladet. Krah-krah! Han stikker litt paa skjøtet for at live, og han triver i det med næven, niholder, for at [8] støtte, til færingen kommer godt i sig, og det ikke mer røiner saa. Ja, han turvte ha sat en bot i det nedre seilhornet ogsaa. Og han haler skjøtet varsomt ind igjen, for at prøve: Krah-krah! ... Han stikker atter ut litt, for at live seilet. Og han smiler imens hen for sig ved tanken paa de dyrene: «Hauk over hauk», har han hørt for et gammelt ord. Men aldrig «ræv over oter». Aaja, det er rare greier, naar én skal ha sig mal, san ...

Der kommer jægten skridende hitover, sopende vandet fremfor sig, ligger saa rank og stø i sjøen, søklastet, like ned til skanseklædningen. Det er en sten-jægt, Mikjel Tuften sin inde fra fjorden. Et hode, som sitter og halvsover bak den gisne, blaamalte skanseklædning — han reiser ofte alene, han Mikjel. Hun gaar ny baut her like under Otresteinen. Men hun er seig i svingen, søklastet som hun er.

Krah-krah! ... Nei, han greier aldrig fjorden over med slikt seil! ... Og han holder ned paa jægten, klapper op til, just som han der ombord er færdig med seilene, snakker ind til det brandrøde hode bak skanseklædningen — det sitter korthalset paa [9] svære aksler, og han er skrutrygget som en sint, knurrende

puddel, den reiser nakkebust.

— Kjøpe du sukkerpere, Mikjel? sier han, og slaar fangelinen om agtervantet.

— Kor mykje?

— Ei tydna,

— Ka tek' du?

— Sju ort.

— Kom mæ 'na!

Og tønden blir lempet og halet ombord. Han leverer én daler. Men kaster fangelinen loss i det samme:

— Ha du vore i doktars-hagjen no?

Og han i baaten reiser sig hakkende galen: Helvetes sattan!

Det bjeffer som en hund der ombord:

— Kafy ror du hit ut daa i slikt vêr?

— Seks aa ei halv! skriker han, og rækker haanden ut. — Det svarer ikke bak skanseklædningen. — Seks! skriker han saa. Fem aa ei halv! — Det svarer ikke. Og han i baaten slipper sig ned paa toften, ror med rappe, plaskende tak under seilet. Men hodet bak skanseklædningen glir sin vei fra ham, staar ildrødt mot den lysegraa regnskur, som skrider ut dalen der i sør ensteds.

— So ve eg ha tomtydnaa att! skriker han.

For det er uraad for en færing ta igjen ^[10] selv slik fillejægt, naar den først er kommen i sîg. Hun dasker sprutende og rislende væk ind i skoddenatten, som en søkvaat bamse. — Krah-krah! Og han striker med styreaaren, tversnur; han lenser tilbake for spilet storseil — nu røiner det ikke paa raatten klut; flyr som en fiskeand indover paa dansende baaretopper. En barhodet lurvetasse med en blek, dødsens træt glans i øiet, som kommer i hug ræven og oteren: aaja, det er rare greier, san, om én saa bare skal ha tak i lite vætta kontanter! ... Bli borte i den regngraasommersnat.

Og indveiret gaar sin gang. Det er ikke skyer, som stimer; det er bare stille,

vaat regnskodde, som siger ind og tætnet sig langs fjordens begge fjeldsider, kliner sig indtil, fylder alle dalsøkk, følger nøie landet, ind vaager og ut nes, synker nedover lierne, naar ned i furuskogen, videre ned til gaardenes beitehager, siger mørknende nedover bø-garen; og de irrgrønne revner mellem skolterne blir næsten svarte, som furuskogen var, av skygge og nat. Nu er skoddetækket like ned i fjæren, gjemmer alle fjordens stuer med saltvandsmennesker, som sover drømmeløst indenfor. Var dig, der kom den første draapen! Ak ja, ret nu er det ikke langt borte

SANDKORN PAA ET ØIE

[13] Toget sagtnet farten. Han kom ut paa platformen, med to-tre pakker under hver arm og en i næven, — bred og straalende som han aatte hele grænden. Men han var tæt paa, han skulde gaat hodestup, da han steg ned; for han traakket feil i trinnet, eller hvordan det hadde sig; han kom springende ind paa perrongen og flakset med armene for at skaffe balanse tilveie og faa reist sig igjen; og en av pakkerne datt ned i gruset under den strid. Sjaa paa *den*, du! sa han klukkende. Saa rettet han sig, saa sig rundt med et stort, tindrende seierssmil, som om her skulde staat en hel stab av betjening paa den vesle station. Der kom en kar til ut av toget, han var noget støere paa foten.

Bak stakittet stod konen med Blakka; hun maatte staa og blaaholde mærrren, for hun [14] var ikke sæten, saa litet vant hun var med jernbanen.

— Er du der, Lisa? ropte han. Det var lugomt, mumlet det, som han bøide sig ned efter pakken. Men i det samme datt der flere pakker. D' e sammaa! Og han sprang fra dem. Saa fik de ligge der til han kom tilbakkers.

Han var ikke videre fuld. Men jovisst hadde han altids litt paa, naturligvis.

Han kom like fra bryllup sør i bygden, hvor han hadde været værsgodmand. Men han hadde været borte i vel otte dage. Ved stakitgjærdet leverte han fra sig de pakkerne, som endda laa igjen under armen, veltet dem ned i kjærrekarmen: Mener 'u e der, je! smaapratet han med sig selv og var smørblid. Løftet dem saa op igjen og rakte hende: Lefsekling tel dig fra brura, sa han. Aa her er et stykkje ribbensbærs-stek av brøllopsgrisen, som hu ba mig ta me tel dig. Modig lækker kjærring, hu Anne! ... Aa, de va sandt —! Dermed sprang han for at hente pakkerne som var faldt ned. Men saa kom han til at huske en pakke, han hadde sat fra sig paa stighbrettet: Aa dækern! Og sprang dit isteden og hentet den. Han slap den op i karmen til det andre; det var de otte selters-flasker, ^[15] pratet han, som han hadde kjøpt for gamieskriveren hos landhandleren her sør. Saa kom han tilbake til sit forrige emne: Ja, de va brøllop, san! Fysst saa va de naa suppe, da ma; saa va de fesk; baate stekt fesk og kokt fesk; saa kjøttkake; saa svinestek; saa karbonader; saa koteletter; saa —. Forsæt au! Ja, je kjem att paa timen! — Og saa sprang han efter dem som var faldt ned: Kaku tel dig! pratet han og saa paa konen med svømmende øine; han hadde kjøpt til hende sør hos bakeren ... Frygtelig lugomt me slik kjærrekarm, naar en ha saa styggmye me pargasi! Og han regnet op: Her var oksesteken, han hadde hentet til gamleskriveren — skulde nok rigtig være stort selskap hos ham. Der var den raumaling-poseden, han hadde kjøpt for Per naboen, til den søre stuevæggen, som netop var «sydd»: Modig sterk maling! sterkeste maling, som finds! ... Og her var snelletraad og fôr til Lisa: Ska naa itt' bli omkømmin fe traas, lel — aa dækeren, de var sandt! Saa sprang han: Kjem att paa timen! ropte han tilbake. For han kom til at mindes endda en pakke, den laa igjen inde i toget: En væv fra fargereren her sør, kjoletøiet til Lisa. Men der var toget alt ^[16] begyndt at gaa! Han sprang med langs vognen, brølte mot alle lukkede ruter: Ta vare paa væven! Og viftet saan litet grand med haanden, akkurat som det var en rigtig god kjending, han bad farvel med.

Det var justsom litt stille der borte ved kjærren, da han kom tilbake dengang. Hun snakket sint til Blakka: Staa still, sie je! sa hun. Han sagtnet alt sit jag og skottet bort som aller snøggest: Staa still, sie je! brølte han, og var endda sintere. Fillemær!

— Vassrenn, aua paa dig? sier hun.

— Tvele fe, je fekk rusk indpaa aua paa tôle, sier han.

— Mene, du e rusk, je! svarer hun og ler kort.

— Ja. Eller sandkønn.

— *Sandkønn*, du!! sier hun med et stort smil, retter sig op og glaaper ham ned i jord: Berre skire fylla, Anton!

Men de ord bet ikke spor paa ham. Og saa fortalte han, og ordnet i kjærren, at det hadde været forsæt med saltmat i det bryllupet; han hadde sikkert drukket en seks eller otte selters idag! Ja, saa konjak 'ni, pratet han. Pjølter, d'e modig gott mot tyste. En blir itte tyst *etter* heller. Kan veta det: slikt gjør mon de, kan du veta ... Og ^[17] da hun slet ikke svarte, sa han: Saa rese vi da, hokke de e!

Der var ikke andre reisende her idag; det var bare han og saa den veislusken. Han fortalte nu han hadde spurt, om han vilde følge i kjærren, hvissaa var at hun Lisa møtte med Blakka — der var altids plads, sitte paa høisækken: Spræk gamp! Finds itte maakaan i hele dalen!

— Slusk-Hans her op i kjærren! tok hun i.

— Vi rese fraa 'n! klukket han listig. Rese fraa 'n! For han er saa fryktelig fuld, saa.

Og de skyndte sig at stige opi, satte sig jevnside paa sætet. Smeis paa litt! sa han. Kom med tømme, Lisa! Saa kjøre vi fraa 'n, fyllebøtte! — De hørte en kar huje inde i et av uthusene. Og han klukket igjen: Sju, sju! Ja, han e spunsa fuld, svine.

Hun saa fremfor sig og smilte: Øsch! sa hun bare. Men svarte ellers ikke.

Det var en snau halv mil at kjøre til Granlisveen, hans vesle gaard.

De var op i førti-aarene begge. Han var av de rødblonde, og fregnet — rigtig store fregner! Og tæt liten pels kindskjeg grodde forbi øret og nedpaa litt; store blodunderløpne øine. Men hun var hvit og rødkindet ^[18] som et eple; kneiset statelig og høibarmet. Hadde svære, fete, falske øienlok — hun hadde nu ogsaa kjendt andre, før hun traf denne Anton Granlisveen; tjente blandt andet i sin tid paa Storkongsrud hos kaptein Hessen ...

De var snart inde i skauen og svinget ut og ind paa chausséen langs aasen nordover. De hørte en kar huje paa dem bort i veien.

Ja, det var bryllup, san! snakket han. Øsch! sa hun. Saa begyndte han likesaagodt om høstveiret:

— Modig fint veir idag! pratet han og saa sig festlig utover grænden, den laa der med de gule akrer og korn paa staur med fjorden og de barskogmørke lier helt op mot himmelbrynet: Aa saa Mjøsa da! Ligg saa styggelig pen, saa, at de e fæle tingen ... Aa loa staa fryktelig bra iaar — aa ja da, get! Aa saa styggmye kønn paa! — Men Lisa sat taus og iagttok ham koldt. Han holdt pludselig gampen: Sju, sju! Je høre røia garpe norom Lykkja! ... Staa still, sie je! Vil du staa, fillemær!

— Norom Lykkja *her*?! sa hun bare. For Lykkja laa ved Granlisveen.

Han bare pratet: Hadde je hat byrsa naa, sku jeg tii a.

[19] — Røi *naa*? Du vil i vægen att sørover, skjønne je, sa hun og blunket ond: Blit dan paa vann aa brø, hæh?

Og dermed fik Blakka en rap: Hva staa du etter, di fillemær! — Men han kniste godt til de ord fra Lisa, slog saa ut med haanden og pekte og pratet: ja, paa en dag som idag stod der sikkert en ulovlig elg der opunder Granlisvekampen og solte sig: Han bie mig sakta, hokke de e, mumlet han. Han sat længe og klukket ved tanken paa den: og i høst blev det nok ulovlig ørret i bækken og ... Sjaa sulua, Lisa! Sjaa! nei, sjaa! Op i grantoppa allestan! Fæle tingen, saa styggmye ta 'n. Nei, ha du set —! Paa hundretusen-vis me sulu! ... Gaar etter kønne, tvele je. Saa dan paa de, atte!

— De e tita, ser 'u. Sulua e rest.

— Ja tita, ja. D' e saammaa ... Haa e de, hu sie? Eh-eh, eh-eh; bt-bt, bt-bt.

— Mene, du hærme ette smaafaulen, je!

Han puffet stilt bort i hende, stanset Blakka: Sju, sju! Og hvisket: Ser 'u røiskatten? Sjaa, der sit 'n attom tuva der. Hadde je hat byrsa naa, saa —! Forsæt ogsaa, saa styggmye de e ta 'n iaar! ... Haa staa du ette, di *fillemær*!

For Lisa svarte ikke. Og han tænkte, at [20] kanskje var hun ikke rigtig i lun.

Hun sat der som en svart skybolck. Og saa slog han likesaa godt om for at være hende til viljes og snakket sørgmodig: Tænkte de og! sa han, saammaa je saa maanen her i haust ... Je liker 'n itte! Ny va 'n saa laag, laa like ner i lia! aa nêan gjekk saa høgt paa himmelen. Je tænkte me mig sjæl: Bra loa e kømmin paa raa, hokke de e. Blir kalde nætter, tænkte je ... Ja, han endog rynket bryn og var justsom et litet øieblik bent ut sint over denne forsynets slette styrelse: Aa saa al denne musa paa aakren iaar! Sjaa! Styggmye ta 'n! D' e itte berre de, hu êt. Men hu skralra bort saa mye!

— Sakta andre au, som skvalra burt! svarte det.

— Aaja da, get! Sjaa berre tita naa ... Aa saa modig mye me ugras aa eimilkje paa aakern som iaar ha her fell alli vøri. Aa saa styggmye me røiskat da! ... Sakta andre som skralra burt. Kan veta de. De e de.

Og han opfattet slet ikke hvad hun tænkte, der hun sat og svarte slik. Bare at hun ikke vilde snakke om *dette*. Og siden hun ikke vilde snakke om det, kunde han likesaa godt snakke om endda noget andet. Han ^[21] pratet igjen om bryllupet og brudgommen igaar: Tosken! sa han, — som giftet sig om høsten, nu naar loa og avlingen var inde! Nei, da var han lurere, han her sat, og han dultet smaaleende borti Lisa med albuen: han livde ikke kjærringa, men holdt bryllup like før tyngste vaaronnen, saa han sikret sig kvindfolk-hjælp: Je visste fell, haa je gjore den gaangen. Aa ja da.

Hun sa kvast: Men de brølløpe hass træffte naa lugomt fe den som sku i vægen aa sitte fe en ulovlig elj, hokke de e.

Han merket fremdeles ingenting: Aa ja da, get! De træffte fryktelig lugomt. — Og var lutter godlun og spøk: *Han* visste sagtens hvad han gjorde, klukket han og dultet igjen borti hende: slog to fluer med én smækk! ... Nappet saa i tømmerne og smeiste paa Blakka. — Sjaa! nei, sjaa! Der e en røiskat att! Fortsætt au! — Og han la sig atter hen i yrt prat: Je ha tii mye røiskat, je, i mi ti. Aa slik som de lufte ta 'n naar han blir sint! Modig vonn luft! Vonneste lufta, je ha kjendt. Prøvde ta en under et trug engaang. Men de skal je ailler gjøre mer! — Hun svarte ikke et ord. Og han slog paa Blakka: Vil du gaa! Set paa maakaan, haassen mærra e idag da! Je ska ^[22] lære dig, je. — Men det var ikke andet end en liten orekvist; saa hun

saavidt viftet litt med halen til det og bare smaadiltet, som før.

— Arbeidsgamp, dette, sa Lisa koldt. Traus aa tung aa sterk ... Sku live en slik gamp. Ailler springe. Bare gaa pent fe lasse ... Mye fe go, gapkjøre me, — *denne*.

— Fe go, *denne*?! lo han. Aa pføi da! Og han jaget paa. Men da ristet hun paa hodet likesom ganske fra sig og tok sig til hjertet: Je e 'mest kvævd fe bringa ta alt mase aa prate dit!

Da pludselig fór der justsom et glimt gjennom ham: Du sku vørti att paa Storkongsrud, mene du, hos han derre kapten Hessen? Aa itte gaat tel Granlisveen den vaaren aa alt det slite, mene du?

Hun mumlet fremfor sig: Ingen var naa i vægen fe ulovlig elj, *der*, itte. Eller fe tømmerhogst i almenningen. Eller fe fiskjing i fredingstia ... Itte *der*, itte.

Nu først steilet han, svelget, og sa langsomt: Haa du sei? — Dermed fik Blakka en ny rap. Saa kom det; men det kom med lange mellemrum, som enslags minutskud, for han var træg i tanken: Hokke va me aa aat eljen? sa han først. Mening ti, live en ^[23] kjærring som denne Anne, brura her sør! ... *Den* manden blev nok snydt, san, stakkar: Fysst gaangen med skauen, hu lokka me aa sa far hendes fik overtat av han derre kapten Hessen; den laut 'n sea *kjøpe*! Aa den laa i slikt ulænde, at han snaut heldt sig 3,50 i dagløn fe sig aa gampen paa eien kost, den ti han dreiv 'n ut.

Lisa sat stum og ganske forstenet. For hun hørte saa inderlig vel, hvorhen han tænkte: der hadde været samme slags skau dem imellem ogsaa engang.

Han blev ved: *Fysst* gaangen, hu sveik 'n, va den skauen ... Noe aa live, slik raktermær! — Og dermed fik Blakka en rap: Aa naa gjekk hu der flat som e bakstehelle, taska! Fe de kunde hu akkurat liksaa gott vørte att paa Storkongsrud hos han derre, derre kapten Hessen ... *Fysst* gaangen —! gjentok han. Men dermed kastet han i storsinne kvisten: Fillegreier! Noe tel den mæren, slik pisk! Staa still, sie je! — Og han steg ut av kjærren. Men det knydde ikke i hende; for hun visste endda bedre hvad han nu tænkte med sviket *andre* gangen: de var endda barnløse, de to ... Han skar sig en ny pisk og smidde den nøie til, prøvde den i luften — det var mere som en kjep end pisk.

[24] Da fik hun mæle med ett: Ha du lese de som ha stii i Dølen? — Han svarte

ikke, bare smidde. «Mishandling av hustru med døden til følge», gjentok hun ordret og i tonløs kulde. Der blev en lang taushet, og der laa giftig anklage i hendes blik. Saa kom det veltende, men med avisens egne ord; og hun tok den frem som støtte for hukommelsen; hun la ut heftigere og heftigere, som om det var hun selv mishandlingen var gaat utover; tilslut blev hun hæs i stemmen:

«Manden hadde til stadighet optraadt brutalt og hensynsløst mot hustruen. Han drak sig jevnlig fuld og var da voldsom og brutal...»

Han gav sig gode stunder, mens hun drev paa; han smidde en kjep til, prøvde den i luften: Live slik kjærring! sa han og gliste blodtørstig op paa Lisa.

«... Saa var det lørdag nu 25. august, at manden kom hjem om eftermiddagen. Han var fuld som sedvanlig og sint og ubehagelig. Men efter nogen tid gik han ut igjen og satte da døren aapen efter sig, hvorfor hustruen gik bort og lukket den igjen. Herover blev manden ærgerlig og ropte: Lukker du døren for mig? Og derefter tok han fart ind igjen og frem mot hustruen, hvem han tilføiet to slag i brystet med sin venstre haand, samt et slag med høire haand i hodet. Da sa hustruen: Aa Gud, nu gik der visst noget sundt inde i brystet paa mig! Hertil svarte manden: Jeg skal fanden slaa dig i stykker i brystet! hvorefter han slog hende i brystet endnu en gang —»

[25] Det var næsten hvisk, det sidste — saa hæs var hun — og hun snufset og hikstet.

Da hadde manden begge kjepper færdig. Han krabbet op i kjærren: Dom berre lyg i blaom! skrek han. Tok tømnen ind og slog løs paa Blakka. Rappene haglet. Gampen la i vei, det hun kunde; prøvde av og til bent frem paa langeks. Men da fik hun ekstra rap for det: Je skal faa dig tel gaa pent, je! skrek han. Han sparket efter lefseklingen, saa papiret gik: Trevali me al denne pargasien i kjærra! Han traakket istykker selterspakken, flaskerne slet sig en efter en og trillet klinkende rundt under sætet. Og malingen töt ut av posen. Det flöt tilsidst om hverandre alt i karmen — kjøtt og flasker og maling. D'e saammaa! skrek han. Mærren hadde aldrig været med paa det værre. Hun spændte sig selv i

skoene, saa det sang, for hun var en klodrian i trav. Men ved den lyden da hven han, rent fra sig av raseri: Je ska lære dig, je! Og av og til prøvde han at reise sig fra sætet for at komme bedre til med kjeppen.

Skogen føk forbi med sine træstammer, sine stier, med stumper av den gamle, nedlagte veien som alltid kløv op bakkerne. Og han skottet sig sky og brødefuld tilbage, [26] naar han kjørte forbi folk eller indunder stuer. Farten øket; det duret under kjærrekarmen. De sa ellers ikke ett ord, nogen av de to. Men han saa stundom bort paa hende med et smil: hun sat der forstenet og stirret frem for sig! Han gliste paa hende næsten for hver rap, Blakka fik.

Og han tok svingene krappere og krappere, saa hjulnavet var borti stabbestenen aldrig saa litet. Han saa saa vel, hun blev mer og mer ræd de svingene. Og des knappere tok han dem. Første gang justsom bare knærtet det. Men næste gang skuret det indpaa: D'e saammaa! skrattet han. Saa næste sving. Da skedde det: Skurende gnislende brak fra sten og jern! Brest av ved: Skaaka! sa han. Kjærren kastet sig, braastanset. De to fremstupes ut av karmen og ned i grøften, med sætet og høisækken efter sig og selters og pakker og alt. Blakka stod paa tvers over veikanten, med sælen helt over paa den ene siden og forspændt bare den ene skaaken; den anden hang og slang med en knækket stump. Men ellers hadde ingen tat skade, for det var bløtt og myret lænde i grøften. Der fræste og pjutret sprungne flasker rundt om i mosen.

[27] — Seltersen tel skrivera! sa han, pludselig ædru, og reiste sig op.

— Faleg tel kjøring paa dig au! sa hun bare og samlet sig op. Hun traakket unna aastedet: Tvele fe, blir likest gaa gamlevægen fe *mig*, mumlet hun forurettet.

— E mye længre, den vægen! sa han, han stod forkommen som en tigger nede i grøften.

— D'e saammaa! sa hun, og brukte skadefro hans egne ord.

Han saa forfærdet paa al seltersen til skriveren. Saa tok han sig op til øiet med ene haanden: Huff da! Nei, naa gjore sandkønne modig vondt, Lisa! — Han bent frem klynket nede i grøften.

Hun stanset opfor veien, lyttet til ordenes fald; seg saa langsomt ned igjen.

For det var bare ett raad her, om saa var, det eneste sikre og ufarlige: det var at prøve ta det med tungen. Det var en kjendt sak. Og det husraad visste de om, begge.

Hun stillet sig op nedi grøften foran ham, om saa var at han vilde ... Og han kom nærmere, skred langsomt imot hende, og med krypende blik: For snau svingen, klynket han; saa ikke paa det øie, maa vite. Og tok av sig hatten: Sandkønne!

[28] — Staa still, sie je! satte hun i, slik som han naar han snakket til Blakka. Og det knydde ikke i ham; han bare stod med hatten i haanden, mens hun la begge hænder om hans hode for at holde det støtt. De stod ansigt til ansigt nede i grøften, og hun slikket øiet for rusket. Tvers gjennom rusen stod han og kjendte en god og varm tunge, som vandret langsomt rundt paa hans øieeple; blev liggende der stundevís ganske stille. Det justsom søkket saa godt i ham ...

Hun syntes ogsaa grangivelig, hun hørte et suk, av disse lange, likesom i flere trin, som gaar gjennom et menneske i bedehuset efter en rigtig het bøn.

— Mene, je e litt likere naa! sa han sagte, da hun tilsidst trak sig væk.

Og saa gav han sig ikast med skaaken. Han spændte først hesten helt fra. Han skar sig et stykke av tømmerne, stod og surret det vel og længe. Hun stod og klappet Blakka paa veikanten. Og efterpaa spyttet han godt paa surringen, at den skulde trutne og holde. De sa ikke et ord, nogen. Saa spændte de hesten for igjen, la sætet op i og det andet som var ramlet ut; begge piskene slængte han med foragt ind i skauen. Saa steg de op i. Men Blakka var urolig.

[29] — Nei nei! godsnakket han. Haa e de, *du fel*, du da Blakka? ... Ta tømme, du Lisa. Ser saa lite paa dette aua. — Hun tok tømmerne. Og hvergang Blakka misforstod og trodde at nu begyndte det igjen, saa var han der paa timen; han sat stille ved hendes side og godsnakket og stagget: Gaa naa pent da, Blakka! ... Saa-aa, gaa naa pent! ... Fola fola, Blakka.

De kjørte i langsomt skridt og sagtmødig, som om de kjørte lik. —

Da de naadde frem til Granlisveen og svinget op til gaards, stod der fuldt av folk paa tunet og ventet for at ta imot pakkerne, han hadde besørget for dem. Der

stod han Per naboen, som skulde ha malingen, og drengen hos gamleskriveren paa Granli for at hente seltersen og steken. Og her stod nogen som vilde træffe værsgodmanden og spørge nyt fra bryllupet der sør. Der var ogsaa et par kjærringer som gjerne vilde set det nye kjoletøiet til Lisa. Folk smilte til goddag, mens de to forsigtig steg ut av kjærren.

— Du har kjørt sundt, se je, sa den ene paa tunet.

— Blei skræmt, mærra! svarte hun hurtig.

Men da han stod her efter endt reis paa sit eget tun, seg rusen med ett saa styggelig [30] indover ham igjen. Først sprættet han Blakka fra — Per hjalp til paa andre siden; slap skjækerne i volden, saa sætet ramlet fremstupes, og den ene sprang paany i surringen: Saa! Der rauk skaaka!

Lisa syntes, hun saa et rapt blunk i øiet paa dem som stod der. Da sa hun først noget om materialen nu for tiden, at det var fyrstik-ved og fusk i alt. Men han stod smørblid, rød i ansigtet og holdt sig i kjærrekarmen; og de drukne øine med lokkene halvt nedpaa stirret ut likesom efter en stripe fornuft langt borte i synsranden.

— Vassrenn saa, aua paa'n! sa Lisa. Faat et sandkønn —.

Da var han alt begyndt at levere ut varerne, mens han holdt sig fast i karmen med andre næven. Først kom han med en hel seltersflaske: Ja, seltersen ja, pratet han ... Aa da, vet du, e de gott ha en trygg hest, da. Kan snøgt bære tel, slikt, vet du, — jamvel fe den som e van ve aa kjøre ... Kan veta de: de e fryktelig bra me en stø gamp.

Saa rakte han noget til drengen; det var lefseklingen, og biterne dinglet ut av det iturevne papir: Aa her e steika, sa han. — De e mit, sa Lisa. Og han rakte Lisa malingen, [31] som drysset ut av den fillete pose: De e dit ja! sa han. — Nei, de e mit! sa Per. og han rakte frem steken bent ut i veiret: Aa her er maalinga tel sørvæggen din, Per. Trur, hu sku være bra, den maalinga. Fryktelig go! ... Aa saa billig da, get! Vart itte gøte paa, haa hu sku koste ... Aa je tala ve tre maalera sørpaa — nei, fem maalera va de! Den eine va endda han, som maala den villaen tel grosserer Fredriksen nord i Dalen ... Aa snelletraa tel skrivers! — Nei, de e mit, sa Lisa.

Men kjoletøiet da? spurte en kjærring. Da stirret han hende alvorlig ind i ansigtet og ristet paa hodet: De fekk je itte, get. Je flaug langs ette tôle, men var itte go faa de, noenstan, itte —.

Lisa rakte ham haanden: Prøve ta sandkønne, je! snakket hun moderlig.

Og ved hendes ord blev alt med ett saa forunderlig stille rundt om ham, saa han likesom maatte ta sig for, for ikke at falde rent overende; han glaapte sig omkring, likesom lyttet:

— Sju, sju! Mene, røia rese, je!

— *Røia?* studset én.

— Lisa lo godslig: *Sulua*, mene du, Anton!

[32] — *Sulua*, ja! ... Naa nei, der fauk ei att!

— *Sulua*, hu reste laang ti sea, hu, sa én.

— Sju, sju! Nei nei, ha du set! ... Eh-eh, eh-eh; bt-bt, bt-bt ...

— Mene *tita*, mene du! sa Lisa. Hu sie saa.

— *Tita*, ja! mumlet han. — Og hun begyndte at leie ham varlig over tunet og ind.

— Sju, sju! stanset han paa traakken: *Tita garpa norom Lykkja: Arrrch-arrch, arrrch-arrch* —.

FONNELANDSMANDEN

I

[35] Han stod ved stalden og kjakset med skjæren i øikens man. Han stod paa

sit tun i en krans av utallige smaahus, for det var en ældgammel gaard, svarte i tømren og tjærebrædde; og naboerne, som laa til samme tun, hadde det likedan, med særskilt bygning hver til sit bruk. Det var en rød liten gamp; han fik det helgedags-paafund imorges at klippe «staal» midt efter fakset, for der løp en svart stripe som paa en borkete fjordhest, blev borte indpaa ryggen litt, stak frem igjen ut i halen: moro se om det ikke tok sig ut paa en rød fillegamp ogsaa, et slikt «staal»! ... Det var en svær kar, med skjeg rødbrunt som myrjernrust; han var saa høi at han maatte lute nedover manen, næsten som han stod over en spædkalv, og skjeggets rust randt nedover hestehalsen — den tindret rød som kløver i solen. Men manden var sterk ogsaa, saa han tok i med, naar det knep for [36] gampen; og endda var der nu ikke lass, de to ikke hadde greiet sammen. Manden var saadan en femti aar og vel det.

Det var solskin den vaarmorgen. Men igaar blev det en fæl tørtørn for dem begge ned fra bygden hit op i dalen — storm og regn. Han stod her i ny lerretsskjorte og i kirkeklær, endda det var en virkedag. For han var *vâr* om sig; faren hadde været spedalsk, og sønnen selv levet i den store utryghet, for enten det var smitsomt eller arvelig, saa blev det det samme og like farlig. Men hos far brøt det ut just efter en slik fæl tur i frost og væte, han kom hjem fra bygden en nat: han var saa rød og blank i huden siden — øinene laa underlig blaakolde og tørre som i et solbrændt ansigt; og han hadde jo et grohuld som det ingen mening var i. Det blev holdt hemmelig; han døde heller ikke av det, men han hadde det nok, da han døde, og han stod visst i doktorens svære protokol. Og dette visste nu sønnens kone og forstod; saa hun altid hadde lagt frem et tørt klæsbytte, som ventet paa ham hvergang han kom hjem efter slike haarde turer. Det samme gjorde ogsaa hans mor den første tid; men hun sluttet, straks sønnekonen kom paa gaarden — det var det første, de to [37] slos om; og det var nu tyve aar siden. Aaja, det var saa mangt rundt om i verden som var skjørt og likesom saa midlertidig. Saa én selv fik prøve at være styrken ...

Bak de smaa ruter i vilkaars-stuen skimtet han sin mors og sin søsters ansigt; de stirret over mot røkstuen, der de visste at hans kone nu sat og ingenting tok sig til. Det var stille paa hans kant av tunet. Han var jo barnløs; for der kom bare en dødfødt søn den gang for mange aar siden. Det var især det sting for bringen han

aldrig kom sig over. Og skjønt han visste det var utelukket, saa laa haabet om et barn altid over ham, det laa som den hvite vaarsky drivende nu der oppe høit over dalen og ind mot vidden. Det var just en slik vaardag det skedde, — og kanske det var derfor han ogsaa kom paa at pudse gampen imorges. Han mindtes den dag saa levende nu igjen, her han stod: ... Det ynket sig sagte inde i røkstuen, hvor jordmoren netop var kommen. Og han saa det stygge glædesglimt, som skred over hans mors ansigt; hun sat ved peisen ute i skaalen sammen med hans søster: Ette den søte kløe kjem' den sure svie, so dei seir, sa hun langsomt, og mælet bævret. Han stod da utpaa tunet, men like ved døren, saa han [38] hørte hvert ord, smidde haandfalden paa et gammelt soplmskaft. Og den unge, nye jordmoren traakket rapt derinde; og hun kom fortunlet ut, «sa det fra sig paa timen!» Han fik reise efter doktoren straks, la hun til. Saa skrev hun ned nogen ord paa en papirlap til distriktslægen, leverte ham den. «Aa jøssøs! aa jøssøs!» klynket hun og stak sig væk bakom hushjørnet, med hænderne for hodet. Og kan kastet sig paa hesten, satte avsted med brevet til doktoren; det var to-tre mil til ham ialt, dengang han bodde hinsides fjorden. Men det var, der han fôr, allikevel som han hele tiden strakte haanden og naadde op i en seilende vaarsky; og her nedenunder vokste hvitsymre mellem lyse bjerkeleggen, ja just som idag. Hinsides fjorden fik han den besked at doktoren kom hjem først næste dags kveld. Imens naadde det atterbud ham fra Fonneland at konen var forløst — hans mor hadde hjulpet til at ta barnet. Men da var barnet dødt. Og ikke nok med det: konen var skamfaren for livet. Med vilje? mot vilje? — hvem i verden visste slikt? Men naar han og konen var alene nu, gik hun og klynket, og skumlet at, hadde hans mor bare villet, kunde hun lettelig gjort det mindre uvorrent. Og ved slike ord mindtes [39] han altid det skadefro glimt som skred over morens ansigt. For hun og hans søster la sig efter konen i ustyrlig skinsyke, da han giftet sig: han var saa avholdt, at de, han blev avholdt av, blev eftersat! Aaja, det var ikke den ting som ikke drap, naar der ikke blev holdt maate. Han hadde set saapas meget til mennesket. Det *var* slik. Det var ikke anderledes. Og alt i verden var bristeferdig. — Men især *den* hændelse gjorde ham «taaleg» ved hver ting som siden skedde, og ingen hadde set ham fare op i hidsighet. For alt blev jo likesom smaatterer imot denne store, sugende tyngsel. Og kunde han komme til, saa holdt han spædbarn for konerne, og da veiret han det ind i hodet: der stod søt em av en unge som av

engkløver. — Men ættesansen søkte nu for dagen utløp paa anden maate, for barn skulde han altsaa ikke faa: Han hadde to tusen kroner staaende i banken, og dem vilde han gi til noget alment, som laa høit oppe over døgnet — visste ikke endda hvor, bare liksom famlet op efter en seilende vaarsky, hvor den saa var ...

Han stod og kjakset i manen og mindtes. Der kom én kar hitover langt derute paa flaten, han saa ham gjennom aapningen her mellem stabburet og eldhuset. Karen gik i [40] blaatrøie; det var greidt, det igjen var én nede fra bygden — det blev tredje gangen paa fjorten dage ivaar! Ubegripelig saa gjæv han nu med ett var blit for dem dernede! Der hvor ungdommen var rent ustyren blit efter den galne fru Sofie Bolt, nedsyltet i herming og aperi og leven ... dette underlige vindkast i sindene som tok alle i bygden, saa de voksne kom borti det, de og, og som en av storfolket kaldte «rationalisme». Han gik bent hjem fra dem tilsidst. Og her kom de sættende efter nu. Først kom Sjur-Øfsthus, bønemanden, jagende her en dag; han snakket om at faa ham ind i formandskapet, «bygdens bedste mand», sa han — just som en slags flott i garnet; det gik ikke an at en slik én sat her oppe i dalen, naar hæderlig folk saa saart trængtes dernede. Men én slik hæderlig tosk, skøiet han til svar, han var istand til at rive ned mer end ti bedragere kunde bygge op. Ved de ord blev det med ett underlig stille om tingen. — Her kom Stueland nogen dage efter; nu var han leitt av at ha den fattiggassen, pratet han: om ikke *han* vilde la sig vælge til kasserer nu? Han svarte, han bodde vel langt unna for anvisninger og slikt; rent galt blev det, smaalo han, om revisionen kom: skulde maatte bry [41] ham helt hit op i Espedalen! Men ved de ord om revisionen blev Stueland pludselig ganske taus. Det la han merke til. Men var det ikke Germund Teigen selv, som kom her idag, ordføreren og kassereren i banken! Det var da overlag som det var paa livet at faa ham ned til bygden ...

Han kjakset i manen og skjøv til hesten, som stod midt i stalddøren, for at komme til paa den kant, mumlet godmodig ned til det røde gampehode: Ska eg ljota letta i deg kanskje?

— Klyppe øikjen? sa det derute og satte sig paa huggestabben. — Den karen so fliteg? svarte det fra stalden, mens han slog skjæren fri for haar ned mot dørstokken, og hans stemme var dyp. — Ja daa. Det blev stille en stund. Og han

kjakset igjen: Ja-ha, detta ser eg. Og saa skiftet den anden over i sit granneste mæle: Vilde berre op, sjaa kor langt dé va komne me vinnaa her i dalen. Ja daa. — Jahaja, svarte det; men om han ikke vilde gaa ind og kvile sig?

Derinde i røkstuen pratet Germund at de hadde tænkt ordne sig med én kasserer nu for begge kasser, baade for herreds- og fattigkassen: om ikke han kunde ha hug til at overta dem? For han kunde skaffe sikkerhet ^[42] ogsaa, som vi andre skrapfolket ikke kunde. Og saa nævnte han med ett sin kone: hun Gjøa sa hun turde ikke ha det pengeskrinet staaende hjemme mer ... Asbjørn Fonneland skottet bort, men han studset ikke, for han saa tvers igjennem det: de hadde altsaa hørt, han tænkte sig til byen, — og han reiste ellers aldrig! Germund som kasserer visste at han hadde sagt op de to tusen i banken igaar; og nu svev det dem dernede at han var istand til at kaste bort summen til et almennyttig formaal. — Stueland hadde det fore med ham her forleden, svarte han bare, med stille dyp i røsten. — Han gjore da! lot den anden overrasket. Men han bodde for langt fra bygden, snakket Asbjørn videre. Just det, som var det gale: bygdens bedste mand sitte slik her op i dalen! — Men den smiger faldt atter magtesløs til jorden: bodde sagtens for langt fra bygden, gjentok det bare.

Konen sat stille paa en krak foran kokeovnen og ingenting gjorde. Sat bare med en pinde i haanden og brækket og brækket; gulvet rundt i ring om hende laa hvitt av smaa, brækkede flis. Manden saa blidt bort paa hende: hun sat som i drømme, hadde sittet slik siden imorges, hun stiet i floren; ^[43] hun visste likesom aldrig selv hvor længe hun hadde sittet, men med aarene blev de længre og længre, de stunderne: Det var netop av denne barne-hjælpeløsheten, som hans favnende farstrang søkte! Men ellers var det jo som et skilderi av selve livet, det der — hun sittende midt i de brækkede fliser ...

Der kom hans mor farende, stanset op, saa paa hende; og han trev bort paa bænken efter en gammel hestesko, fingret med den. Saa lot hun som hun blev vår, her var fremmedfolk: Ser du 'kje, her æ —! Men sønnen lot som ingenting; han snudde sig rolig til sin kone: Finn fram smørøskjaa, du Marta, aat han Germund! sa han i dyp stemme. Men i det samme klemte han ihop hesteskoens begge ender med bare næven. Og det saa Germund, han saa hvor de bøiet sig langsomt mot hverandre. Men allikevel sa han kun, og i urokkelig sten-ro, at det

var likest den hadde kassen som hadde hat den. Og Germund begyndte da paa igjen; nu snakket han med ett fortrolig og bent ut, lot som han stod ganske utenfor og over affæren: Det gjaldt her at redde en sambygding, sa han; om han vilde laant Stueland og fattigkassen de par tusen kroner, han hadde staaende i banken? om ikke for mer end en dags tid eller saa? ^[44] at de kunde ha raadighet over summen den dag, revisionen kom? — Likest de stod, hvor de stod, tvilte den anden. — For han vilde for selve bygdens skyld nødig her skulde bli skandale ut av det, snakket det videre. — Kunde vel ikke haste, svarte det uforandret. — Jo, imorgen hadde kanskje Stueland revisionen! De fik et underhaandsvink med jægten, som kom i stormen her inat, fra en, som sat paa kontoret i byen, at de kunde vente besøk hvad dag det skulde være. — Og desuten var Stueland en hæderlig mand, som nok hadde sin kasse i orden, mumlet det halsstarig til svar. — Saa nu gjaldt det ialfald bygden som hæderlig folkefærd! blev Germund ved. — Fik gaa som det kunde, sa det i samme gravrøst. — Eller om han Asbjørn vilde overta begge kasser? — Da smilte han: Maatte være om han fik ha kasserne paa to steder, slik som nu, om her kom revision. Ved det smilet blev Germund taus; søkte over i andet emne, nikket nummen ut gjennom de smaa ruter mot sneen i øvreteigen: Tærte sent paa fonnen under Hestaberg, sa han ... ja, mente bare: for vaarvinnens skyld. Og da han sa det, var han ganske tør i halsen.

Fremmedkaren sat ved bordet og aat lefse og søpet i sig kokhet kaffe. Moren stod ved ^[45] døren. Da kom datteren ind, braastanset, skottet bort paa brorkonen, slarvet likesom ut i løse luften, men hun var kridhvit om læben: Slik ill ein snek i stovaa! Og saa saa hun bort paa broren. — Ho skifta 'kje sokka! smilte moren uskyldig, men hvittandet, ogsaa hun. Manden reiste sig rolig, langet sin kone sokker ned fra snoren over kokeovnen, snakket vårt og skjermende: Sku 'kje sitja soleis, *berføtt*, du Marta; hun var istand til at faa krim, sa han. Da forglemte søsteren sig: So æ da lereftsskjortaa! hugg hun i. — Kjøpte den skjortaa paa butikjen igaar, sa det godslig akkurat som han snakket til øiken; og han ristet paa hodet, smilte av disse kvindehjerter i blind strid om ham. Men Germund saa, han rettet tilbake hesteskoen i det samme; dermed gik den i to. Han blev sittende med et stykke i hver næve.

Germund rensset halsen: Men om han ikke ialfald vilde komme derned til

bygden imorgen? — Laut være hjemme, svarte det som før med stenens ro, og hjelpe til i floren. For han tænkte at blev han først med paa slikt fanteri dernede i bygden, hadde de ham for al fremtid, maa vite, og da var han kanskje tilslut nødt til at overta kassen. — Men han kunde vel alltid bære vatn *i dag?* sa det. ^[46] Og for anden gang nævnte han Gjòa: Det hadde *han* gjort for hende, nu da han fôr. — Det visste den anden at han ikke hadde gjort: naanei, den hardgeitelen var ikke slik, han bar vatn hverken for denne kjærringen eller de to andre som var døde under ham! Fik se paa det, svarte han bare. — Saa de ialfald kunde faa snakket med ham? kom den anden igjen. Og da han reiste sig for at gaa, saa han bort paa hestekoer, som laa igjen i to paa bænken: Skulde be fra Gjòa ogsaa, sa han. — Og det lovte han da tilslut, idet han fulgte ham ut døren og over tunet: han skulde se komme derned imorgen.

Men da fremmedkaren hadde sagt farvel bak eldhuset, randt moren op paa siden av sønnen og var bristefærdig av anger: Naar eg berre kunde slæppa vera ill mæ *deg!* stønnet det. Og han saa denne ustyrlige anger; han smilte stutt, men saa underlig langsynt forbi alle disse skinsykers kast: Da kan du daa! sa han. Hun stod tilbake ved eldhus-naaven og visnet under det kjendte smil.

Men der Germund fôr utover flaten, kom han igjen ihu hestekoer, som Asbjørn i kvindekjært tungsind sat og brækket i to: Intet under at konerne hang efter noget slikt, som led av ^[47] denslags grænseløs ømhet! Saa det var da riktig, han var kommen paa at nævne Gjòa og hadde lokket ham med hende.

II

Næste dag var Fonnelandsmannen nede i bygden, som han hadde lovet. Og før han blev bedt ind tilbords paa Teigen, mens Gjòa gik og stelte, hvisket Germund aapenhjertig om kassens forfatning ute paa Tveit og ristet betænkelig paa hodet; for Stueland hadde fattigkassen, og den stod der. Men Germund hadde herredskassen, og den hadde han ikke staaende ute i tingstuen, hvor banken hadde lokale, men her hjemme paa Teigen: det var saa let, sa han, i en snøgvende at blande ihop de to kasser, bankens og herredets, — sær naar det ogsaa var den samme mand som hadde dem begge; nei, han vilde ikke risikere

slikt. Og han pekte paa en blikbomme op paa hjellen: derfor stod *den* nu netop paa Teigen. Men Stueland —! og her ristet han igjen betænkelig paa hodet: om han fik laane bare for idag de par tusen i banken? ... Og Fonnemarksmanden forstod ham: at han vaaget ikke iaag avse noget av bankens kontanter som skuemynt, siden [48] her var direksjonsmøte; likest at de stod der de stod, svarte han allikevel, Men han steilet ikke, han bare mumlet det stille og med sin dype røst.

Gjøa stod under dette ved kokeovnen, hængte en klut op under røkhatten. Han skottet bort paa hende fra siden én gang, Ingen sa noget. Men Germund merket det. Han saa bort paa hende én gang til og trev i tanker et litet blikspand fra bænken. Germund kom likesom til at huske paa noget og gik ut av stuen som snarest. Hun stod og tænkte; hun blev aldrig færdig der oppe i røkhatten. Og alt rundt i verden tyktes ham saa skjørt og likesom bare paa vent; ja, han tænkte paa de brækkede flis paa gulvet omkring sin kones krak. Men saa skottet han ut gjennom vinduet mot sundet, hvor den gamle jægten laa overende og drev paa med at raatne: Bala mæ døden, so gott ho kan! sa han. Det var som hun gjorde tilløp til at le ved hans pudsighet, men det rakk bare frem til et stakket støn. Han sat og lyttet til stønnet; og han klemte i tanker blikspandet næsten flatt i sin næve: Engang, lang tid her foran, hadde det latterstøn været justsom svar til en lystig stub eller slikt, som hun kom til at mindes; nu var det tom vane ... noget som [49] et litet døende vindpust, naar det rasler og krafser op i gammelt løv. Og han blev saa underlig til sinds ved det og tænkte at just slik var hendes hjerteliv under den husbonds tak: et kort aandstraværende latterstøn, som ikke naadde ut over læberne, før det døde ...

Imens kom Germund ind igjen. Veiret det kvindekjære tungsind som laa i stuen. Fik øie paa det flatklemte spand. Fonnemarksmanden saa hvor han gjorde en sving paa gulvet utenom de to, som om der laa en forbudt sti her mellem dem, eller som han ikke nænnet at traakke ned denne blikkenes hellige blomstereng. Men straks han hadde sat sig, reiste han sig igjen, trampet i gulvet:

— Ska daa Asbjørn inki faa mat idag! sa han.

Gjøa kvakk da. Men ogsaa her saa Fonnemarksmanden tvers gjennom knepet; paa dette vis vilde han true sig frem til hans hjelp ved kasse-revisionen. For nu

var stunden blit maken til den i hans røkstue igaar: her stod det igjen frit for at verge kvindfolk for den som vilde! ... Men han flirte i skjegget, snakket fjernt og godslig som til øiken sin: Æ du dar, du og, Germund far! jaja. — Og da tænkte de begge paa futen sine her paa samme gaard, hvor der fra gammelt [50] hadde været et hundeliv i hjemmet. Han humret sin latter længe: Jaja. Jaja. — Han som mest aldrig pleiet le! Og han stak tommelen ind i blikspandet, førte den rundt langs kanten, bulket det tilbake. Gjøa saa paa det; det gik saa let, som naar budeien løsnet rømmen med fingeren langs kollens kant, før hun heldte melken av! ...

Saa fik han bli med ialfald ut til dampen, snakket Germund, og ta imot revisionen. Enden paa det blev at han gjorde det; han fulgte med ut, for han tænkte at Germund var istand til at la det gaa ut over Gjøa, om ikke; og det gjorde den anden ogsaa regning paa at han tænkte. Men hun stod igjen og faldt i tanker over den sterke, stille manden med det blikspandet, som han klemte flatt og saa bulket ut igjen uten at han selv merket det. — —

De to stod paa bryggen, da fremmedkaren spurte dæmpet efter herredskassereren. Germund tok ham tilside: det var han som var det, sa han; men han selv hadde som bankkasserer litet stunder idag, for der var direksjonsmøte, men Asbjørn Fonneland, der stod, vilde følge revisionen rundt — en av bygdens bedste mænd, pratet han; han var just ikke av dem som holdt sig frem i tide og [51] utide, den karen, — snakket ikke stort, men tænkte desmer. For her var to kasser, la han til, én paa Tveit og én paa Teigen, maatro ...

Dermed gik Germund fra de to. Og Fonnelandsmannen viste vei først op til Tveit. Han lo med sig selv over at han som bygdens bedste mand var utset til at følge revisionen fra kasse til kasse: de vilde ha ham gaaende iblandt sig slik som en stum garanti. Inspektøren var ful, ordknap og skjegget; men han var gemeinslig og næsten litt blyg, for det var tydeleg første gang han var ute paa landsbygden i slikt erend. Oppe paa Tveit kom bilagene frem i en pakke med hyssing om og saa pengeskrinet. Asbjørn saa det og undret sig at ogsaa fattiggassen hadde skrin; det lignet paa en prik herredskassens paa Teigen. Men han nævnte selvfølgelig ikke et ord om det.

Han satte sig ute i stuen til at vente; men det var saa lytt mellem de to rum at

han hørte dem. — Det gik ellers stilt for sig derinde i kammerset. Det raslet bare i papirer og kræmtet av og til. Saa sa det: Her er litt for meget, Stueland. — For mykje! Kor mykje? Og Asbjørn saa for sig hvor han likesom solte sig i kassens overflod. ^[52] — 187.55, svarte det. Da sang det op med kringt mæle: Akkurat, netop! Asbjørn Fonneland ba meg her førra dagjen ta vare paa 187.55. Ja daa. — Fonnelandsmanden hørte, han skrønte ivei og snakket som en foss den hele tid: han var ofte slik, som en slags bank for folk, sa han — blev betrudd at gjemme penger snart for den ene, snart for den andre; det var vel nogen blandt dem, prøvde han at spøke i al ydmyghet, som var ræd, ligningen skulde faa snusen i dem. Og revisionen tælltet op igjen: Var det akkurat 187.55? sa han. Da blev den anden snedig: mindtes ikke saa akkurat, svarte det. Ja, for her fandt han to-tre kroner til. Blev altsaa et par hundrede ialt. Og han rakte ham summen: denslags fik han helst gjemme andensteds, for ordenens skyld. Stueland tok den vesle skrapen med let hjerte; han prøvde endog et litet ordtøke: «Maadelig pylsa æ besst, anten ho æ taa sau elde hest,» so han sa, presten Frantzen, han datt enda i berre offerpylsa.

Da de kom ut av kammerset, reiste Asbjørn sig gravalvorlig. — Ja, sa revisionen som i løst indfald og smilte forlegen, kunde kanske titte bortom hos herredskassereren med det samme, siden én nu var her paa disse kanter. Og ned paa veien spurte han ^[53] i skøieragtig fortrolighet, hvor stor sum han hadde gjemt unna hos Stueland. Mindtes ikke slik paa skillingen akkurat, svarte det varsomt. For Stueland var nu den sidste, *han* vilde betrodd penger.

Der sprang en kar med en sæk den øvre sti fra Tveit til Teigen, dukket og blev væk ustanselig i hatlen og olderen; Asbjørn saa saa tydelig det var Stueland. Og han forstod. Men han pratet om herredskassen, at Germund hadde den paa Teigen for ikke at faa blandet dens og bankens penger sammen — det var ellers let gjort i en snøgvende. — Stueland var ikke længer tilstede paa gaarden, da de naadde frem til Teigen; Asbjørn saa, han la hjem igjen nedreveien over Øiren og med en sammentullet sæk under armen — naanei, det var ikke undres han var let og glad paa foten, der han fór nu ...

Men nu var Germund kommen hjem fra banken. Asbjørn stod utfor døren, mens revisionen holdt paa derinde. Da randt Gjøa ut i skaalen efter ved, vekslet

et par ord; det var saa vondt altsammen! sa hun pludselig. Han saa, hun mente med det at klage sin nød ved at være kone under en slig hardgeitel som gamle Germund. Og hun [54] stillet sig op under ham for at søke raad, som en datter opunder en far.

Som de stod her, holdt just en hingst paa med futens hoppe der nedenfor laaven; jorden skalv av dens graadige knegg.

Hun saa paa ham. Han mumlet langsomt til svar, at der var to maater at komme over slikt vondt paa: den ene var ikke at ænse det; den andre var likesom at tælje væk alt om sig, glatte det til, saa én var like hændt med altsammen. Og saa smilte han sit smil: Mest som smalen i uveir, den staar stille paa fjeldet, — lar det regne og sne sig ut tvers gjennom sindet. Men det var saa ilt! saa ilt! sa hun. Hænder vel, sa han, én fryser ihjel av det, ja, — men saa kan det hænde, én staar det over ogsaa! ... Det var forbi derborte under laaven. Hoppen blev leiet ind i stalden. Og hingsten kom kjærlig efter; de skyndte sig, de to, sultne og likesom fornyede ovenpaa livsutfoldelsen. — GjØa sa ingenting. Men nu var der en blussende rød flek ovenfor hendes ene kindben, saa han. Aaja, kom det tilslut forsagt fra hende, der var vel saamange slags maater ...

Hos Germund stemte kassen paa øret. Inspektionen [55] var i det hele faldt ut til bygdens ære.

Og saa var det altsaa skyss til revisionen: han skulde videre indover fjorden. Det blev hele tre mand til færingen: Fonneldsmanden, Germund selv, siden direksions-møtet var over, saa hans søn av forrige egteskap, som bare var tolv aar; men her var ingen anden skysskar ved haanden. For det blaaste tung nordost og blev slitsomt indover. Fjorden var blaasvart under rosserne, og bølgekammenes snehvite skumdriver svam rappe som smaa terner om dem; men de rodde mest mulig i ly tæt under land. Bakenfor færingen laa sjØen i skjælvende sol-ild. Revisionen sat i agterskuten og holdt paa hatten for vindkastene. Men Germunds søn var blit rent en liten pratmaker av dette at han slik blev betrodd én aare i voksen skyss.

De hadde slitt sig en fjerdings vei indover og rodde just i smult vand frem mellem nogen holmer. Her sa sønnen med ett: Men kom han att mæ skrine dit,

far? — Kaslag skrin! hugg faren i, — Blik-bombaa? — Ro mæ deg! skrek han. Aa sit ikje dar aa prat! — Asbjørn hørte, han lot som han mumlet, men han snakket saa høit at revisionen skulde høre det i bakskuten: han visste da det, sa [56] han, her var to slike skrin i bygden nu; for nu hadde fattigkassen kjøpt sig ett av samme sorten. Og da forstod sønnen, blev stum, lette varlig med øiet bort paa revisionen. Germund blev nu pratsom til alle i færingen og høimælt: slike pengeskrin var bedste sort nistebomme, én kunde faa, sa han; de var saa hændige og lette; og vasstætte var de og, om der var auster i baaten eller regn — nei, det var gode skrin! Slikt skulde revisionen og kjøpe sig til sine reiser ...

Fonneldsmanden skottet bort paa revisionen: han sat allikevel pludselig taus, tygget betænkt paa pipen, som var gaat ut; det var som noget drog efter med ham. For han mente at ha set *to* skrin: maatte altsaa da ha set samme skrinet to ganger — først paa Tveit, siden paa Teigen. Umulig! ... Folk bruker visst fattigkassen til pengeskrin her i bygden? smaalo han. Ja, naar én hadde et par hundrede, én vilde gjemme bort, svarte nu Fonneldsmanden.

Besynderlig forresten! tænkte revisionen: den summen for meget hos Stueland var akkurat differensen mellem de to kasser ... Saa spurte han med ett, om de ikke skulde ind til land og hvile litt — kanskje én kunde faa kveikt pipen sin ogsaa! Men da hørte [57] Fonneldsmanden at han var tør i halsen og kremtet for at kunne snakke. Og de rodde ind under hammeren. Det var en blankskuret, lysegraa skarvnaakke, som nu i solen reiste sig tindrende mot blaa nordenvindshimmel; her nederst laa en ur av graa sten med gnistrende pletter svart kraakesølv.

Og da baaten la indtil, fór der en røisekat frem og tilbake, smattet og var sint, snart i *det* hul, snart i det. — Far! skrek gutten. Sjaa røisekatten! Smætte seg! No her, no dar! Akkurat so da sku vera to røisekatta! jublet det. Den karen æ 'kje grei te faa tak i! — Germund forglemte sig for anden gang, tok sønnen av dage i et storsinne: Kaslag! Sit ikje dar aa prat!

Revisionen sa med ett, at de kunde likesaagodt snu, sætte seil og reke utover igjen til kirkebygden; for de kom saa ingen vei allikevel i slik vind — han fik heller ta dampbaaten inat. Fonneldsmanden hørte at da var han atter tør i halsen og maatte kremte først. — Ja. Eller vente derute, til vinden la sig, sa han. —

De la til ved elveosen under Teigen. Revisionen sa ikke noget, bare steg iland og gik opover til gaards; skyssen fulgte efter. Da stod hans skjeg som en eneste tust veirhaar. [58] Men oppe i stuen paa Teigen blev han igjen blyg og brydd: Men — e, ka var det no eg skulde sagt? sa han folkelig og slog med lommeørklædet i luften; glemte det likesom altsammen, gik mot vinduet, saa ut: Nei da, er det nordaust her og! — Men tilslut fik han da frem hvad han skulde sagt: han bad dem sende bud bort paa Tveit, at Stueland skulde komme hit med fattigkassen paa timen.

Germund var straks villig at springe; imens satte han ubedt herredskassen fremfor ham saalænge. Men Fonnemarksmanden sa ikke ett ord. — Gjœa stod her.

Da Germund kom tilbake, var han uten skrin; for Stueland var rodd over fjorden til sagen, snakket han. — I slik vind? sa revisionen. Og saa hadde han, snakket det bare videre, tømt skrinet og tat det med som nistebomme.

Revisionen skottet utpaa fjorden: om det gik an at se baaten herfra? spurte han. Og de andre steg til vinduet og lette med øiet. Den var nok ikke let at se, sa nu Fonnemarksmanden; solblinket skar saa i øinene.

Revisionen spurte hvor han saa hadde gjort av pengene. — *Pengene?* svarte det uforstaaende. Da syntes revisionen det var [59] skam at være saa ufin og fuld av mistanke foran en slik næsten barnslig tillidsfuldhet, og svarte at jaja, det kunde være det samme. — Dem hadde han vel laast ned i kisten sin, sa da Germund; han skulde rigtig prøve faa fat i nøklen til den kisten, om han saa vilde.

Men revisionen gik ut; sa de fik prøve paa 'n igjen — han var kanskje litt spakere nu i kveldingen, vinden. Fonnemarksmanden fulgte like i hælene og sønnen; Germund selv blev nu tilbake. Men nedpaa jordet sagtnet revisionen sine skridt; og denne gang kom han ikke længer end ut i fjæren.

Her drog det atter efter med ham og han sa til Germunds søn, han halvt mumlet det: Ja, røisekatten har mange hul.

Da var han rød som blod i ansigtet, og hver skjegstub stod paa ham for anden gang som veirhaar paa en kat, naar mus skal tages; han var ikke til at kjende igjen. Asbjørn sa ikke et ord; men han syntes han aldrig hadde set noget saa

løient. Dermed tversnудde revisionen og gik op til gaards igjen. Han hadde allikevel hug til at vite, sa han i stuen, hvem hadde nøklen til den kisten, pengene var nedlaast i: hvor han Germund var? — Gjōa bad da stedsōnnen lete; han [60] sprang rundt og ropte, men han var ingensteds at finde.

Asbjōrn stillet sig imens borte i vedskjulet. Da kom Gjōa dit over og sa, Germund hadde lagt ned den besked at han drog op i dalen; om Stueland kom, mens han var borte, og spurte, saa hadde *han* kistenøklen, hadde han sagt. Asbjōrn syntes, dette var mest som at være med i det eventyr, hvor risen hadde gjemt bort hjertet sit: Eg ve 'kje ha noko mæ da! svarte han først; og det skulde si saameget som at nu endelig brōt han med kassererne og alle deres gjerninger og alt deres væsen. Men saa hvisket hun og tagg: om han bare vilde gi revisionen beskeden; for han trodde vel ikke hende. Da gjorde han det for hendes skyld, han gik ind: Konaa seir, sa det dypt nede i skjegget, han la ner besked, han strauk op i Espedalen. — Men det var jo hun som nu bad sōnnen lete? svarte det. *Da* visste hun altsaa ikke, hvor han var. — Hadde vel glemt det i øieblikket, skjermet han hende. — Op aa ser ette smale! stak sōnnen sig gneldrende frem og ødela det hele.

— Smale *nu*? hugg revisionen i. Om *vaaren*? Og saa satte han sig bent nedfor til at vente: Kom vel tilbake engang! blaaste [61] det haanlig. — Da gjer' han, veit du, snakket Fonnelandsmanden rolig. Men Espedalen var dryg den, snakket han videre for Gjōas skyld. Saa det kunde bli længe at vente.

Ret nu saa de dampskibsrøiken langt ute i fjorden, pratet han paany for hendes skyld. Og vilde han ikke følge den, kunde det bli vondt om skyss netop nu midt i vaaronnen; én saa det nu med han Germund. Og han for sin del hadde ikke stunder gaa her længer, men maatte hjem nu ... Revisionen svarte ikke ett mukk, bare sat.

For de hadde ingen pligt, tok han fat igjen, til at skysse her paa stranden, maa vite; skiftet laa hinsides fjorden ...

En stund efter, saa de ogsaa dampskibsrøk ute i fjorden. Han blev sittende allikevel. Saa skrek dampen. Dermed bad Asbjōrn farvel og gik. Da kom revisionen ut i døren efter ham: Greier jeg 'n? sa han. Det svarte træg og

likegyldig: Kan hænde, om du spring! — Saa gik Asbjørn. Han sa ingenting til Gjøa. Men hun smilte til ham.

Germund var bare gaat op til kalveskuret ovenfor melkestølen og hadde holdt til derinde. Og da han nu saa fremmedkaren [62] sætte avsted utover til dampen, alt han kunde, steg han ut og kom ned olderhagen.

Han sat paa veikanten og karvet i pipen, da Fonneldsmanden gik forbi i vaarkvelden. Han stanset et øieblik, og til at karve i pipen, han og; men sa ikke noget større, bare blunket litt med ene øiet. Men da han hadde kveikt, mumlet han, det var likest slutte med sovore ... var istand til at gaa galt en dag, saa de kom over risens hjerte: «Maadelig pylsa æ besst,» smaalo han.

III

Fonneldsmanden gik indover bygden. Han gik langsomt indover i vaarkvelden og mindtes denne dag, da han blev med paa dette fanteriet for Gjøs skyld og narret revisionen. Han mindtes Gjøa, som ingenting forstod, og Germund, som brukte hende for at lokke ham. Eller kanskje forstod hun allikevel? Men hun smilte til ham, da han gik, og fik igjen det saare latterpust. Det smilet likesom vaagnet i ham nu. Og han tænkte paa mennesket: hvor alt rundt i verden var bristefærdig, som en eneste vase av kvide og fryd, og likesom bare midlertidig. Saa, hvor én stod og gik, der fik én selv være styrken ... Men da han var over broen, der [63] hvor veien tok op til Espedalen, svinget han isteden ned til prestegaarden; han reiste ikke til byen med pengene, han gjorde det nu og her. For hvad skulde en med mynt utenom det, en behøvde for at leve. Han hadde litet grand staaende i en bankbok, sa han inde paa kontoret, — som han kunde avse til hedningemissionen ... et par tusen kroner. Presten svarte langtrukket: Skulde der ikke være mer nærliggende formaal —? Og saa regnet han op for ham i flæng: f. eks. til et gamlehjem her i bygden, saa de kunde bli kvitt lægdsvæsenet? — Fik se paa det, mumlet Fonneldsmanden. — Eller til pleiestiftelse for verkbrudne? blev presten ved. Eller til en anden almennyttig indretning for bygden? ... Og da gav Asbjørn sig paa det: han vilde gi halvparten av de skillinger, han hadde i banken, til et slikt gamlehjem eller til hvadsomhelst.

Da han gik fra prestegaarden, følte han vaarskyen over sig; det letnet at gi, og syningen videt og løftet sig til alle kanter; han vilde gi! gi! — famlet bare efter at finde det store og fjerne formaal. Og hans haand likesom vokste op mot skyen. — Men trangen øket ustanselig; det begyndte at dra efter med ham; og da han var naadd opunder ^[64] første gaarden i gjelet, vendte han og gik ned igjen for at ændre formaalet med sin gave. For han vilde just gi langt, langt bort, til hedningemissionen allikevel! fordi han ikke visste noget fjernere eller en eventyrligere tinde for selvforsagelse. Og hele summen i bankboken vilde han gi, de to tusen kroner ...

Men da var det stængt og lukket dernede; de la sig støtt saa tidlig paa prestegaarden nu. Jaja; saa reiste han til byen allikevel og skjænket summen bort der! ... Og han banket ikke paa; han snudde og gik opover mot dalen. Han slentret langsomt forbi Solberg-gaarden og Leite, siden gjennom Vassenden med alle de gamle stuerne, og videre hjemover langs Espedalsvandet mellem smaahusene paa de sovende gaarder. Han mindtes igjen Gjøa's smil og den blussende røde flek ovenfor hendes kindben; for *hun* var ikke helseløs ...

Det var atter som at gaa med næven høit oppe i en seilende vaarsky. Han grep sig i at han selv gik og smilte. Det ynglet pludselig med kvindesmil omkring ham, krøp og krydde: det var som at seile frem i morild en mørk og kold høstkveld ... Da stanset han op litt og smilte nu et andet smil: en ^[65] gift mand gik her i natten og mindtes en gift kones smil! Og han kjendte sig som et dike av indestængt elsk: «Maadelig pylsa æ besst,» mumlet han og ristet paa sig. Den lystighet letnet. Og saa slentret han igjen videre mot hjemmet, hvor hans mor og søster drev sin blinde jagt paa en helseløs kjærring.

Han gik og halvsov i natten. Det var svalt. Men ganske stille nu. Nordosten hadde lagt sig. Tælen var ikke al gaat av jorden. Det kravet sig visst nogensteds i veien. Han traakket paa is ...en sprød lyd under saalen, som pludselig rykket ham ut av øieblikket. For han hadde faret en slik vaarnat før her opover; han saa med ett jordmorens gule brevlap den gang tydelig for sig; der stod: jeg er paa Fonneland og en stor lykke av navlesnoren er fræm falden og ingen stærke veer er tilstæde some tier og modermunden som en kobberskjæling og hode leie og frisk puls i navlesnoren og jeg vet ingen ting at gjøre, men jeg veil overlade det til dere

distriktslæge
fra mig
jordemoder
venligst ...

Det stod der.

[66] Men ved det mindet var det igjen som at gaa med næven oppe i en lys solsky, mens hvitsymre vokste hernede om hans skor. Bækkesus — nok ikke saa litet sne igjen ind i fjeldet! ... Og alt var saa skjørt; og vaarnatten hernede blytung som selve livet ...

Han syntes han var langt uti Espedalsvandet, og vandet stod høit over hans hode. Han vasset sig frem paa bunden, han kunde ikke svømme; men han var blytung. For det laa dypt dernede og utenfor maraldebrotet: Laa der gulgrøn og lyste i vandet, barnekroppen. Det var ret utenfor en elve-os, bratt bakke og strøm. Og der laa barnet. Men han gav ikke op. Han stundet efter at veire søt kløver-em. Og han var saa kjæmpesterk. Han arbeidet sig nedover i det lydløse dyp. Der fulgte strøm med hvert hans steg. Han gik varsomt av den grund. Men al verdens varsomhet hjalp ikke; strømmen fra hans fot naadde frem allikevel, og barnet rullet bestandig endnu litt til nedover maraldebrotet. Han huket sig sagte, trev efter det. Men likefuldt naadde våndets uro frem. Og det rullet og blev bare længere borte for hver gang. Men han fulgte ustanselig efter. Der laa en hel older overende paa bunden; og han vandret midt op i den: [67] hver gren faldt smuldrende sammen under hans fot, lydløs som en skygge. Han kom forbi en svær sten; han prøvde først at stige op paa den, holdt sig i den med ene haanden. Det var mose paa den, men mest gjørme, og den var sleip, saa næven intet tak fik; saa skred han nedover og langs efter den. Men da han var nede ved enden, var det et øieblik som han mistet tyngden og blev staaende opret midt i vandet bent utfor stenen. Saa dalte han, han naadde bund paany. Og da laa der en svær furu-rot foran ham, med smaatægerne fimrende ut i løse vandet — det var som et bustet ansigt, lignet gamledoktoren og hans rødbuskede bryn. Han trev borti nogen haar; men de fulgte bare ut med taket. — Nu var han ved at flyte op hele tiden, det gjentok sig gang paa gang at han blev staaende frit i vandet. Og da var

han ilde faren. Det gjaldt at klabbe sig fast til bunden. Men hver kvist han trev efter, var plukraatten; og grep han efter en liten sten, løsnet den og rullet nedover maraldebrotet; og en lys sky av grums slog følge med stenen. Tilslut øinet han ikke barnet, det sank bare ustanselig tilbake ned i gjørme og i koldyp ... Da skjønnte han, det var paa høi tid at ha sig selv i land.

[68] Det blev et tungt slit og varte længe; for han vilde ustanselig flyte op, han var ikke som barnet. Tilslut merket han, at han tok feil av retningen og gik *langs* med landet. Da tversnudde han, tok indover. Men her laa en glatt skolt midt i veien for ham; han la sig ned paa fire nu og krabbet og bet sig fast i de skjøre tingene hernede paa bunden. Og paa hans sti laa smaa dusker av grums tilbake i fotsporene, som naar auren mater sig i mudder ... Han syntes han saa sig selv som en mørk skygge dypt under vandet. Mund og alt var tiltæppet, han pustet ikke: han var druknet! ...

Just *der* vaaknet han. Da stod han paa Fønnelands-tunet, imellem alle smaahusene; og den syrlige røklugt drev lunt i natten fra de gamle vægger. Han stod op til stalden, midt i solrendingen. En orre buldret visst borte paa en myr. Solen spraket guldkorn bakom alle fjeld.

Moren trippet kjapt ut av vilkaarsstuen for at ta imot ham før konen — jo, han skjønnte hende ratt!

— Meina, du *staar* aa *sæv'*? sa hun.

Og han mumlet med sin dype røst i myrrust-skjegget, mens han klødde sig likehændt [69] i nakken: Lyt' in te Marta, faa skjeraa. Sku klypt færeg da staale paa Rauen!

— *Staar* aa *sæv'*? blev hun ved.

— Just so øikjen, ja! humret han smaaleende og skjøv hende likesom helt av sig. Maate paa svevn og! «Maadelig pylsa æ besst —'.»

Han steg rolig over tunet og ind til sin helseløse kone. Høit deroppe seilte en snehvit vaarsky.

ILDMØRJE

[73] Hendes fortid kjendte ingen her paa østkanten, men hun skrev sig fra en smaaby ytterst ute i fjorden. For av og til dukket en gift søster op i hovedstaden — «Lille Nusse» —, og hun kom hvergang derutefra. De var ellers blomstrende og frodige at se til, begge. Selv het hun Amanda. Hun var brunøiet og fyrig i blikket; det kunde være tindrende, naar hun vilde, og hun snakket gjerne i næsen, hvergang hendes hjerte var overfyldt av venlighet, ja hun smaalo ogsaa helst gjennom næsen saadan uimotstaaelig. Tænderne sat litt grisne, men sterke; og fremstaaende ogsaa — det er saa. Men hendes ansigtshud var som fløte. Det var et levende stykke kvindfolk. Men fortiden var dunkel, likesom det, hvad hun levet av. Hun skulde til og med ha været utenlands; saa hun hadde da oplevet noget, før hun havnet i hovedstaden. Ialfald optok det fruene paa østkanten, og de kunde ikke si [74] at de av hensyn til sine egtemænd egentlig likte naboskapet; de kaldte hende «Bundskrapa» paa grund av de tænderne. Selv ymtet hun av og til om at hun hadde tilhørt teatret. Og det var nok ogsaa saa, det: i en snæver vending engang var hun blit betrodd av en trup ute i provinsen at overbringe et brev — det var endda stuepiken i *Et Dukkehjem*. Og naar der kom breve fra smaabyen, stod der altid «Skuespillerinden fru Amanda —» utenpaa. Nu var hun ved de førti; men selv holdt hun paa de henved fem og tredve.

En dag ut paa høsten stod der blandt andre lignende avertissementer efter dame-og herrebekjendtskaper ett, hvor vedkommende ønsket en herre i selvstændig stilling paa 40 aar «for utveksling av tanker og som følge i teatre om søndagene». Billet mrk. «Ensom». Der meldte sig naturligvis flere. Men hun valgte ut én, som ogsaa bodde her paa østkanten, men hadde en liten rørlæggerforretning nede i byens centrum, en født dansk. Det trak ikke saa længe ut: allerede første teater-aften fik hun et anfald, da de gik ned fra souperen, ynket sig ganske sagte, men nysselig snøvlende trods smerten. Saa han skaffet bil; og

han maatte siden [75] hjelpe hende ind i hendes leilighet, ja endog forsøke litt at bære hende i trappen. Dermed saa skedde det. Og hun blev frue for anden gang — Fru rørlægger Lorentz Wahl, som hun kaldte sig nu. Og fruene i naboskapet pustet atter lettere; men de holdt for sikkerhets skyld paa økenavnet «Bundskrapa».

Nu, dette resultat kom ikke egentlig uventet for ham heller. Han slog til og meldte sig paa det avertissementet, fordi han kom til at mindes sin ven papirhandleren med de mange agenturer, som omsider giftet sig her for nogen aar siden, og det gik bare godt. Det var rigtignok en anden begyndelse end dette; men, godt gik det i hvert fald. Han hadde simpelthen reist sig og gjennom det giftermal med en dannet dame helt brutt med sin fortid. For han kredset jo dog i sin tid bestandig om brændevinssamlagene, naar der var en liten fristund, — med et fjollet drammesluker-smil om de røde, vaate læber og med plirende smaa, storpupillede øine bak en skak, upudset lorgnet — det saa ut som han altid svelget klukkende paa resterne av en vits. Nei, han hadde dengang saamen ikke staat tilbake i drammer for ham. Han kom pludselig en dag til at mindes hele raden av venner paa fortauet utenfor brændevinsutsalget: [76] alle med drammeslukersmilet! Vandret i grunden gjennom livet slik, som tobenede flauser og humbugmakere! Klukket jaalet over slette vitser; og ved møte med kvinder kniste de tvetydig, som om det var faldne, allesammen, og der ogsaa her lekte én i mindet en rest av et galant eventyr. Bare flauere rester og skaperi, alt tilhope! ... Og da indleverte han billetten mrk. «Ensom». —

Det begyndte med at han ikke vilde gaa i teatret en søndagskveld; han laa velnæret og strakte sig paa sofaen. Gidder sædæn iggel gjespet han lunt. Da blev hun stille. Saa sa hun, og stemmen var syk av længsel: Elsker du mig ikke, Lorentz Wahl? — Visst fænden gør jeg! svarte han gemytlig, reiste sig ruggende og gav hende en rask kys som pant. Saa tagg hun ham isteden om ialfald at be sin ven papirhandleren og frue hit til efter aften.

Det gjorde han, han gik dit bort og bad dem. Og da de kom, brygget herrerne en liten toddy og snakket lyggelig; men til fruene hadde hun kaker og syltetøi. Hun stelte særlig om hende; for hun holdt sig litt sky tilbake og sa saa litet.

Hun fortalte hende først en morsom historie om et egtepar, som det gik

ganske grundig i [77] stykker for her i vaar; hun løi viidt i vei, og vilde slet ikke opgi navn, for ikke at fare med sladder, sa hun: Det var de varme vaardagene ved pinse, fortalte hun. Han var seilet i sin snekke, efter sigende med et par venner. Saa ryker det op til storm; han naar ikke tilbake til kontortiden. Stor ængstelse hjemme naturligvis. Barn og kone paa stranden indenfor bøierne; gik og ventet, da veiret bedaget sig og seilerne begyndte at naa ind igjen. Der var han! De stod paa bryggen og ropte og tok imot tingene. Men op av baaten kom der en dame! Tablaa... Og fru Amanda kniste uendelig lunt: Var litt raafлот, var han, i kjærlighetsveien! sa hun. Saa bøiet hun rask unna, snakket isteden bare om disse kolde, pludselige pinsestorme her nord, som skal minde vaaren om at den var for tidlig ute og at der endnu er masser med sne inde i landet.

Men ovenpaa det lille dryp gift blev hun særlig fuld av medynk i sin stemme og var fuldstændig enig med fru Hansen, hver eneste gang der kom et ord fra hende: «Ja, aldeles!» ... «Netop!» ... «Skulde mene!» svarte det hele tiden. Men fru Hansen kunde ikke komme sig efter den historien. Nei, er de saan! sa hun. Om de er —! Di er visst [78] naiv, Di fru Hansen ... Lille Nusse kan nok fortælle!

Slik fik hun første gang nævnt sin gifte søster: Lille fine Nusse, stakkar! gjentok hun med en fjern stemme, fylt av det stille, blide vemod som naar man mindes en kjær avdød. Og hun rykket den anden frue nærmere, og sukket endog henfor sig: Naar raaskapen la sig efter én, saa kunde den nok —! Dermed taug hun. Saameget at gjesterne forstod, her atter var et egteskap som holdt paa at gaa i stykker. Og det blev stille et øieblik i stuen.

Midt i den stilheten sa pludselig papirhandleren og pekte paa taffeluret: Nei, har du Wahl hat den klokken før? Den tikker saa høit. — Da satte hun i et hikst som ved en braa smerte; men tok sig saa behersket i det, ja smaalo uskyldig. Hvad er det tyskeren sier? «Dem Glücklichen klinget die Uhr nie.» Rørlæggeren kunde ikke videre tysk, men han skjønnte jo saapas at der laa som et ondt varsel bak iagttagelsen.

Det blev ikke sagt mer her. Man snakket isteden forretning og om tiderne. Og rørlæggeren blev pratsom, forklarte finessen ved vandklosettet og klasket sig gemytlig paa sine da nske laar: De nye indretninger kænner [79] jeg, sa han. Men

paa de gamle kloagger er jeg sgu igge med. — Den anden nævnte sin nye agenturplan: kasser av lys norsk bjerk for importerte grammofoner.

Men de to gjester blev allikevel ikke sittende saa lang stund efter dette. Og det var den fremmede fru som fik opbruddet i stand.

—Er nok ikke dansk daukjøt, agent Hansen, sa hun, da de blev alene tilbake.

— Det syntes Wahl var underlig sagt. Men hun sa det jo nyskelig og gjennom næsen. Og saa hadde de desuten drukket toddy, hat det hyggelig. Og drammesluker-smilet stod usvækket og sken, til han snorket ind.

Hun laa længe og hørte sig rasende paa det: Er du ikke et mandfolk! skrek hun midt paa natten. Men han vaaknet ikke ordentlig av det heller: Hvæ? pustet han. —

Men neste søndag han ikke gad gaa i teater, løp det ikke saa lemfældig av. Det var et stykke ut paa vaaren. Jeg tror ikke, snøvlet hun nyskelig, og øinene spillet som ormetunger, — at agent Hansen er feig i blikket, naar han trær ind i spisesalen efter teatertid! Eller skotter sig underklasesky rundt, som om han vilde be om lov at faa være til, mens [80] de andre seiler ind med sine fruer stolte som løver.

—Hvæ? gjespet han fra sofaen.

— Mangler mod! Mangler mod! ertet hun, kastet kaapen om sig ute i entréen — det var som en snurrebas spratt over tersklen. Satte avsted mot byen i skumringen.

— Dit sædæns skakkørte hundyr! mumlet Kan efter hende.

Det var fuld vaaraften over hovedstaden. Tørre fortaug og store tørre flekker i gaterne ogsaa. Vandsiget frøs overhodet ikke længer mot natten nu, bækkene blev bare litt mer maateholdne i skravlet end midt paa dagen. Og det pustet av muld ut fra hver have; men det var jo altsammen endnu kjølig pust.

Paa sin tur møtte hun papirhandleren, sin mands ven. Han spaserte mellem folkemyldret paa Karl Johan med den magre nakkesene og de to raske sølvgraa stænk i haaret like bak hvert øre; hun visste han hadde sin kone paa landet for det daarlige bryst. Og hun kom bakpaa ham, stak skøieragtig sin haand i hans arm:

— Allerede græsenkemænd paa strøket? kniste hun uskyldig; og hun spurte slet ikke efter hans kones befindende.

Hun foreslog med ett, de skulde gaa ind ^[81] og se paa «Rørlæggernes industrilotteri». De gjorde saa; men han var litt træg i begyndelsen. De tok nummer paa forskjellige gjenstande, som hun foreslog, og tingene var altid dobbelttydige, som «et rivjern til Deres frue», en kam, en børste. Og hun var gruelig lystig, skravlet uskyldig springende iveri.

Tilslut kom ogsaa han paa glid: En barteholder! foreslog han.

— Kan nok trænges, sa hun, — for at stive op daukjøttet. Og hun kniste fortrolig: Dengang fik vi da sagt litt av hvert i faa ord!

Men da de igjen stod utenfor, sukket hun saa himmelfjernt: Aaja. Aaja. Vi morer os, vi ... Og saa begyndte hun pludselig at lyve iveri om søsterens mand: Uforbederlig drukkenbolt, klublivet i en provinsby, Di! ... mislig forretningsførsel! ... forsømmer sin kone, skjære daukjøttet, det ogsaa! ... Ikke vil han gjøre fallit, og ikke skyte sig heller! ... Forhold til andre kvinder ... lægger haand paa hende i drukkenskap ... stænger hende ute om natten... Nedværdigende mennesketilværelse... Lille Nusse, stakkar! Maa tænke paa at forsørge sig selv: Agenturer i armaturbranchen ... ny kokssort ... linoleum ... en barbersaapefabrik ^[82] ... et assurance-selskap — hele fem agenturer! Saa *hun* kan nok greie sig uten det raaskindet. Men det er de barna, de barna, ser Di. Uff! ... Men jeg tror allikevel hun kommer herind nu. Vil leie sig en stue paa Bvgdø for sommeren ... Lille fine Nusse, stakkar! himlet hendes stemme saa eventyrlig fjernt op under ganen. — Der skiltes de. Og hun bad ham slet ikke hilse sin frue.

Paa hjemveien fik hun øie paa sin mand; han var ogsaa ute i vaarkveldens skumring for at røre paa sig. Hun listet sig bak paa ham, stak sin haand ind i hans arm; og han steilet slet ikke, lot det rolig ske, saa sig godlidende om. Bare en kontraprøve! smaalo hun saa nysselig.

Men hjemme sa hun med knugende vegt: Du er altsaa heller ikke kysk, Lorentz Wahl!

Og nogen dage efter kom hun truende imot ham, og hun var sprakende foretagsomhet: Naa, har du faat besked?

— Jeg? Besked? Hvad slags besked?

— At jeg leier mig et værelse ute paa Bygdø for sommeren!

Han ristet alvorlig paa hodet. Men tænkte [83] samtidig, at da blev her da gudskelov fred den stunden. —

En forsommersøndag var der to damer ute paa Bygdø og saa paa værelser. Det var fru Wahl og hendes søster, som ganske rigtig var kommet hit fra smaabyen. Hun bar fru Wahl's høie junobarm, hadde hendes sterke kjæve og tandrækken, hendes øines glo; men hun var om mulig endnu stateligere; og hun var yngre, sprættende av smaastads-foretagsomhet; og hendes hud var som cream.

Inde i Kongeskogen paa yttersiden av Bygdø støtte de paa agent Hansen med sine to smaa, en gut paa fire aar, piken paa fem. Han gik og leiet dem, og det var bare solskin, alt: de tittet just op i et furutræ efter et smattende ekorn. — Damerne kom hen; og Lille Nusse slog ned paa den mindste, brusende som en storfugl ved parringslek; satte sig bent paa en stubbe med barnet, snakket, og en stor barnekjærlighet red hende. Faren sprang ind mellem buskene, klappet i hænderne til ekorn. Og den mindste ropte fra fanget: Du maa ikke gaa altfor langt.

Fru Wahl snakket med tvetydig munterhet, da han kom tilbake: Nei, for langt maa ingen gaa, Hansen! — Naar du gaar altfor [84] langt, der bor ingen, der, blev den lille ved, og var betat av den fremmede dames hete hjertelighet. Men fru Wahl kniste lunt: Dengang fik vi sagt litt av hvert i faa ord! — Men Lille Nusse sukket stille: De barna, de barna, ser Di. Uff! — Og han la merke til, hvor det jo var ordret op igjen det fru Wahl sa dengang ivaar.

Damerne viste ham det hus, de hadde leiet for sommeren, og bad ham komme ut her med barna en godveirsdag i sommer. Og de spurte ikke til hans frues befindende. —

En tid senere traf han Lille Nusse paa Karl Johan; da var det fuld sommer. Hun saa sig rundt paa herrerne, som vrimlet som strømskavler om hjørnet, og sukket saa, fuld av medynk:

— Mange græsenkemænd, gaar om i byen nu, Di! — Og hun var stikkende og nærgaaende i øiet som en prestefrue paa landet. — Aaja. Aaja, svarte han ufølsom.

Saa fik hun nævnt i forbigaaende at hun var hjemme mutters alene paa hotellet idag, men da var hendes øie boblende fyldt av yre tanker. — Kom ialfald ut til os med barna en søndag isommer, da ialfald! sa hun og blev vemodig: De har naturligvis større [85] længsel efter mennesker end nydelse av samværet, De ogsaa. Men De kan jo da gaa igjen, naar De selv lyster. Saa kan de smaa bade og leke.

Men kan kom aldrig.

Saa en lørdag eftermiddag hentet fru Wahl simpelthen hans to smaa hjemmefra og la ned besked hvor de var, samt at hun tok deres nattøi med.

Det hadde været en gloende het julidag; han sat ensom og saa paa sommerkvelden over Kristiania-skraaningen gaa sig til ende: Rød ildmørje nede i himmelranden i øst og syd efter dagens hete; steg et stykke op mot himlen, som kuplet sig kjølig ovenover og blaa. Og grantrærne, saa mørke, mørke! — men der var skjær over dem, der hvor de vendte mot vest ...et gjenskin av dagen, som var sunket. Og rundt om i luften fløt der allerede lugt av raatnende og raatnet plante...

Han maatte ut til Bygdø om søndagen og hente de smaa. Og de tok mot ham den eftermiddag med stormende jubel.

De hadde alt badet. De braaket. Der var ikke ørens lyd. Fru Wahl lekte slik som hun hadde set paa teatret at Nora lekte i Et Dukkehjem, baade hun og søsteren — [86] det var som hvert barn var en kjæmpesnurrebass, de kastet ut: Hei, vil du gaa!

— De var just ikke vanskelige, faa til at bli, skulde jeg mene! sa de voksne. Ved De hvad hun vesla sier? hvisket Lille Nusse fortrolig: «Tænk, Ninni er saa ræd for, mammaen til Ninni skal bli gammel!» Og hun kniste nysselig og længe.

— Gaa ut paa berget igjen! tagg de smaa; og de var ganske hæse av alt, de hadde sjauet. — Solbad, ja! sa de to damer. De skulde ha med sig mellemmat dit

ut og drikke: bringebærsaft for de smaa og en flaske vin for de voksne.

Og de sat ute paa skiferodden og lot solen og blinket fra sjøen bake. Stirret paa de hvite, slappe seil og hørte motorerne tikke travle over det blanke vand. De smaa sat paa huk og rotet i en grønskepyt.

Man blev søvnig og tørst, de smaa blev det først og fik sin saft. Men der manglet saa høilig glas, sa fru Wahl og var ulykkelig; de hadde bare tre, og det ene hadde barna lagt sin elsk paa, saa det fik de voksne nok ikke: Saa er der bare to igjen til os tre! — Der blev et svare opstyr. De kunde jo vaske dem efter bruk, snakket [87] Lille Nusse. Men i *sjøvand* —? svarte søsteren. — Hansen sat og tidde.

Saa kom da turen tilslut til de voksnes vin. Damerne drak først. Og Hansen sat og minret mot solen. Lille Nusses glas blev imens fylt paany uten at vaskes. Fru Wahl sat som i spænding og ventet, stinn som en rugehøne. — Og Hansen drak efter Lille Nusse.

Fru Wahl slog øinene ned i det samme og inndrak stundens hændelse med et litet kort hikst: En skjæbnedrik! — Damerne blev begge faamælt etterpaa, næsten hæse. Om en stund sa Lille Nusse: Nu kan De gaa om De saa synes, Hansen. Vi vil, som sagt, ikke plage Dem, stakkar.

Og fru Wahl lovet at barna skulde *de* besørge hjem til ham iaften. —

Men de gjorde ikke det. Han sat hjemme og ventet forgjæves til langt ut i natten, stirret ind i julidagens hete røde rest. Og derunder kom han til at mindes sin ensomme fortid og brændevins-sjapperne, som han nu ved sin kones hjelp var kommet ut av. Han saa bare rød ildmørje tilslut.

Og næste morgen tok han sig fri fra butikken, satte avsted ut til Bygdø.

[88] — De tagg saa ynkelig om at faa bli, snakket fru Wahl. — Han svarte ikke først; han bare hjalp de smaa straahattene paa.

— Umulig, faa dem til at reise, pratet hun.

— Det trur j'ække; hvæste han, tør i halsen; og han var ganske fra sig: Mislykkede skuespillerinder er de største løgnhalser i verden! buset han ut. Hører til dem, man ikke skal ødsle et sandt ord paa.

Dermed gik han med sine to smaa.

De to søstre stod igjen blodig forurettet og maapet over denne ansvarsløse som ikke vilde ta følgerne av sin handling: hadde han kanskje ikke utset sig det sted paa vinglasset, hvor Lille Nusses læber hadde ligget, og med synlig velbehag tømt det? ... Nei, det hadde fru Wahl slet ikke gjort regning paa!

Men saa saa de paa hverandre, fik et vildt øiekast av virketrang og storlo, saa det skraldet: Hils Deres kone! ropte de og vinket haukende til de smaa, som vendte sig ustanselig til avsked og ingenting forstod av dette braa opbrud. —

Og ikke før rygtedes ut paa høsten at nu var fru Hansen kommet hjem igjen fra landet, saa stod fru Wahl i hendes leilighet, en formiddag hun visste Hansen var i butikken. Hun stod der som en feiende stormvind, saa [89] fuld av deltagelse med hendes lunger og hjertelig over al maate; hun fortalte ogsaa om de to smaa, om den glæde det hadde været at ha dem paa besøk ... «nydelige to smaa barna!» snøvlet hun vemodig. Hun fortalte om ekornen, som faren hadde jaget i furutoppene, spræk som en ren gutunge, og om barna som advarte gælningen mot at gaa for langt, og om den lille som sa: «Ninni er saa ræd, mammaen til Ninni skal bli gammal.» Og tilslut gav hun tilbedste historien om en sommerdag paa berget: om et vinglas og Lille Nusse og en herre — hun vilde ikke nævne navn for ikke at fare med sladder: det kunde saamen ogsaa godt være han ikke med vilje stelte sig slik at han drak av samme glas som hun, og først merket det efterpaa: Men De kan tro det blev trykkende stille ovenpaa? De turde ikke engang se paa hverandre, de to! kniste hun snøvlende av uskyld. En slik græsenkemand, ser Di! Snart gjort! gaa for langt ... Gjør jo ingenting her, hvor — ja, Lille Nusse stakkar er patent nok! ...

Men Hansen nede i sin butik hadde forutset dette besøk, og just som disse uskyldige ord faldt, stod han i sin stue: Løgn! stammet han.

[90] — Frue gir bare frue gode raad, snakket hun stikkende blid.

— Bruk de raad til Dem selv og Deres make! — Og da hun lot som hun studset, sa han: Kan nok trænges i et luvslitt og laset egteskap som Deres! tordnet han. Enhver indblanding fra en uspurt raadgiver betragter jeg som en forulempelse. — Skubbet hende ut: Aatselsfugl! stammet han ... Tror at veire lik!

Motgang og uheld. Uheld paa uheld!

Men det blev ogsaa vendingen. Da slog fru Lorentz Wahl helt om, forurettet, og virkelysten som en ny stormvind. Først søkte hun tilbake til sin mand, bad om ly, vergeløs som en fugleunge: La sig om hende alle, her i nabolaget! klaget hun, for at knuse hende ... Graat endog: kaldte hende aatselsfugl, gjorde han — «Bundskrapa» var ikke nok! — denne probenreuterer, denne grammofon-agenten i lys norsk bjerk, med det dumme drammesluker-smilet! ...

Og da saa samtidig krigen var kommet, gjorde Lille Nusse's baktalte mand glimrende forretning med sit bedærvede sildeparti og var med ett slag en formuende mand. Saa der ogsaa blev der forsoning og alt godt ^[91] igjen mellem egtefolkene. Forsoning allesteds!

Og fra provinsen var nybakte rikfolk begyndt at sige ind over hovedstaden, kjøpte sig villaer — blandt dem en ven av Lille Nusse's mand fra klubben, en knakende kjæk ungar, som nu gik med kort haar bestandig, maskinklippet, likesom hans nye have, og med snehvite gamascher.

Samtidig fór der en stor og sterk festtrang i fru Lorentz Wahl. Og hun sa virkelig til sin mand: Hvorfor skulde de i grunden pølse paa hevn mot stakkars sultne grammofonagent Hansen, om han flirtet litt utenfor egteskapet?

Og nu skulde der være fest paa det maskinklippede landsted i anledning av eierens første halve million. Wahl og frue blev ogsaa buden dit; der var i det hele ikke saa litet vondt for omgang, saadan, den første indvandrings-tid her i hovedstaden. —

Festnatten var stille. Høst og mørke. Villaen oppe paa haugen mellem furuerne stod i et lyshav. Gaardspladsen var oplyst; svære bluss paa hushjørnerne og over gangdøren — den stod desuten gjestfrit oppe. Og øverst paa flagstangen sprutet en vældig pære sit lys. Det var som midt paa skinnende ^[92] dagen. Og indenfor de stille, ildrøde gardiner lød bægerklang og taler, og dype brøl og skjærende hvin og latter-hikst og musik — en piccolo hadde intet andet at gjøre end bytte plater paa vertens to nye grammofoner. Alle fandt hverandre i feststemningen, uten mislyd og uten smaalig nag. Ti det var den første søte tid, da Europa laa i kræmmerkrigen.

Festen lakket nu mot sin slut, klokken var vel tre. Dørene blev slat helt op; stemmer veltet ut i lyshavet, og der var vin og whisky i dem — bare brokker og endeløse latterarier.

Foran stormet en yngre herre i sin første snipkjole og i sine første laksko, slog begeistret med haanden ut mot lyset og gjesterne: Higliv! skrek han; han gol som en hane, der han stod midt paa pladsen, og hans neb lyste av svære, nye guldplomber. Gjesterne kom frem i overtøi, herrer og damer, fulgt av den maskinklippede vert, som ustanselig ropte: Hus paa trappa! Hus paa trapoa!

Man nøstet sig til grupper derute paa gaardspladsen, fortsatte konversationen; og grupperne støtte mot hverandre, opløstes, vasedes ind i hverandre til nye nøster. Stemmerne kaklet fra landets forskjellige egne; og [93] nogen buret dypt, som det kom fra olme okser i det fjerne.

Der var forresten en liten mislyd; allerede inde i gangen var der to, som trættet: Det var rørlægger Wahl, som pludselig paa en underlig maate hadde faat det med at si imot, skiftet helt standpunkt med hensyn til vandklosetter og rakkert ned paa vertens villa. Herute ropte han hidsig:

— De gamle indretninger kænner jeg. Men paa de nye kloagger er jeg sgu igge med! Og han klasket sin haand sint ned paa trappens rækverk.

Men de lot ham staa der og krangle.

Det buret fra en klynge i salvelsesfuld bas: Eg ha voren gift i elleve aar og har no ti barn!

En klynge yngre herrer kaklet beruset oppe i diskanten, stillet sig i ring om de to fete høibarmede søstre med ansigter hvite som cream, og Lille Nusse hadde alt faat perler i sin øreflip: Og ikke ett, utenfor egteskapet, Mosse! skrek en av de herrer. Og de to søstre snøvlet nysselig og kniste om kap.

Wahl hørte det, og nærmet sig nu herrerne for at være ubehagelig.

Men familiefaren i den dype bas blev ved: Og kvert itt barn lever!

[94] En anden ropte: Forleden feiret han paa én og samme dag to fødselsdage og ett bryllup!

Den salvelsesfulde kom igjen: Ti barn! ... og aldrig skreket om natten! Ikke én

søvnløs nat! ... Tænk, ti barn!

— Ja, hvad sier De, Mosse! skrattet de unge.

Da kom rørlægger Wahl til: Hvad sier Deres frue til denslags sædæns dyrplageri? hvæste han.

— *Hon?! ... Idel tilfredshet og løkke, far! ... Kver onsdag og kver lørdag koker hon som før otte egg til meg personlig.*

— Fan saa vittig Mosse! hujet det fra den anden klynge.

Men den avledygtige bas blev uforstyrret ved: Og naar eg so har spist de otte egg, sier hon: «Kjøss meg, Eilert!» — Og hans stemme brast over av pur salighet, snufset.

Da kom det med følt salvelse fra en gammel skibskaptein: Ellertsen er en løkkelig mand.

Dype oksebrøl av latter, og hønsekakl i vilden sky. — Og atter var Wahl der som en kleg: nu gjaldt det vertens grammofoner, og han hadde slik ustyrlig trang til at slaa et slag for agent Hansens specialitet, de ^[95] verdensberømte grammofoner i kasser av lys, norsk bjerk: Hvad sier De? ... Istedenfor disse skarns smagløse spildaaser, De opvarter os med!

Da svarte én: Vær ikke saa sint da, mand!

— Kommer du nu med det igjen? — «du», sa han endog nu. Og han slog knytnæven i uthusvæggen: Jeg er fænden gæle mig sædæn igge sint!

Nu skar et brøl frem fra en ældre herre nede paa veien, hvor alle bilerne stod: Kom da, for fan! — Og klyngerne løsnet heroppe paa haugen, skred spredt nedover haven og skraaningen. Og den maskinklippede stod tilbake og ropte ned efter dem: Hus paa trappa! Hus paa trappa! — Og atter var Wahl der: Hvæ! sa han og gjeipet: Er der noget «hus» paa trappa?

Det gik som det kunde nedover trappen. Og der var en hjelpsom herre, som overdøvet alle med sin sjømands-ridderlighet; for han saa varlig og forstaaelsesfuldt paa kvinden som det svake kjønn: Kvinder først, som foran livbaaten! — Og hans røst var beruset, var paa én strek den hele tid og lød bestemt som fra et kommandobret. Han vilde ordne for de damer, som ikke

hadde bil:

[96] — Nusse, hvor skal du hen? ... Mosse, hvorhen skal du? ... Rigmor! ... Lillemor! ... Hvor er fru Wahl? Kom her! Her blir plads ...

Og dernede stod en rad biler av alle merker og plapret travle i munden paa hverandre, hver sin dialekt slik som gjesterne. De var høirøstet før; men herinde blandt bilerne maatte de illskrike den hele tid. Man mistet hverandre. Man sprang mellem bilerne ... vinrøde fjæs i blindende hvite bil-lanterner. Bare smaa ord tilbake av hele konversationen: Mosse ... Nusse ... Otte egg ... Elleve unger ... Nei, ti *unger*! Men elleve aar *gift*! ...

Kapsnakket bare med bilerne, allesammen. Og han i sine første laksko gol atter ende over sig: Higliv! Og Wahl var der igjen: Din sædæns drammesluger! hvæste han.

En tatovert skipperhaand tok rundt om en frodig kaapekø: Mosse, sa det med kommandobrettets ridderlige røst, kom her! Her er plads, Mosse. — Og døren smækket sig i.

«Mosse?» ... Rørlægger Lorentz Wahl hadde hørt dette kjælenavnet de sidste timer inat, og syntes, det lød litt underlig; men han visste ikke ganske hvem der egentlig het [97] saa; og saa var de jo desuten blit bevertet med alt som godt var ...

Tilslut stod bare én gjest igjen hernede. Ingen bil kapsnakket mer med nogen i den øde høstnat. Langt deroppe i lyshavet ovenfor trappen stod en maskinklippet herre. Da skrek rørlæggeren hernede: Hvor er fru Lorentz Wahl!

— Mosse, mener Di? ... Kjørte nok med indover i Gundersens bil, hu!

— Hvæ! hugg han i. Men saa mumlet han: Det var s'gu som sædæn!

Og der ovenfra skrattet det videre: Og byen ligger der indover paa den kanten, den Di!

DER GENERALKOMMISSÄR

I

[101] Han het Elias Rosenthal og var etstedsfra i Syd-Tyskland eller Bøhmen. Fra først av kom han i følge med et Hamburger-cirkus over grænsen til Danmark. For hans ungdomsdrøm var at gaa til scenen. Men allerede hans ytre var imot ham der. Men drømmen om at bli et scenens barn skrantet videre i denne nærhet av et cirkus. Det var i grunden som privat tolk for de enkelte medlemmer han fulgte det, især for akrobaterne og clownerne, som var italienerne; han leiet værelser for dem, fandt frem de billige restauranter, og det hadde hændt at han efter endt forestilling var blit sendt ut paa gaten for at kapre «donnine». Men han hadde ogsaa smaajobber hos direktøren, han hjalp til at avfatte notiser for aviserne og denslags, var ved haanden med raad til publikum utenfor billet-luken de første dage, og paatok sig hvad der ellers kunde forefalde. Han [102] hadde nemlig i Tyskland lagt sig til litt kyndighet i «skandinavisk», som han kaldte sin blanding av dansk og svensk.

Men da han først var over paa dansk grund, kom han sig hurtig i sproget. Og i Kjøbenhavn var han en høisommerdag saa heldig at støte paa en ung norsk forfatterinde i en liten friluftskneipe ut mot Fredriksberg-kanten. Hun sat alene bak løvhyttens efeu, med cigaretter og kaffe foran sig, og der stod et litet tømt glas; hun sat frodig og rank og blunket ut mot bøken og spurvene og solen, og hun flyttet stundom paa sig av bare oplevelse; og engang kom der et papir med blyant op. Da smilte hun. Han opfattet straks at dette var skapende gromuld, at smilet var smil til syner. Og da hun mistet sin hanske ned i sanden under jernbordet, var han paa pletten. Men han trak sig efterpaa krypende tilbake til sin plads, langhalset og med bønlig øie. Og hun saa hunde-blikket i den svarte pusling: Faar jeg by en cigaret? sa hun i pludselig indfald og høirøstet. Værsgod! Og han flyttet sig nærmere paa sin bænk for at naa cigaretten. Han søkte med sit øie ut i skogmørket under bøken, der hvor hendes blanke blik nys lekte, og han talte i dæmpet andagt: Dra-ug och vätter [103] och underjordiske! pekte han, og smilte faderstolt over sit poetiske billed-fund. Og ved det smil saa

hun at han var ganske tandløs i fremmunden; var det skjørbuk? hadde han sultet? — Hm-hm, nikket hun barmhjertig. Før han sultet jo endnu mer i sin aand: han var som en tømt citron, der han sat nu og krystet syner av sig. Han fik endog nyver mellem brynene av hodebrudd! Og hun gav ordre til smørbrød og en vase druer. Da aat han som en sydlandets søn; det smakte, hun saa at han tygget med øinene ogsaa. Men ved hans stive, opstrøkne haar, som var som hestetagl, kom hun til at mindes jødedvergene i vekselerer-boderne i Prag. Og efterat han hadde spist, sat han ganske stille hen og fordøiet — der var en tillidsfuld lyd i hans hals som om han jortet. Og da saa hun at hans jakke var gaat op i sømmen ved skuldren; der hadde han nestet den sammen med hyssing, som lyste. Den luvslitte armod og vinskibeligheten tok med ett hendes ensomme morshjerte, hun grep efter hin usseldom i denne sin egen hjemløse stund midt i en fremmed by. Hun fortalte pludselig, hun skrev og var fra Norge. Ibsens land! smilte han. Dermed var bekjendtskapet gjort. Han var ogsaa schriftställare, fortalte han. Og [104] han klynket over manglende arbeidsro til sin bok; for han hadde idéen til den ogsaa ...! Og hun hørte taalmodig paa hans klynk, som blot var hans egen races goldhet og vanmagt i fantasien — lyste bare armod som hyssingen i hans trøie. Men han vilde dedicere hende sin bok, sluttet han, om hun tillot det.

Og det samvær endte med at han kom til at oversætte noveller direkte fra hendes manuskript. Men den ene skjøt han ut av samlingen og bare skrev den av: den var slet ikke hendes navn værdig, sa han til hende og rynket paa næsen. Den handlet om kunstnere og deres golde utsugere — *Snyltedyrr* het den. Den burde heller ikke komme i hendes samling paa norsk, snakket han; den burde overhode ikke komme ut. Hun studset, og smilte saa; men lot det ske. Og forlægger i Tyskland fik han til det andet. Der var intet skriftlig mellem de to; men avtalen var at de skulde dele utbyttet likt, hvis det gik godt. — Og da cirkus om vaaren drog videre mot nord, brøt han ogsaa op og tok med mot Norge. Da hadde han i sin lommebok et par adresser paa hybler, hun hadde hat engang, og et anbefalingskort til en litterat fra hende; i en kasse førte han med sig 75 [105] eksemplarer i pragtbind av hendes tyske novellesamling.

Men hvergang hun siden tænkte paa ham og hans stive hestetagl-haar, kom hun til at mindes jødedvergene i Prags vekselererboder.

Og saa opsøkte han i hovedstaden straks hendes gamle hybel. Det var hos et ældre haandverkerpar, som nu efter endt arbeidsdag nærmest levet av sine sparepenger og ellers hadde to barnebarn i logis; for faren, en sersjant, var enkemand, som turet litt, og nu bosat utenbys. Først svarte madam Hansen ferm, at nei, der var ikke noget værelse ledig nu. For saanne vildfremmede herrer vilde hun ikke for sit bare liv ha ind i huset, siden hun hadde disse to unge piker at ta vare paa. Og Aggi, den ældste, var tilstede, da hun svarte. Han sa ingenting til det. Men blev staaende forkommen og taus i korridoren, og fingret ned i lommen efter dette kortet, saa han maatte næsten puffes ut. Han fik saavidt vist det frem i det samme bedstemoren klemte døren i. Men han sa fremdeles ikke noget, bare prøvde at løfte et tungt, lidende blik op paa de to, men naadde ikke længer end til deres haker. — Det var Berit Herwigs kort! sa Aggi og blev i korridoren. Det blev ogsaa bedstemoren. ^[106] Der faldt en mørk skygge av et menneske mot entredørens matte glasrute. Han staar der endda! hvisket Aggi. Mener han gjør det, kroken! svarte det. Og mors-hjertet i dem begge syntes synd. Saa aapnet madam Hansen atter døren; da stod han bøiet og pillet noget op av matten med de smaa hvite hænder; rettet sig og rakte det frem. Det var en 10-øring. Itte vor! Itte vor! sa hun ædelmodig. Og han stak den alvorlig og med tak ned i sin vestelomme. Jaja, en otte dages tid da eller saan! sa hun. Til Dere har finni Dere et logis. — Han nævnte sit navn. Jeg er schriftställare, sa han. Og hans væsen var med ett underlig forandret, blev fast og sikkert som om han stod her i en høieres tjeneste: Och i vaar publizerer jeg en roman. Hun pratet — hun gjorde det for sikkerhets skyld med det samme, da hun merket at han videt sig ut slik straks, skjönt han jo talte dæmpet som før; hun snakket like saa godt ut med engang, og saa strengt paa ham, saa her ikke skulde være misforstaaelser, om dette var en eventyrer og saan jentespikkulant: Huse paa, jeg er nøie da, ser Dere: taaler itte for mit bare liv saanne piker indenfor entréen! Og ser efter a Aggi, kroken, seint og tidlig. — Han pratet ^[107] uanfegtet: Jeg oversætter och. Og han pakket ut en bok i pragtbind med pertentlige diskespringer-fingre; og han steg paa taa, da han gjorde det: Berit Herwigs Novellenschatz, sa han. Jeg sælger den for tre kroner. Och dertil trænger jeg en sekretær ... en dame, som kan skrive norsk for mig. Og han saa hen paa Aggi, som stod der og var nitten aar; men der

var kun den lidendes stilhet over hans blik: Och saa køber jeg ledige gebiss til ohort høie priser! la han til.

Allerede tredje dag kom Aggi ind med naal og traad, da hun bragte ham vandkaraflen; hun hadde opdaget at han hadde sydd sin jakke med hyssing. Men da hun rakte ham sysakerne, sa han — og hun syntes at der med ett var underlig krav i stemmen — at *han* kunde ikke sy! hun sydde nok ti ganger bedre end han, med sine fine smaa fingre — ja? Dermed var han ved sit skotøi: De er ja och kaput inden kort! sa han og pekte paa dem: om hun visste av en skomaker og vilde følge med og vise ham og faa tat maal til nye? Da saa hun at han hadde lange mørke øienvipper: naar han klemte lokkene sammen og ønsket aldrig saa liten ting, blev blikket glødende og svart. — Men hvis hun vilde lære tysk sprog, snakket han, kunde ^[108] hun det mot at være hans sekretær bare én time om dagen og være hans medhjælp ved oversættelsen av hans nye roman til norsk. Og da stod han og suget forlegen paa sin underlæbe i ene mundviken, saa han fik et barnslig og klodset uttryk, som hun heftet sig ved og likte. Da de stod slik, ropte hendes seks-aars søster paa hende ute i korridoren — det lød som angstskrik. Og ved det blev han ganske fra sig, rev døren op: Hvad vil du? trampet han. Silenzium! Men saa behersket han sig øieblikkelig og trak varsomt alle klør til sig, stak hende skøieragtig med pekefingeren i halsen: Tit-tit, du lille! sa han søtladen. — Men da Aggi kom tilbake med hans jakke, tok han hende i haanden og takket; hun kjendte han hadde smaa bløte, vaate hænder. Utmercht sydd! sa han. De har et trist och skønt øie, frøken. Det er et utomordentlig ansigt.

Og siden var Aggi inde hos ham en time om dagen som sekretær for at lære tysk. Da sat hun ved bordet, og han spaserte paa gulvet og dikterte. Men naar han skulde indprente noget, stanset han op og holdt hende paa skuldren med sin hvite, vaate haand. Madam Hansen var iblandt ute i korridoren og lyttet for sikkerhets skyld.

II

^[109] Nu var Elias Rosenthal plantet over i Norges jord — das Land wo die Poeten blühen. Og da de otte dage var gaat, sa han bent ut til madam Hansen, at

det var ganske umulig at finde et værelse som i alle dele passet ham saa fortrinlig som dette: om han ikke kunde bli endnu otte dage? ... Han sat allerede hjemmevant og rotfæstet midt mellem byens litterater paa kaféen. Det var gaat raskere end han paa nogen maate hadde vovet at haabe. Han var ellers en driftig og rastløs mand, som forstod at kredse saa længe rundt om de rigtige litterater og i stadig trangere ringer at et sammenstøt var uundgaaelig. Men bare forfattere! og blandt dem igjen kun de som laget romaner eller dramaer. Han nyttet alle anledninger. Og hans bekjendtskaper øket for hver eftermiddagskaffe.

Det var fra først av en beskeden begyndelse — bare han og den journalist, Berit Herwig hadde sat ham i forbindelse med. Og denne A. F. Pedersen var en helt avdød aand, oprindelig lyriker, — av dem, som blir tat i bruk til at lage avisens daglige moro. En gold snylter. Og gik omkring paa kaféerne med en pose gamle historier, sat ved bordene og søkte at komme til, ristet paa [110] gnavposen litt og grep nedi saadan i blinde og paa slump — han var tryg for posen: der var bare historier med point i! For andet stof kjendte overhodet A. F. Pedersen ikke mer. Han talte dæmpet for at bli agtet paa, og sat og saa ut for sig med det store, træge øie fra et seigt, sentimentalt soudenørfjæs, hvor den tykke brune, tungsindige bart ikke længer skjulte de røde, hovne læber. Og Elias Rosenthal var tilfreds med sin norske ven; han la ogsaa merke til at han hadde en litt aapen snip om en barnlig hvit, velpleiet hals — næsten utringet! Allerede den første dag hadde vennen betrodd ham at han var skilt fra sin kone: Man utvikler sig ustanselig, sa han. Saa en mand. Men De vet: kvinden staar jo stille noget tidligere. Saa man vokser fra hverandre og skilles i grunden av sig selv.

Og eftersom bekjendtskapskredsen øket, indrettet Elias Rosenthal sig med flere borde i kaféen; han hadde sin hat liggende i en sofa, sin mappe andensteds, og ved et tredje bord hadde han sig selv. Og aviserne hadde mindst én notis i uken om ham.

Men endnu var der forfattere som manglet i hans bekjendtskapskreds. Især en, som skrev en salgbar roman til hver jul og derfor [111] nævntes bak bokhandler-disken med dæmpet andagt. Rosenthal hadde alt sendt ham to skrivelser fra Danmark om at han søkte norske romaner for et forlag i Tyskland. — Og en eftermiddag var der utsigt til at gjøre erobringer og fylde den sidste

lakune. Man sat i tobaksrøken og døset over bordene, mens kaféens staaende figurer gled ut og ind, fjerne som fisk i et akvarium: *Der* de to tykke venner, som ikke har noget mer at snakke om og passerer ut rustne i halsen: Kalle kom opom mig idag, stakkar — ja, jeg fortalte dig visst det. — Ja, du fortalte mig det ... *Der* kaféens størje, som altid gled om og speidet efter gratis pjolter; han kommer ogsaa hit til Rosenthals bord, stanser op og spør om Erik Ørn er set her idag: og saa gaar han. For A. F. Pedersen har en revy under indstudering og antages pr. kasse i øieblikket. Ute for at slaa en halv krone! sier A. F. Pedersen. Er han plattenschlager? svarer jøden med foragt ... Saa kommer der en flok gjester larmende ind, med en skogkakse i midten som det betalende medlem; de kommer fra bodega og middag og skal nu ha kaffe; og flokken øker ustanselig. Slaar sig ned ved sidebordene inde i halvmørket, skrattende som trost, den flakser [112] og finder sig nye rognetrær. Der har De Erik Ørn! sa A. F. Pedersen. Heter egentlig Aaspeflaten, blunket han spydig. Og Ørn er just den forfatter, Rosenthal mangler. Men dette veir av vingeflaks, som fulgte dem, gjør den pjoltertørste modigere; han nærmer sig, men nu spør han slet ikke efter Ørn, men en anden; han optar en *hel* sofa derborte, sier han saa; men det synes han ikke rigtig gaar an heller, naar her er saa trangt. Han er blit sofaløs av bare hensynsfuldhet. Og han blir staaende der, med forretningsmandens trætte panderynker, som om dette her faldt rigtig saa rent forkjært. — Men kan De ikke slaa Dem ned her saa længe? sier skogkaksen. — Jo-o, det kan jeg allids, ogsaa! ...

Samtalen inde i halvmørket blusset i veiret. Og de bodega-hete hjerter følte store ord. Det gjaldt atter tidens leflende og undfaldende kunst; for det var med emnerne som med rognetrær: trost flakser op igjen og op igjen i de samme trær. Og det betalende medlem koset sig og lærte ... Kunstneren, sa de, er sin egen handelsreisende i dette land! Nogen later selvfølgelig som de ikke er det og haaner publikums dom, men firer likefuldt, firer, firer! Det er fuskerne. Og *der* [113] slaar undfaldenheten og sansen for popularitet langsomt ind paa selve karakteren! ...

Elias Rosenthal reiste sig, flyttet sig nærmere det bord, heldet sig over mot det og sa varsomt, idet han beleven søkte at reise sig: Undskyld, men jeg hørte

Berit Herwigs navn? — Berit Herwig? svarte det og saa fortumlet op. Han nikket raskt til A. F. Pedersen: Vil De forestille mig — ja? — Og det skedde.

Abteilungsvertreter für die skandinavischen Länder, skjød han selv ind ... Det er ja en geni! sa han. En visionær kunstner. Jeg har indført hende i Tyskland nu, paa den forlag hvor jeg er lector, Tysklands mest beryktade, Ernst Darmstadt Verlag, Berlin och Leipzig. — Og han kastet benet over kors og prøvde at syne de elegante skor som Aggi hadde hjulpet ham til paa kredit.

Trosten taug et øieblik, likesom skræmt av denne nøkterne røst. Men saa tok de sig op igjen; én vendte sig eglende til A. F. Pedersen: Du lever jo for dagen av din kunst, kortsynt som den journalist-sjæl du er! — En anden gulpet uten stans sin foragt over folket i sin helhet, duppet for hver sats: Smaat stel! Ingen fart i nogen ting! Ingen fremfærd! — Og satte saa i, slog ut med ^[114]armen stort til alle sider: Ingen ledende haand! Likegyldig og planløst og smaaskaarent vrøvl altsammen i et litet og gjenlydsløst folk! — Erik Ørn svarte: Som litterært motiv er jo dette negative syn paa sin samtid meget morsomt. Og verten knegget: Kommer i næste bok! Pas paa: kommer i næste —! Ørn blev uforstyrret ved: Men som tilværelse — jeg vet ikke —? For selv en satiriker, han er jo dog ikke det samme som en hveps op i et blækhus. Der hører plan til en satire — en *bestemt* utryddelse til maal! Blæksvarte hvepsefjed langs papiret har, fan gale mig! ingen værd. Blir bare A. F. Pedersens revy, slikt! — A-a! Hold op! gulpet den negative. Æstetik vedkommer ikke os! Den er videnskapen om det indtryk et kunstverk gjør paa publikum. Men den er ingenting i og for sig. Ingenting! pep det pludselig beruset. — Netop! svarte det. Æstetik blir altsaa her i dette land historien om det litterære lefleri. Den faar bare slike som A. F. Pedersen til emne. — Og Elias Rosenthal sat og koset sig som en Zeus iblandt disse braakende og famlende beboere av et litet land, smilte bredt og godslig som til barn. Han og skogbonden saa paa dem fra samme nøkterne høide. A. F. ^[115]Pedersen smaasmilte: Kunsten deler bare skjæbne med glædespiken, som fulgte hærene i den gamle tid: faldt de for aldersgrænsen og blev utjenstdygtige paa én maate, gik de bare over til den anden gren av forpleiningen og blev marketentersker. — Akkurat som restauratricerne paa vore fjordbaater! knegget skogbonden. Ja, for gaar det ikke frem med kvinden, saa gaar det tilbake. — Rosenthal sa spøkende og med et

moderlig smil, for at skyve sin ven litt paa avstand som en clown: Min ven A. F. Pedersen taler av bitter erfaring; siger ja han har vokset fra sin kone. Og han la sig over til Ørn: Men det er ja, unter uns, forskrækelig til oversættelse, som man har her i dette land nu. Han brettet i foragt læber som en geil okse: Disse jødebengler, som ligger her — jeg forsikrer Dem, herr Ørn! Aah-ch-ch! Bare maskinoversættere! Forfærdelig! Rædsomt! Disse jødebengler!

Dermed hadde han indledet samtalen med forfatteren og sa nu pludselig: Men De, herr Ørn, har sterke farver paa Deres palet. Det er ja en fænomen. Kolossal! — Og han fik det meget travelt, saa paa sit ur: Jeg har forskrækelig mycket at bestille idag. Ned til min private postboks paa posthuset ... [116] venter avgjørelse fra min forlag. — Men om han ikke kunde faa en konferanse med herr Ørn en dag? ... Ørn er ja den digter, som Europa nu sukker efter! utslynget han sterkt til flere borde med en gang. De rager jo op som en søile i den norske digtning! Hele Norge er i den digtning! — Og han foreslog dag og sted: Jaja. Det stemmer. Jaja. — Og reiste sig, sanket ind mappe og hat: Auf's Wiedersehen! — og seilte med alvorsrynker ut, likesom til pligten og til den haarde virkelighet fra de glade kunstner-borde. Men saapas opfanget han at Ørn sat her mør og taus et øieblik, overvældet av den vinkende Europa-berømmelse. Han hadde erfaring der: det var ganske forbausende hvormange faldt sammen ved smiger nu i Ibsen's land; var de fra Aaspeflaten alle? tænkte han.

III

Men da gik Elias Rosenthal isteden hjem til sin hybel, blandt andet fordi han jo ingen postboks hadde. Han kaldte sin sekretær ind, der skulde avfattes et par skrivelser til norske forfattere; gamle Hansens var ikke hjemme. Men da hun hadde sat sig, stillet han sig op og sa — og han hadde [117] alvorsrynkerne i sin pande: Frøken Aggi, den forrige kunst er likegyldig og planløst vrøvl! Nu har jeg skapt et digterverk som behandler den kunst satirisk. — Og han lettet blodtørstig paa ene overlæben, men viste ingen tænder, fordi der jo ingen var. Det schkal ikke blive en hveps op i en blækflaske! Og han la sin hvite haand paa hendes skulder: I den bog schlagter jeg schlet kunst. — Og hun saa op paa ham, maapet

næsten i gru: Er det slik bok, De skrev, naar De sat oppe her om aftningen? — Aggi! ropte det ute i korridoren, og hendes søster Else kom stupende ind. Han trak sin hvite haand til sig, fór op, trampet i gulvet: Hvad vil du, schtigge pige? Hinter! Og saa knakket han i bordet, hvæste: Hvis du kommer en anden gang och forschtirrer —! Men da behersket han sig, sa bedrøvet og med opdragerens inderlighed: Har du ikke lært at banke paa dør, barn? Hun smatt ut igjen. Da sa han: Vi blev forschtirret i vor skrivelse, frøken Aggi. Her har jeg isteden en ledig billet til cirkus iaften. Vil De benytte den? — Vet ikke, om bedstemor —? Da sa han snurt: Mig egal! Jeg hadde kun den billet, och so tænkte jeg —. Dermed trak han sig stum [118] og støtt tilbake i et hjørne, satte sig forurettet i en stol. Og Aggi blev urolig.

Men da hun saa allikevel gik, før bedstemoren kom, ropte Else i uklar angst, næsten hven: Gaa ikke da, Aggi! — Rosenthal kom ut i korridoren: Doch! Hun er ja voksen. Hinter! siger jeg.

Cirkus laa paa Kontraskjæret. Det var tidlig vaar ute, mot midten av mai. Og Aggis øie søkte tilfjords, mens hun fulgte havnen. Løvskogen stod lysegrøn og blinkende langs alle rabber og i hvert holt, som muntert pust midt op i granens gravalvor. Og her i haverne var det like ved blomstring. Det tittet likesom snehvitt undertøi frem i hver busk — hegg, kirsebær, plommetrær, slaapetorn; det lyste i al vaarens lin. Og vaaren var saa stor og deilig! Den ventet likesom bare paa at én nu kom og løste dens lin. Det tegnet til et overdaadig frugtaar. Og hun syntes at kunstens rike var et betagende eventyr.

Om en stund gik ogsaa Elias Rosenthal. Og forestillingen var alt begyndt, da han naadde frem. Aggis plads var like nede ved manegen og hovedindgangen. I en pause traadte han frem. Og da saa hun, hvor de stimlet ham larmende imøte, clowner som [119] nys sprang op paa hesteryggen bakfra, og akrobater, tykhodede og sværhalsede, med laar sem gjødde okser: Signor Elia! Aa — oh! De gurglet sin jubel mot ham, løftet armer og hyldet sin like, klasket ham paa skuldren og spørsmal veksledes: Aa — oh, come va? ... Cosa fa? — Grazie, benone. E lei? — Non c'è male ... Og Aggi syntes øinene atter sluknet saa forunderlig braat i de hovne ansigter og stod gapende tomme som kanonmunderinger efter skuddet. Rosenthal hadde sin plads ved siden av hende. Og straks han var kommet tilsæte,

viste artisterne hans plads opmærksomhet; divaens hest gjorde særlig sine kunster foran dem, ja, den knælte der paa sine forben. Og han heldet sit hode smigret og i tak. Og da de magre, velpiskede hunder trippet ind, blev de ført frem foran ham. Hinter! Og de sat paa rad til hans ære. Da tindret hans øie bak de lange vipper. Kunst! sa han. Ich sage Ihnen: Kunst! — I pauserne viste han Aggi rundt til staldene; og inde i en gang forstod hun at han spurte en italiener, om der ikke var adgang til damernes paaklædningsrum; han bare ristet forretningsmæssig paa hodet og pendlet avslag med pekefingeren: No! Oggi no! —

[120] Da de vandret hjem om aftenen, duftet det ut av alle haver, og bakenfor laa fjorden blank. Betagende! sa hun. Er det ikke som man kunde tænke sig nøk och dra-ug och havfruer! sa han. Digteren! sa Aggi stolt. Nu er det sommer snart, sa han. Disse boxcalf passer mig ikke længer. Han brugte ja so lang tid, den skomager. Tror De, han vil bytte dem for mig? Og ved det pludselige spørsmaal mindtes hun akrobaternes øine som stod tomme saa braat. Men hun tænkte likefuldt: Kunst! Kunstens glade rike! — Si mig, sa han, hvor gammel er madam Hansen? Har hun gebiss, ja? For jeg køber. — Og han snakket om at han hadde nogen krigsbilleder i forgyldte rammer: om hun trodde madam Hansen vilde ta dem for husleie? Det var seks billeder, forestillende kung Karl den XIV Johan i samtlige av ham leverte slag fra 1796 til 1809; samt et standbillede av kungen. — Hun bad ham la være at gaa ind sammen med hende: bedstemoren vilde kanske tro de hadde været sammen paa cirkus. Da klukket han av tak over den fælles hemmelighet. — Hinter! skjøiet hun. — Jeg er altsaa eventuel liebhaber til madam Hansens gebiss! sa han, da de skiltes i forsigtig avstand fra porten.

IV

[121] Allerede næste dag var konferansen paa forlaget. Rosenthal sat der forlængst med sin mappe, da Ørn kom; han hadde faat anbringe en kasse bøker paa forlagets loft; men først hadde han pakket ut et eksemplar av Berit Herwigs *Novellenschatz* à 3kr. og avhændet det, fordi han syntes forlaget burde ha den bok. Han begyndte med at vise Ørn et ældre nummer av en tysk avis, hvor han

hadde en korrespondanse om hende: Jeg siger Dem noget, sa han alvorlig og dæmpet, jeg vil nu raabe Deres navn ut over Europa. Jeg er fast korrespondent til Tysklands mest berygtade tidninger som *Vossische Zeitung*, som *Berliner Tageblatt*, som *Frankfurter Zeitung*. Och kommer det ikke ind i den ene, so kommer det ind i den anden. Blot av interesse for den store kunst gør jeg det. — Og hans stemme blev endnu mer fortrolig, mens han saa at den anden atter faldt sammen ved hans smiger, umælende som en opkomling, eller som Aggi, naar han roste hendes skjøne øine: Jeg siger Dem, herr Ørn: i Norge gives der ingen kritik. Och da er en digter som De schlet daran. Det er ja forskrækelig hvad [122] den kritik kan schkrive i dette land ... Tyskland er *über* literarisch — teknîk, De forstaar. Och det, som De skaber, er eben hvad man nu savner dersyd — gromuld. Jeg vil kun schkaffe Dem forlag och oversætter. Intet mer! Jeg har en stor talent for Anempfindung och derav gode betingelser for at oversætte. Men jeg har selv mycket at gøre? men jeg kender en utmercht oversætter. Det økonomiske — og han ristet avvergende, næsten i avsky sine haandflater imot ham bare ved tanken paa det: Dermed har jeg gar nichts! Jeg er ausschliesslich Lector des Ernst Darmstadt Verlag. Men jeg siger Dem: De skal sætte betingelser. Wer wenig fordert, ist wenig wert. Aber wer nichts fordert —! De forstaar.

Om han maatte faa et par bøker nu med det samme, som Ernst Darmstadt Verlag kunde ha paa haanden én maaned? Og mens de blev skaffet frem i forlaget, sænket han stemmen: Och hvad schkaber De nu av nyt verk, herr Ørn? ... Men indbunden! Ja? vendte han sig til forlagets bud som bragte eksemplarerne. Disse broschirte heft — ach! Og budet bragte dem isteden i pragtbind. Saa vendte han sig fortrolig til Ørn: Jeg utgir nu en bok i Tyskland. — En roman? — [123] Ja-a. En roman. I disse dage kommer den. Om den undfaldende kunst och lefleri. Jeg faar lov at sende den? Och so maa De sige ganske ærlig och oprigtig til mig Deres dom.

Han saa pludselig energisk paa sit ur: Undskyld! Jeg har en telegram til min tidning. Auf's Wiedersehen!

En tidlig morgen vandret Elias Rosenthal og Aggi paa bryggerne langs havnen. Det var endda ikke mere end i mai. Og hun gik med rædde blunk i øiet, vilde gjerne ta hans arm iblandt. Det gustet blaagraat fra land. Og han følte den groende vaar inde i sig. Hans roman var kommen igaar. Og de hadde atter været paa cirkus. Men efterpaa gik de med akrobaterne paa kafé, og var tilslut havnet naa et værelse i hotel Løven, hvor de holdt det gaaende nu til den lyse morgen. Kunstens frie liv! Og hun lo og kniste hele natten: Betagende! sa hun ustanselig. Der kom ogsaa op en lystig pike fra gaten, som italienerne kaldte «La Bionda»: Aa-oh, skrek de. Come va? Og Rosenthal kjenate hende fra før, han ogsaa.

De to var i en langsom samtale henover ^[124] bryggen: Hvis jeg flytter til Løven, sa han, so beholder jeg dig som sekretær och du kommer til mig — ja? — Og hun svarte med det rædde klip i øiet. — Manden odvikler sig ja oophørlig, forklarte han. Kvinden staar stille. En kunstner behøver bytte kærlighed.

— Men Rosenthal, sa hun bedende, tror du slet ikke at en kunstner kan skape kunst uten at bytte kjærlighet?

— So rig talent kan en kunstner være. Og han stanset op, gjorde et galant bukk og smilte: Samt so betagende den, som hans hjærte kaarede.

Dermed blev hun beroliget et øieblik, puffet til ham: Prinsen i mit eventyr! sa hun. Pekte rundt paa vaaren og aaserne: Er saa betagende, alt! sa hun. Og han pekte ned paa sine sko: Tror du, den skomager vil bytte dem for mig? — Men hun visste ikke.

De skiltes ved baathavnen. — Vær sint, naar du snakker til mig hjemme herefter! bad hun og tok ham i armen. Saan rigtig, rigtig haard i øiet! Saan haard og kold! Saa de ingenting skjønner. — Og han klukket godt over deres fælles nye hemmelighet. Men da hun hørte den latter, fik hun igjen det rædde klip i øiet.

^[125] Hun stak av opover sin gate. Der gik en mand foran hende og skjøv en haandkjærre med en kasse sølvblank fisk. Saa begyndte han: Makrel! ropte han. Makrel? snakket det i stuerne. Mener, det er makrel! — Og kom ut i alle dører. Gamle koner vrimlet frem paa gaten med sine blikspand. Og de gumlet oprømte i munden paa hverandre: Je synes naa itte, det er justsom sommer, je, før

makrellen kommer ... Er med det likesom karvekaalen om vaaren ... Eller kornbanna til jul. — Og en kall kom og var morsom: Tidlig sommer, sa han. Makrellen alt i lufta! — Aggi hørte dette. Og hun syntes med ett, det var som Kristiania saa beroligende atter blev en smaaby; hun tænkte paa Horten. Og oppe i vinduet saa hun bedstemorens ansigt. Hun ropte op at hun skulde kjøpe. Hun kjøpte fire til 50 øre stykket.

— Stod tidlig op, snakket hun til madam Hansen i kjøkkenet, andpusten likesom efter spranget op trappen. For at kjøpe makrel. Se her! For sekretærlønnen fra Rosenthal. Og søsteren kom ut, og gamle Hansen ogsaa. Se her makrellen! gjentok hun i aandenød.

Bedstemoren bare stirret paa hende forstenet: Du var hjemme her inat, kanskje?

Da grep Aggi ut i luften: Jeg? Jeg var ^[126] ute paa fjorden og rodde igaar kveld med snekka, og tænkte da vi skulde faat én makrel, lel. Og saa blev det saa sent. Og saa begyndte det at blaase op. Og saa maatte vi lægge til et skjær og vente. For Rosenthal kan slettes ikke ro, kroken ...

De svarte ingenting. Der laa bare stum, tung tvil i luften. Og Aggi's ord tørket ganske bort oppe i ganen. — Noe vind har det itte vært inat, itte, gumlet gamle Hansen. Men madam Hansen laget til bømte og klut: Se her! skar hun indætt i. Skur kórridoren og trappa med dig!

VI

Samme dag hadde Rosenthal sin anden konferanse paa forlaget med Ørn. Men før han gik, hadde madam Hansen gjort sig et ærend ind med vandkaraffelen; der hadde hun spurt bent ut om han og Aggi var forlovet. Og da han smaalo og svarte, han ingenting visste om *det*, kom det til heftig sammenstøt, og han blev opsagt paa flyende flekken. Da sa han blid: De oppfatter altsaa den første tilnærmelse som invit til hendes kød. Det er jo betegnend for Dem, madam Hansen. — Ved det ord blev hun usikker og ^[127] fulgte ham ut i døren; han kunde jo bli til imorgen, sa hun.

— Jeg har idag, sa han paa forlaget, faat telegram fra min forlag at nu er min roman kommen i handelen — *Schmarotzer. Künstler-roman*. En stridsschrift mod parasiter og al udfaldende kunst. Och naar jeg faar en eksemplar —? han bukket vindende. — Och De tillader at den eventuelle norske udgave blir dediceret Dem, de vætters och draugers betagende schkald i Norden? ... Men den oversætter, som jeg talte om, kan vi ikke bruge for Dem. — Og han sænket varsomt stemmen: Unter uns, det er en av disse jødebengler, som nu overschwømmer Norge och blot lever av at snhnylte. — Han satte op en brøstholden mine: Han laante en av Deres bøger av mig med mine oversættelser i margen, udført ved hjælp av den sekretær som jeg bekoster. Jeg har ikke faat den bog tilbage. — Om han kunde faa en ny eksemplar — ja, istedenfor den stjaalne? ... Och jeg ved ikke, herr Ørn. om han nu sidder och bestjæler os, och paa Deres noveller lager anonyme føljetons til tyske provinstidninger. Derfor vover jeg ikke anbefale ham til oversætter. Och hvis jeg selv blot kunde faa tid —! Jeg siger Dem: Vi to er ja ^[128] temmelig beschlægtet kunstnerisk. — Han stillet sig op, la hodet litt bakover og halvlukket øinene i knusende foragt likeoverfor et syn, hans indre øie nu hadde: Jeg er træt den gamle kunst. Nu har jeg ofret fem aar for at vinde Tyskland for Ibsen og ældre norsk digtning. Nu er rækken til de unge. Jeg er kommen hid for i min forlags navn at søge Die Kunst der Zukunft. Her har jeg ved min sekretær sat op en schema over hvad jeg savner nu og venter mig av den øieblikkelige kunst i verden: Erstens religiøser Roman, zweitens planetarischer Roman, dritens Roman der Seelen, viertens Roman der Idéen. Dette er die Kunst der Zukunft. — I det samme kom budet med det nye eksemplar istedenfor det tapte: Indbunden, ja? — Og budet maatte atter avsted. Han fortsatte i sin forrige holdning: Jeg er Verlag Ernst Darmstadt's Generalkommissär für Europa. — Og han overrakte ham papiret: Tillader De at jeg —? De er jo en av den nye kunstens mænd. Av Dem venter min forlag nu to à tre religiøse Romane i lighed med *Nøkken*, som begynder med den raa folketro. Och min bog er den første av de tre Romane der Idéen. — Reiste saa de kyske haandflater: ^[129] Har intet med det økonomiske! Men vore pekuniære resourser er praktisk talt obegrentzt ... Jeg er nu ved min sekretær begyndt at oversætte Deres bog *Nøkken*. Och forudsætter ja at jeg har Deres autorisation —?

— Ja. Jo. Men jeg forstod Dem som *De* kun vilde skaffe mig forlag? — Och gaar det godt, jaget det rapt, so deler vi likt. Ligesom Berit Herwig. Jaja. Det stemmer. Jaja. — Saa blir honoraret, snakket den anden, for oversættelse en sak mellem Dem og forlaget?

Og Rosenthal smilte stort og hjælpsomt: Det er ja eben en forlag, jeg vil schkaffe Dem, herr Ørn! — Men var det ikke da naturligst og greiest at ordne det slik at forlaget betalte mig?

Han smilte atter stort, men forundret: De har ikke tillid til mig, herr Ørn. — Hvordan kan De da si det! — Og Rosenthal søkte herunder bort til en stol, hvor han sat stum og forurettet, mens den anden prøvde at gi opreisning og vinde ham tilbake: Jeg vil kun nødig sælge mig i det blaa ... Deres forlag kan jo ha bøgerne paa haanden i et par maaneder ... Saa kommer det med et bestemt forslag til kontrakt.

Rosenthal reiste sig tilslut, men smilte igjen til dette uforbederlige barn i alt som [130] forretningssaker het. Saa sa han: Hvem ved om den forlag ikke er en Kunstscharotzer, och bedrager dem som er schlette Geschäftsleute? Jeg kan da ingenting garantere. Og saa slog han om, uendelig træt, næsten grættent, tok frem en bloknot: Jaja. Men forst schriver jeg en artikel om Dem och Deres værker i Tysklands mest udbredte tidning. Hvad er det, som er Deres digtnings idé? — Og blyanten stod færdig til at fæste det koldt paa papiret: Thi al kunst er kunst over idéer. Find en idé; hvis ikke, bliver det ja blot indholdsløs provins-kunst. Och jeg forsikrer Dem, herr Ørn: av den art har Norge mycket nu ... Eller er det kun Selbsterlebniss, hvad De skriver? Hvad er Deres fader? Och hvor har De tilbragt Deres barndom? Hvad hed so gaarden? Deres hovedindtryk? ...

Spørsmålene haglet ned over ham. Han blev saa rensset for al indmaten, at han var som en sloet fisk tilslut. Da saa Rosenthal energisk paa sit ur: Undskyld! Jeg skal ned til min postbox, nu er sikkerlig min tyske post kommen, med de første rezensjoner av min bog. — Om han kunde faa endnu to-tre værker av ham? ... Indbunden, ja? Aufs Wiedersehen!

[131] Rosenthal gik isteden direkte hjem. Der duftet det stekt makrel, sommerens første, over hele huset. Og han kaldte Aggi ind — stemmen var isnende, da han ropte «Frøken Hansen!» — og leverte hende sine sko med strenge panderynker: Gaa til den skomager! De er ja ikke betalt, saa han kan ta dem tilbage eller bytte dem. Se, her er en værk i pragtbind av Norges største digter Erik Ørn: gi ham den, hvis han gjør vanskelighet. Nu er ja sommer, och jeg trenger sommerskor. Og han knakket i bordet til hende: Ikke boxcalf. Ikke boxcalf! Ellers flytter jeg — einverstanden?

Hun tok skoparret og gled ut, blankpusset dem først og gik; det syntes hende som det var hendes egen kjærlighet som nu skulde byttes. Han aapnet vinduet, la sig ut av det og lyttet. For skomakeren bodde like under; og butikdøren blev staaende oppe efter hende. Han hørte hvor hun godsnakket og løi og kjæmpet for livet dernede, krympet sig som en orm; og hans ene overlæbe løftet sig blodtørstig til smil, her han laa og lyttet til angsten:

... Skulde høre, hvis det ikke var [132] vanskelig, om De vilde ta igjen dette skopar? De gaar likesom ind her bak ... og saa vilde han hat dem litet grand høiere ... og saa var maljerne store, syntes han ... Men, hvis det var nogen vanskelighet, saa skulde jeg si, saa beholdt han dem. For han var svært tilfreds med dem ogsaa, selv om det var litt tykt, læret, nu i sommervarmen.

Det blev en lang stilhet: Men dem er brukt, svarte skomakeren. — Nei, han har bare prøvet dem inde. — Men det er sand under saalen. — Ja, da har det været sand paa gulvet. For ute har han ikke været ... Og her er et pragtverk, han vil gi Dem for Deres venlighet.

Det blev en ny stilhet. Skomakeren svarte ikke spor til pragtverket: Men dem er saa høie som dem pleier være, sa han. Og boxcalf vart vi forlikte om. — Ja, jeg skulde si det at var det nogen som helst vanskelighet, saa beholdt ham dem. Men det var bare saa store maljer. — Da kan han sætte tykkere lisser i, se. Jeg kan bytte lisser. Og maljerne er ikke større end dem bruker, se. Nei da ... Det er bare at bytte lisser det, se. Og boxcalf vart vi forlikte om ...

Og nu hørte Rosenthal han begyndte at pusse dem: Og saa kan én pusse dem [133] rigtig pene og holde dem blanke. Her er tykkere lisser. Det er bare at bytte

det, se. Og her er pudsecrem. Da holder dem sig pene og blanke ... For det er bare at sætte tykkere lisser i det, se. Og skafterne er som sedvanlig, dem. Og boxcalf vart vi forlikte om.

— Nei. Hvis det var nogen som helst vanskelighet, saa, sa det opgit. Og skomakeren fulgte ut i fangskindet, la lisser og æske i skoene, og pragtverket ogsaa, sa rolig: Det! Det er bare at sætte tykkere lisser i det, se ...

Dermed var Aggi's skjæbne beseglet. Da hun kom op igjen med skoene, var Elias Rosenthal fra sig av sinne, og stod med sin færdigpakkede haandkuffert i haanden: Dummes Mädel! So flytter jeg til min hotel! — Hun fulgte efter. Hinter! hvæste han. — End husleia da? kom madam Hansen ut i korridoren. Er det, *Dere* tænker paa da, Rosenthal? — Paa bordet, madam Hansen! ropte han nede i trappen. Och jeg er likeglad om det schkidt gebiss! mumlet han.

Der laa tilbake paa bordet et eksemplar av Erik Ørns *Nøkken* i guldsnit, samt et krigsbillede forestillende Kung Carl XIV Johan i slaget ved Auerstädt aar 1806. Det^[134] hadde forgyldt ramme og glas; og kungens ørne-øie speidet. Men Aggi faldt i krampegraat ute i kjøkkenet.

VIII

Næste dag kom hun til hotel Løven og var sekretær. Hun gik dit hver dag. Og nu blev hun fræk likeoverfor bedstemoren; en dag kaldte hun ham bent ut sin forlovede. Saa nu var madam Hansen næsten sikker paa at her var et forhold. Og hun sa hun vilde ikke se hende indenfor korridoren, hvis hun gik én gang til, for den mindre søsterens skyld: Kunstnere og slikt! blaaste hun. Hun blev saa haard med hende, at Aggi tilslut tok post paa strykeri. Den dag skrev madam Hansen til Horten efter faren. Saa nu kunde han ventes hver dag det skulde være. Og det fortalte Aggi. Elias Rosenthal bestemte sig øieblikkelig til at forlate byen for et par maaneders tid. Det faldt ellers saa heldig at dette hændte samtidig med Hamburger-cirkus's opbrud. Og han skrev og bad pr. omgaaende om en ny konferanse med digteren Ørn, idet han opgav ham en stille kafé, hvor de kunde møtes i al gemytlighet og forhandle uforstyrret.

^[135] Dengang kom han litt over fastsat tid. Han dalte ned ved bordet i et veir

av energi, stønnet frem: Her er den korrespondanse om Dem, herr Ørn! Med den raaber jeg nu Deres navn udover Tyskland som de draugers och de vætters betagende digter i Norden ... Men jeg trænger have autorisation til *alle* Deres værker, hvis jeg skal arbeide Dem ind paa den tyske marked. For i modsat fald kommer ja en jødebengel och schnapper mig de frugter av mit arbeide. — Ja. Jo, hakket det til svar. Men vi maa ha sat op klare betingelser. For jeg sælger mig nødvendig saadan i det blaa. — Rosenthal rynket bryn: De schtænger Deres karriere, herr Ørn! Och denne artikel, som har kostet mig meget arbeide, aabner Dem Europa. — Kunde maaske faa lov til, mumlet den anden varsomt, at holde én skadesløs med en bestemt liten sum for en slik artikel! — Um Gottes willen! Og han viste de kyske haandflater ved den blotte tanke om penger: I den tiske presse er ingen korrupcion. — Men kjære, det er jo ikke tale om andet end en nødtørfdig skadesløsholdelse for den tid, man har kastet bort og kunde anvende til et andet, lønsommere arbeide.

Der blev en lang, isnende stilhet ovenpaa ^[136] en saadan skidden tanke: I det land arbeider aandens mænd blot for idéen, sa det tilsidst! Saa smilte han fint med sin tandløse mund: Och De er ja allerede begyndt at trække paa aarene, herr Ørn. Jeg forsikrer Dem: Nu eller aldrig! — Men slog igjen om og blev snurt: Det økonomiske er mig ja egal. Henkastet saa: Jaja. Vi kan ja dele likt. Jaja. Det stemmer. Jaja. — Men den anden sa varsomt: Blir ikke det atter i grunden i det blaa? Heller en fast sum! — Det økonomiske er mig egal, smilte han i foragt. Men sa saa, opgit av træthet: Kom med en forschlag! — For eks. femten mark pr. ark pr. tusen? — Omøilig! Ach, ingen forlag kan betale det ... Nu er Deres øieblik, herr Ørn. Nu, eller aldrig! For den digter, som ikke gaar frem, gaar tilbage. — Og saa pakket han ut et eksemplar av sin bok *Schmarotzer. Künstler-roman von Gustaf Lied*: naar den kom paa norsk, vilde han bede om tilladelse at dedicere den til ham, søilen i Nordens digtning, de draugers och nøkkers frodige skald ... Och imorgen reiser jeg til Tyskland paa någon månad, da min gamle mor har hat schlag och jeg gerne vil se hende, før hun dør. Och med det samme kunde jeg tale ^[137] Deres sag med min forlag. — Tusen —! Ja. Jo. Men jeg foretrækker en bestemt sum, betalbar til en bestemt tid. — De ved ikke Deres egen fordel, herr Ørn! — Jeg kjender andre med denslags betingelser. — Maskinoversættelser

kender De nok mycket av! Wer wenig fordert, ist wenig wert.

Og der blev atter en lang stilhet. Saa sa han dæmpet, næsten dyster, og rynket truende bryn: Jeg siger Dem, herr Ørn, jeg begynder til at faa en stor navn i Tyskland. Min bog —. Og han reiste sig fra bordet: Jeg behandler i den literære plattenschlagere paa kaféerne. Som denne A. F. Pedersen.

— Han har gjort vakre digte, forsøkte den anden.

— Men han laaner ja penge! ... De er ja ligedan allesammen. Och ingenting schkaber ... En stridsschkrift, De forstaar.

Men da de var ut paa gaten, sænket han stemmen til dyp fortrolighet: De har ingen brug for en billig sekretær, herr Ørn, ja?

— Nei? Jeg? ... Nei.

— Er De kanske allerede gift?

— Jeg?

Rosenthal blev endnu mer hviskende i røsten, og nu suget han barnslig paa sin overlæbe. Og de vandret op og ned i [138] sommernatten: Det er en trofast och imødekommende dame, som jeg har tat mig av. Och nu er jeg bang at hun skal komme paa galne veie, mens jeg er bortreist ... Det er en sælsom oplevelse med den dame: En aften, hvor jeg kom nedover den Rosenkrantzgade, so gaar der en dame frem och tilbage udenfor min hotel Løven. Och jeg taledede til hende: «Hvorfor gaar De her?» sagde jeg. «For ingenting,» sagde hun. «So kan De gaa med mig paa min værelse,» sagde jeg. «At De ikke schkal komme i en ulykke ... saadan ene och hjælpeløs i den store och farlige by.» ... Och nu er jeg atter bang at hun schkal komme til schlette mennesker, mens jeg er bortreist, herr Ørn. De har ingen brug for sekretær i den tid, ja? ... Och so tager jeg hende tilbage, naar jeg kommer igen. Hvad siger De?

— Nei, jeg —?!

Saa mumlet Rosenthal for sig selv, mens han suget barnslig paa sin læbe: Blot bang at Aggi skal komme til schlette mennesker ... Ene och so hjælpeløs! ...

— Kunde jo for første bok si ti mark pr. ark? mumlet den anden om en stund. Da tok han heftig i: So siger vi fem mark pr. ark pr. tusen eksemplarer, herr Ørn!

— Blir litet og ^[139]ingenting for en hel bok det, svarte det sørgmodig. Nei. Det kan ikke kaldes udmerkede betingelser. — Da smilte Rosenthal stort over dette umyndige væsens utak: Men jeg overlader Dem ja min billige sekretær ogsaa, herr Ørn.

De vandret igjen tause op og ned paa gaten. Det aandet ut i sommernatten fra havernes syriner. Tilslut hvisket Elias Rosenthal, hæs av mystik, og pekte ind i det lysegraa og det grønne: Er det ikke som De kunde forestille Dem dra-ug och nøk ... Altsaa: fem mark pr. ark pr. tusen? Jaja. Det stemmer. Jaja.

De vandret og vandret. Og Ørn gav intet endelig svar paa hans forslag til kontrakt. Rosenthal begyndte at tro, det grangivelig holdt paa at trække op til avslag. Og han blev harm i sit hjerte over en saadan frækhet. Men han sa sørgmodig og tok kjærlig hans arm: Jeg savner inderlig kunst hos Dem, herr ... herr Ørn. Og han famlet likesom efter hans navn. Sa saa sterkt, formelig stønnet det ut i smerte: Naar De doch kunde paa den ydre virtuosität verzichten, herr-eh —! Og nu hadde han mistet navnet.

Men paa det svarte ikke Ørn. Og den anden sa da syrlig: Jeg hadde nemlig ikke ^[140]den ære at kende Dem och Deres kunst i mindste detalj. Men da De var en kollega av Berit Herwig, som ja er en søile i Nordens digtning, so gik jeg ud fra at De doch var en schkabende digter og ikke blot schmarotzer.

Da stanset Ørn op: Tak for det, herr Rosenthal.

— For hvis ikke, so vilde jeg naturligvis sige Dem lige ud: Ryg ad helvede til ... Auf's Wiedersehen, herr ... herr Aaspeflaten!

IX

Dagen var en deilig solskinssøndaglangt ut i juni, og Kristiania-skraaningen med alle sine stolte aasrygger laa i dis og pustet høisommer overalt. Sommeren var blit saa stor i den graa, uglade by at der likesom ikke længer var plads for noget cirkus nu. Sommeren er saadan. Og de som kunde, var paa benene og ute av selve byen; de stimet mot sine gamle knauser fra ifjor eller til en fredet rydning: de visste om inde i et skogholt. Bare gamle folk sat idag tilbake i parken

eller paa verandaen og saa de unge søke ut i det frie. I berget paa Ekeberg-kanten eller ute paa Bygdø kløv unggutter omkring hele ^[141] dagen, eller laa i groperne, og naar folk gik forbi paa stierne nedenunder, tittet de frem som laksefiskere fra sit stillas; og stundom hadde de flaske hos sig. Ja endog op i knausen under Akershus laa der en slik «artig blei »: Her er ordentlig deilig utsigt her da, ser du! drønnet det nedover dem, som stod paa bryggen og glante efter Danmarksbaaten; og publikum smilte svakt som ved naive rop oppe fra galleriet i et teater. — Hamburgercirkuset hadde holdt paa en hel nat at indskibe sig, hester, akrobater med hovne fjæs, trippende hunder, divaer. Og i det vrimmel smøg generalkommissär für Europa Elias Rosenthal sig uset ombord tidlig om morgenen; hans sidste konferanse med Ørn faldt jo akkurat sammen med Hamburgernes avskedsforestilling. Og nu stevnet han mot kunstens nye, frie kyster; damperen råk utover fjorden utvisket av stenkulsrøk og skummel i den lyse solskins-luft. Og hans eksemplar av *Nøkken* og novellesamlingerne var allesteds over teksten og bort i margen fuldt av de blyant-oversættelser, han hadde faat ved sin sekretærs hjelp, svart og skummelt som selve Danmarksbaaten her midt i sommerlyset; for novellerne skulde realiseres som anonyme føljetoner til tysk provins-presse.

^[142] Da artisternes venner, som stod igjen her paa bryggen, hadde mistet dem, søkte de at trøste sig saa godt de kunde. Men akrobaternes La Bionda opsøkte Aggi først. Saa gik de to til hotel Løven; men der svarte man at Rosenthal var reist igaar. Og da foreslog La Bionda at de skulde slaa sig løs. De tok ut av byen efter de unge. —

Hele dagen yrte det av folk ute paa Bygdø. Og veistøvet stod høit opunder trærne, da kvelden kom og folk søkte indover til byen igjen. Nye og gamle bekjendtskaper, men par og par. Og her gled ogsaa to piker i tyveaars-alderen, og den ene var Aggi. Hun var i fin kniplingskjole, som var litt for kort; for hendes nye veninde hadde lokket hende at ta paa laan et par plagg av kundernes vask i strykeriet. Hun var snørt, og svællet ut ovenfor og nedenfor beltet, hadde himmelblaat bluseliv, og *det* var hendes eget; svære vippende hatter — det hadde de begge — og nye høihælede sko, det lyste av lær under saalen. Og de trodde de var klædt paa høieste mote. Men de var allikevel fremdeles uten herrefølge. La

Bionda hadde pløsne kinder, og øinene i det dvaske ansigt var uglade av last, brune som tobakssaas; kanske det ytre gjorde at folk skydde dem. ^[143] Men selv undret de sig over det: skulde det være den lilles skyld, som hang efter dem? for Else hadde truffet dem i byen og tigget om at faa bli med. Og nu var de saarbent og trætte av alt, de hadde speidet og jaget; de var gaaende, for de hadde ingen ti-øring til trik eller færge — den sidste brukte de til brus paa Sæterhytten.

Et stykke efter følger Aggi's syvaars søster i en fjorgammel, gulnet straaht og med hænderne paa ryggen og i hullete sandaler; bare stirrer ydmyg paa kniplingskjolen. Hun hadde faat ordre til at gaa et stykke fra dem; det var La Bionda som nu forlangte det. Og hvergang hun allikevel naar frem, lyder Aggis brystne røst: Hinter! ... Hinter, har jeg sagt! — For der kunde jo endnu dukke op herrebekjendtskaper: Hvad har jeg sagt! — Og hvergang lyster den lille spørgende, men som en hund ... Saadan er vel sommeren.

Under træerne ved Fæstningspladsen sitter der to gamle paa en bænk ensteds og myser fortapt utover fjorden, der Danmarks-baaten med kunstens mænd var blit borte. Der er almefrø i alléens ganger, og spurvene basker ivrig, saa frøet fyker, og later som de endnu sanker til sin rede. Menneskenes skridt blir ^[144] dæmpet, naar deres føtter trær paa det teppe av frø. En gammel madam i forældet ørehat sitter i den ene ende av bænken, sitter og vagger ustanselig med hodet over det forfærdelige ved kunsten og ved sommeren og over alt som vondt er. I den anden, og med ryggen halvt til hende, sitter gamle Hansen og mumler stundom ord ned i det lange skjeg, som er mørkt og saa underlig litet graanet; men han er, ret som det er, op i øinene med fingrene ... Ja, for saadan er sommeren.

I

[147] Han var saadan en atten aar, søn av doktoren, den sommerdag paa sæteren, og tænkte allerede selv paa at studere medicin, naar artium var over. Det var ellers damer og herrer med fra prestens, fogdens, lærerens, sorenskriverens og doktorens — ja, de yngre da; og saa de, som var paa besøk hos familierne om sommeren. Man hadde spist rømmekolle og prøvet sin niste; de hadde holdt til inde i selet, for nogen fandt det var litt kjølig at sitte ute paa bakken. De var desuten blit varme av turen. For det var brat hit op. Sæteren laa inderst inde i en bred dal og op under en jøkel. Man hadde ogsaa sittet stille og rodd i to færingar over vandet for at slippe at gaa rundt. Nogen hadde nok tat uldsjal med av den grund, som de kastet om sig. Men ikke alle hadde. Saa det derfor blev til det, at de sat inde i selet. Bakken var nu ogsaa mindre [148] proper, slik som det pleier være paa en sætervang. Og efterpaa hadde én av selskapet derinde foreslaa at leke, mens man hvilte, endda man sat saa tætpakket paa bænker og sengekanter. Der var ikke egentlig plads til «blindebuk». Men de kunde isteden sætte sig paa vedkommendes fang, som derav gjettet hvem man var; forslaget kom fra prestens, hvor man pleiet være litt kjødelig i sine indfald.

Jørgen Falck snek sig ut, da denne leken begyndte. Stod bort i bakken og stirret ut mot fjorden og nessene og øerne dypt nede. Bak ham øverst langs bakkekammen stod buskapen og svalte sig i jøkelsnoen, og de jortet, saa man mot luften saa tugerne flytte sig op og ned. — Han stod og stirret nedover; og pludselig blev han vår, der i grunden var tre slike vældige avsatser efter jøklens tilbaketog gjennom de tusener av aar, med en brat brekke over hver: først flaten nede ved fjorden, hvor kirkebygdens gaarder laa; saa vandet dernede paa de par fjerdingsmil, uigjennemsiktig og graagrønt som ler-elte, med de svære kampestener uti, hvor slammet laa lysegraat opover og hver mosedott var skuret av; saa denne nye bakke her under selene — en hel fjeldside opover, grøn [149] av græs og fett beite, saa det skjen i det! Og her like under øverste aaskammen laa selene. Bak sætervangen langt derinde begyndte det igjen mot en ny flate; det var den tredje. Endnu var det bare rullesten og grov sand; og indunder bræen stupte en strid elv sig buldrende ut som frem av en sluseport, fosset hvit gjennom

sanden og gjorde siden en vældig slyng rundt denne sætervangens aaskam, skar sig ned gjennom et gjel ut i det lergraa vand ... Ja, slik stod han og stirret nedover.

Der stod én til herute, mens de lekte derinde. Men hun stod ovenfor selene, og hun stirret opover, ind i de mørke revner i den blaagrønne jøkel langt derborte. Det var en av sommergjesterne dette, den yngste av de to søstre fra hovedstaden, som bodde tilleie i en stue like ved prestegaarden; den ældste, som var forlovet med en læge, var ikke med paa turen, men blev igjen hjemme. De var høie og litt mørke, blaa i øiet den anden, men denne brunlig, og begge med pragtfuldt, bølgende haar; de var ellers noget over tredverne, og langt ute av hans slegt, saa de alleryngste søskend endog sa «tante». Men ikke han kaldte dem nogensinde saa.

De to stirret. Bækker og fosser suste.

[150] Han vaaknet først av at de andre stimlet rødmusset ut av selet, svinget sine nysmidde ener-staver og skraalte: Nu skal vi gaa! — Da blev han ogsaa først vår den anden, hun som stod herute. De møttes paa veien bort til de andre, de smilte visst ogsaa, men nævnte ikke noget om selet eller den lumre rugevarme derinde; bare pekte mot bræen og snakket om den mørkeblaa is: Lager sig til nyt vand derinde, sa han, om da lykken er med. Og saa en ny sætervang med sel. — Blir vel neppe færdig i *vor* tid, det, sa hun — — —

Han hadde været stille paa opveien og alvorlig, som han pleiet, hadde konverseret damerne fornuftig og litt stivbenet. Det tok altsaa sin tid, før han blev trukket op. Men da blev han det ogsaa til gagns. Det begyndte med, at en av damerne nu gled utover et glat berg og ikke kunde stanse farten. Han stod like nedenfor berget. Og da satte han i et brøl, det var en stub fra sagaen: «Hold frem som du stevner, om du vil finde Normanna-konungen!» — tok imot med begge hænder og fattet hende om livet, saa hun kom staaende ned. Det vakte umaadelig jubel i det oprømte følge. Og der fløi pludselig en yr spilopmaker i ham. Han [151] hadde heller ikke selv visst, at det væsen fandtes i ham: det fødtes likesom i dette nu. Og han kom i perlehumør over sin succes, forfulgte den blindt. Han spratt ende op av græsvolden som et føl, satte forbi dem paa sine lange, magre ben, stillet sig op ved svaberg og alle de vanskelige steder, stram og strak, men

med armene ut som et vældig fugleskræmsel, og tok imot damerne, saa de altid kom staaende ned: «Normanna-konungen stander!» brølte han. Han satte bortover den sætersti, som gik paa skraa langs efter lien heroppe, ikke den bent ned til baatene; og de fulgte ham. De ænsset nu slet ikke den vonde omvei rundt vandet. For de blev pludselig ogsaa yre likesom han, de blev allesammen til løsslupne tolvaars-skoleunger, som den slags smitte kan komme kastende paa en sætertur. Og især damerne! De hujet; og de pep av latter. Det var visst hans urørte friskhet, som fortryllet dem. Men det ante ikke han. Og ikke i grunden de heller. Og ellers var han fuld av kaate indfald, slog ustanselig vitser; og naar de brølte ham imot av latter, trodde han, han kanskje virkelig var vittig. Men ellers gad han slet ikke tænke over grunden til den lykke han gjorde. Og allermindest faldt det ham ind, ^[152] at der var nogen, som la tvetydighet ind i hans ord.

Vitserne var nu ogsaa saa som saa; men de kom dryssende som i et gilde hvor alle er blit vinglade og der ingen klar hjerne findes, som sigter; og de gjorde mer og mer lykke. Damerne veltet sig over ham, satte endog iblandt utfor smaa svaberg, grep om hans arm som rækverk. Lien nedover gjenlød av hans brøl om Normanna-konungen; tilslut fulgte stien langs en bæk dypt nede i en av de mange furer efter urtidens ras, som straalte ut oppe fra nuten; hans brøl gik dernede i olderskogen, hele tiden gik de. Og damerne hven til svar — det mindet om terneskrik, naar de styrter om hverandre i flok ned mot en brisling i vandskorpen.

Undtagen hun paa over de tredve, som snek sig ut av selet og stod og stirret ind i det jøkelblaa. Hun holdt sig bakenfor allesammen nedover sæterveien. —

Det var dyp sommernat, da de naadde ned paa bygdeveien. Her først merket de, at de hadde gaat langt. Her faldt det ham først ind, at hun hadde visst holdt sig utenfor denne lek ogsaa: hende hadde han visst ikke hjulpet over noget svaberg. Og det blev pludselig stille inde i ham.

Man satte av ved gaardene den ene efter ^[153] den anden: fogdens, lærerens, sorenskriverens. De stanset op, sa farvel og takket for turen; og det tindret av moro inde i alle de søvnige øine, og de ropte efter ham. De var dødsens trøtte, resten; de vilde ro langs med land. Og doktorens ogsaa. Men hun ønsket at gaa

for kjølighetens skyld. Og han vilde pludselig heller ikke ro.

De hadde sagt farvel til alle. De kom over broen. Det dugget paa de svære stenheller. Der stod fjern fossedur ovenfra dalen. Jøkel-elven gled i svart mak dernede langs volden. Her grep hun som i skøi hans arm og la den i sin. Det var lunt herinde under hendes sjal — der fór noget som et minde om ærfugl-unge lynrapt forbi. Og saa denne friske duft, som av nyvasket lintøi naar det hænger ute og tørker i solen! ... Og saa stanset al hans tanke, saa mat av underet. Saaledes gik de side om side. Han blev ganske stum og gik råk som et lys. Det var første gang for ham. Men hun gik og tænkte paa noget berusende. Hun skottet hen paa ham og smilte. Et ordløst, kort smil. Men brunøiet, med smaa gnistrende guldkorn i og underlig hett, og saa bundløst. Saa var det ikke mer. Bare som et rapt solstreif henover en skogbund.

[154] Dernede ved sjøen bak olderen laa det store hvite badehus, som prestens og doktorens eiet sammen, og lyste gjennem den graa nat. Her var tæt hasselskog langs veien. Men saa kom svingen, og den bugtet sig som et baand rundt en av disse jorddrygger fra urtidens ras. Utpaa her blev han sky; for herfra saa de et øieblik ind til prestegaarden. Men det var sommernat og dugg, og ingen levende sjæl var oppe. Bare det bronsegule skin i en rute i dagligstuens vindu. Og saa var det desuten bare et litet øieblik: saa kom den svære laaven foran og tok utsigten. Dermed var han igjen tryg for prestens vindu. De spaserte taktfast indover og med lange skridt. Han var råk som et lys, og stum ...

Det blev ikke mer. Naturligvis. Og om en ukes tid, eller vel det, reiste hun tilbake til hovedstaden sammen med søsteren.

Men for ham var det den første gang.

*

Sommeren efter, mens han var oppe til student-eksamen, døde hun i lungebetændelse. Den samme sommer drømte han, at han en vaardag kom ind i en skog: lys hvitstammet bjerkeskog med sol over det sevje-blanke løvhang, og trær indover bak hverandre, saa. [155] langt hans øie rakk, og hvitsymre strødd langs skogbunden. Selv var han saa underlig let paa foten, at han føler ikke, han træder jorden, — bare svæver henover den baldyrede skogbund. Men saa blir han

pludselig vår, at fra hver gren herinde omkring ham hænger der en død, med strikke om halsen, men smilende ... og saa skal han se efter trækkene: saa er det *hendes* smil fra broen den sommernat, som lignet rappe solflekker i skogbunden ... hænger som blomster uten tyngde ... det samme væsen hele skogbunden indover ... Elinor. For hun het Elinor. Men det var allikevel en drøm saa eventyrlig fuld av fryd. Og det er saa stille i skogen, ikke en trost ... Det var som en underfuld opoptagelse til himmels.

Han hadde oprindelig tænkt at vælge medicin og eiet da allerede en fysiologi. Men nu bestemte han sig om: han begyndte paa hebraisk. Elinors bror var jo ogsaa prest.

En dag like efter stod han næsten uforvarende i en læges kontor, det var hendes søsters forlovede — han klaget visst over kardialgi. Men han gik hit bare for at se paa nært hold den mund, som Elinors søster pleiet smile til. Det blev rigtignok en skuffelse: hans læber var døde og bleke.

II

[156] Aarene gled. Han læste. Han pugget kirkehistorie og gransket eksegeser. Men den drøm gik ham aldrig av sinde. Og han arbeidet uten tvil med sin teologi, fordi han arbeidet inde i hin drømmens lyse, bristefrle hinde. Av og til deltok han i studenterlivet. Men det var især ved utflugter eller under store stevner. Da kunde denne høie, magre student pludselig optræde og holde tale; det kom altid kastende yrt over ham. Og naar saa bifaldet bruste om ham, da var det hjemturen fra sæteren han mindtes, og han smilte saa fjernt. En dag var han færdig prest. Da var hendes søsters forlovede, lægen, død for aar tilbake.

Nu skulde det hænde, at hendes bror hadde søkt og faat kaldet i hans fjordbygd. Søsteren fulgte med og skulde være til hygge for den ugifte bror. Og en vaardag sat Jørgen Falck som kapellan hos Elinors bror.

I hjembygden kom han midt op i et uhyggelig familie-drama, som skaket op alle: En ung kone blev fundet hengende sammen med sin tre aars datter fra et eketræ inde bak hasselskogen like ved prestegaarden. Sektervæsen huserte i

grænden; og det var vel da [157] skedd i en slags vildelse. Ellers var hun gift med en raa, brutal jægteskipper. Kapellanen kom til, straks de var skaaret ned. Han skimtet et svakt smil under den smertefulde grimase. Og smilet mindet, — endda det var en ung, stor pande, og denne var blond med lvseblaa øine og hadde smilehul. Mor og barn smilte ... Folk fortalte at de hadde hørt dem le derinde bak hasselskogen. Og det hele var klart: De hadde først lekt, klatret op i træet, hoppet sammen haand i haand fra den svære gren og ned i den mosegrodde skogbund; de gjorde det flere ganger itræk, klatret op i grenen og slap sig ned; og saa hadde moren hat de to taug med strikken færdig, kastet dem pludselig om sin og barnets hals, ropte: nu hopper vi begge med én gang! Og saa hadde den lille atter hvinet og sluppet sig til. Hun lekte sig like ind i evigheten ... Og smerten naadde slet ikke frem til ham, fordi alt stanset ved det lyse streif av et smil, samme smil som i hans drøm om Elinor ...

Eller naar han døjte og barnet skulde hete «Eli», skalv det underlig fjernt i ham. Ja, det hændte engang ved en jordpaakastelse, at han pludselig talte over graven, endda selvfølgelig ingen gravtale var bestilt, for det [158] var bare et gammelt fattiglem ovenfra en fjeldgaard, som desuten gik under navn av «Landstraak-Eli»; han talte om livet, som var døden, og døden, som var livet; ti der var intet skille. Der var ikke et tørt øie omkring ham. For der hadde aldrig i mands minde været holdt en slik tale ved nogen grav... Eller bare han gik over broen, kjendte han noget som en lun varme om sin haand. som om den tok bort i en ærfugl-unge ...

Og dagens forretninger gled fredsæle. De politiske lidenskaper kokte i bygden og skilte slegt og venner ad; men intet av det naadde frem til ham, han pratet med den rødeste radikaler likeéns som med en ram høiremand. Og inde paa kontoret kom han slet ikke i harnisk ved det tiltagende sektervæsen, eller om én smøg ind for at melde sig ut av statskirken. Og gjaldt besøket en paternitetssak, saa skrev han ind barnefaren med samme milde selvfølgelighet som han tok mot konfirmanter.

Han bodde ikke paa selve prestegaarden, men i en stue like ved, dèr hvor Elinor og søsteren hadde bodd den sommer. Men han spiste hos presten; og der var ogsaa kontoret og hans daglige gang. Han var galant mot bygdens damer, og

søsteren fulgte han, naar [159] hun skulde bort til aftens, og hentet hende gjennom hasselskogen og den kulsvarde olderhage, bar pakker til posthuset og gjorde hende smaa tjenester. Og hun trodde han gjorde det alt for hendes skyld. Elinors navn blev dog ofte nævnt i familien. Og det var et hellig navn.

Aarene begyndte atter at gli. Han dysses langsomt ind. Og livet er som døs, og aarene tilslut kun som dage saa fulde av fred og ensformighet, regelmæssige som selve den fjerne fossedur inde i dalen. Og den dødes navn blev nævnt sjeldnere, gled længer og længer ut i taaket glemsel. Nogen aar gik der en prægtig blaagraa skogkat, som de klappet. Det blev vaner alt. Og til jul gir de hverandre de samme gaver; han faar hverandet aar Ibsens sidste, men hun faar lommebok for damer med almanak. — Søsteren lignet den døde av ytre; hun hadde hendes runde barnekind og de frodige, fine læber; men hun lignet ikke hende i blikket: det var nemlig hett og mørke-brunt, næsten sort dengang det smilte til ham. Denne hadde skogkattens blaagraa farve i øinene.

Pastor Falck var svær til at bade; de konditionerte hadde jo fælles badehus. Men han badet langt utover høsten; han badet i høljdende [160] regn, og naar det rimet paa græsset, eller det allerede kravet sig i veienes hjulspor. Det var saa underlig: det lunet allikevel om hjertet at gaa herinde, hvor en sommer Elinor hadde tat bad, og nu hendes søster tok det.

Det var en slik uveirdag, han var utover til badehuset. Hun stod i dagligstuvinduet, saa ut. Det hadde høljet ned, saa nu laa havegangen bortover med gaasehud indunder trærne av det svære regndryp. Men han badet. Hun stirret utover mot veisvingen. Det var oplet et øieblik. Og derute kom han, den magre, uhyre lange mand. Hun saa ham saa tydelig for sig i den graa dragt, frisk i det soignerte ansigt, rødmusset av det kolde bad. Og hun hadde for aar tilbake rost den graa, fine farve, han hadde valgt i dragten, i motsætning til den brune i en anden dres, som hun mislikte: Næsten som en ildfuld italiener! hadde hun sagt om *den* ... Hun saa og smilte: han raket sig hver dag, saa hans læber var nøkne; de kunde lyse hett som en rød blomst i det bleke ansigt. Og han var saa høi, at han gik duknakket som høie gjør, med hodet likesom ned paa brystet, og maatte krumme sig under dørstokken, naar han traadte ind; hun tænkte ogsaa paa ham, naar han hilste: dette blide [161] nikkende kniks bent ut i veiret med halsen ... Slik

stod hun og tænkte.

Og han visste, at hun saa ham nu i veisvingen, Elinors søster.

Mens hun stod slik, kom den gamle husholderske ind for at dække. Hun sa: Ligner paa en høne, som svelger vand, denne presten vor, naar han hilser! — Og hun gjorde det efter og kniste: Med strak hals frem, slik! — En *høne* —! gjentok den anden uværdig.

Han kom op over havesandens gaasehud og snøftet av velvære fra halvaapen mund, tok trappen i to trin ad gangen. Hu-uh! grøsset hun munter. Frisch vom Fass! svarte han likedan.

Det var middag. De bare ventet paa hendes bror prosten. Han satte sig i et sofahjørne og stirret frem for sig, med hodet ned paa brystet. Hun gik paa gulvet med den svære skogkat og godsnakket og strøk den; og den møl, saa luften skalv. Hans tette haar var alt askegraat, endda han ikke var femti aar; og hans hode stod saa fint i farven mot de graa klær. Pludselig gaar hun hen og rækker ham skogkatten, men hun sa ikke ett ord. Han blev sittende taus med den paa fanget en lang stund og klappe, og ^[162] den møl, saa luften skalv. Det blev et deilig orgie i graat der borte i sofa-hjørnets halvmørke.

Men fra den dag kunde hun ikke utstaa den gamle husholderske.

Og dagene gled paany, blanke som aaen under broen. Og aar gled. De gled som selve dagene. Og sindene sov. Der gled aar mellem hvergang menneskene saa op.

Saa hændte der et aar en stor ting i familien. Hver anden jul fik han Ibsens nye drama. Og man lukket sig inde med det i dagligstuen efter endt dag. Han sat og læste høit — det var prosten som bad ham, fordi han selv led av haashet. Det var den tid, da endnu litteratur betydde noget for folket, og var andet end læsestof eller mønsterprosa. Og den jul var det *Gengangere*. Men de hadde ikke faat læst den før i høst; han hadde dog rukket at skjære den op. Og Ibsen pleiet desuten bruke to aar, saa det hadde heller ingen særlig hast. Men nu ut paa høsten, da kveldene atter blev mørke, kom Ibsens boks tur — de tre lukket sig inde med den. Og da *Gengangere* var læst tilende, sank der tvilende stilhet over stuen. Man kræmtet og holdt sit blik fastlimet mot gulvet. Uff, sa hun tilsidst, let

[163] og spørgende i stemmen: Disse uhyggelige emner, likesom! — Sofokles' skjæbnetragedie gjenopstanden! sa han om en stund; og hans stemme var lys og mild. Men han sa det som en lovtale. — Hvor er likesom her det bra menneske? ... eller likesom bare lyspunktet? Uff nei! Og hun reiste sig, strøk sig forurettet over panden.

Man var blit uenig. Det var den allerførste skygge dem imellem.

Næste dag, han hadde badet, søkte han oover sæterveien inde i olderskogen, der skraaningen laa rynket i dype furer efter de tunge skred i urold, som straalet ut oppe fra nutens top og blev sværere og sværere nedover. Og saa kravlet han videre langs bækken i dypet. For han vilde omgaa veisvingen; og da gjaldt det dernede at naa op paa høide med laavemønet. Saa stak han tryg op av furen og skraadde nedover igjen i ly av laaven. — Hun stod i dagligstu-vinduet og stirret ut mot den aapne veisving; og der var ikke saameget som en blad-finger igjen i asken, og hver bjerck var nøken. Men ham saa hun ikke. Og da han endelig naadde hjem, var han klædt i den brune dres! ...

Hans hjerte skalv urolig hele dagen over [164] den blodige hevn. Men saa kom hinden og lukket ham inde med den.

Utpaa høsten kjøpte hun selv sin lommebok for damer. Hun var tidlig ute, hun vilde bare vite, hvad tid paaske kom næste aar, sa hun. Ellers sa hun ingenting; en dag bare laa den saadan paa dagligstuens bord. Og da skrev han efter Ibsens nye; han var ogsaa meget tidlig ute og længe før jul. Han sa ingenting. Den laa en dag saadan paa dagligstuens bord.

Saaledes gik det oprivende aar, og næste begyndte; de taltes nok ved hver dag som før. Men hun led. Og aaret tyktes hende igjen at være aar. Og endog dagene blev som aar. —

Saa var det en dag ut paa næste høst han kom hjem efter badet og sat i sofahjørnet og ventet paa prosten. Han var da bare vel femti, men han var snehvit av haar. Hun gik paa gulvet med den store gamle skogkat, som môl, saa luften skalv.

Saa træder hun pludselig hen til ham og rækker ham katten. For dette orker hun ikke længer: hun segner under denne kval! ... Han tar imot den. Men saa

sætter han den varsomt fra sig paa gulvet, stryker den endog ^[165] langs ryggen:
Røter saa! sier han, reiser sig og børster sine brune klær.

Da kan hun ikke styre sit sind. Hun slaar armene om ham, kysk og rummelig; hun gjorde det i ly av sine graa haar og de mange aar: Ikke vær vred paa mig, Jørgen Falck? sier hun.

Da var det, som hinden om hans sind brast. Da vaakner pludselig hele sommernattens minde op i ham, skjærer igjennem, bruser, saa der ikke er ørens lyd: ja, *hendes* blik allikevel! og denne friske duft av nyvasket lintøi i sol! ... En brøkdal av et minut, et par sekunder bare. Han slaar armene om hende, stammer, og han ogsaa kysser:

— Aa, Elinors søster!

Der farer en skygge over hendes ansigt ved det navn. Og han misforstaar: at han kanskje er gaat for langt i sit kjærtegn! — Det var saa deilig! lægger han til; men han lukker øinene i blodrød undseelse.

— *Elinor* —? spør hun langsomt. Det var som et druknende menneske gaar til bunds for sidste gang. Og hendes ansigt er graat av skygge, da hun sætter sig ved sit sybord, endskjønt man skulde spise middag: Elinor —? sier hun igjen.

Han studset og saa paa hende. Han syntes, ^[166] det sidste gang lød som klang fra en fjern kirkeklokke.

Om en stund sa hun likesom koselig, men stemmen knirket: Saa lang at De ligner en høne, som svelger vand, sa hun, naar De gaar gjennem en dør.

Og dette lød underlig, som naar vindpust gaar gnissende gjennem tørt siv.

[169] De hadde aldrig nojentid hat gamp paa Svabergssveen. Det var da ogsaa rent ved et uheld, de nu fik. Manden hadde den vesle uvanen at drikke sig ørlitet grand paa en pisk, naar han var inde i byen med slikt som kalveskind eller ørret eller multer. Det var ellers en særs pyntelig mand, vår i sin færd, lyslet og vøk og mager under det grisne helskjeg, og saa grann i mælet ... av de ansigter med lyseblaa øine, som klippet uten stans, naar han snakket med folk, likesom mot sterkt gjenskin, saa alle hans ord ogsaa blev som uvirkelige gjenskin; og akkurat i det lignet sønnen paa faren. De hadde ellers altid hat ord paa sig for ikke at være videre for sig, folkene paa Svabergssveen. Men denne manden las i blaom og hadde lagt sit øre mot tidens bryst, som det heter, og der lyttet sig til et og andet av dens mange hemmelighetsfulde ord — han kunde av og til nævne slikt som «humanitære hensyn» eller «eksemplets magt». [170] Det kunde han. For de talemaater hørde saa godt med hans eget menløse sind. Og han prøvde alltid at sætte sig ind i andre menneskers tankegang, som ret og riktig var.

Det var ellers en solskinsdag inde i byen, uheldet med gampekjøpet skedde. En markedsdag, med vaarbløte og slapseføre, med gulgrønt isvand blinkende nedover gaterne og indom i alle gaardstun. Han gikk ind paa restauranten for at faa sig en varm kop kaffe. Og derinde sat Galterud'en alene ved bordet og holdt frokost, svær og fet og fregnet, rødhaaret med rødbrune skjegstubber og øienhaar og bryn, — ja, og saa kveiser; her hadde nok været turing hele natten, her paa hotellet; og nu var det øl da, til frokosten. Han sa bare, og saa ikke op: Er 'e Svabergssveen? sa han. Men ellers sat han og gryntet rusten med sig selv hele tiden: Uffa mei! sa han.

Litt senere paa dag stak han som snarest indom det samme hotels gaardstun; her var vedstabler rundt hele det svære firkantede tun, og spiltaug for gamp og andre nyttige rum med hjerter i. Da hadde en kjending han traf skjænkt ham en dram eller to; og litet grand øl ogsaa hadde han drukket mot dette sneslapset og de søkkvaate støvler. [171] Ensteds inde bak den tynde bordvæg sat der en og arbeidet tungt: Uffa mei! sa det ustanselig. Og Svabergssveen syntes, han skulde likesom dra kjendsel paa gryntet: Er 'u der Galterud'en? kvinket han grann i mælet.

— Tar 'u hingsten da, Svabergssveen? drønnet det inde i mørket bak hjertet.

— *Je?! skvatt han i; og det var som alle drammene seg av ham. Han stammet: Stald ... laave ... kjøringa, ma!*

— *Aa pføi da! pustet det ut gjennom døren: Slikt kunde han vel alltid fæle siden, ve 'kje! ... Vaksen gamp! Og uten lyte, for det var rene unghesten, saa tæmningen stod igjen, og han kunde lære den til akkurat som han selv vilde ha den ... Fem hundrede! Bare hælvten kontant; Svabergssveen var nu sakta saapas til gar! ...*

Dermed saa blev han ved gampen. Men først til høsten skulde han hente den, naar stalden var fælet.

Ja, slik skedde det. Og om kvelden fik han slænge sig bak paa hundsvotten hos Galterud'en som han pleiet, det veistykket før han tok indover til sin grænd. Han sjøl sat i spidsslæden saa bred og god i pelsen og kry i opsynet, med sin opstoppennæse spilet op under traverhoppens hale, for ikke at gaa ^[172] tapt selv av det allerminde, som faldt av fra noget som hadde i *den* grad sit stamtræ i orden. Og Svabergssveen sat bakpaa og hadde syner: Slik som *han*, skulde han ogsaa sitte næste vinter, og slippe at slænge sig paa hos Galterud'en ... Stald ... laave ... fæle kjøringa, hvor det laa bare løse planker og svam, og mangesteds skjære hunbordet ... nagle dem fast i gulvaasen ... Slippe at bære ind høi og loen ... slippe at trække hjem ved paa skikjælken ... Bedre stunder til avisen. — Og han sat og smilte i det grisne skjeg.

Det gik, saa isklumperne haglet fra hovene ind over skrubskindspelsen. Snart i galop og snart i pent trav — Galterud'en hadde jussom litt paa. — Mora hass, du kjøpte! nikket han gryntende, da de skiltes ved hans opkjørsel; falden under Dalegudbrand, saa godt som: Saa omkømmin fe gamp ska Dekk itte bli paa Svabergssveen! skrek han og smurte paa igjen.

*

Jovisst var det vaksen gamp, ja. Og slikt hummør, det var i ham! Han var svart, kullende svart, hingsten, og noget litet styggelig lang i bolen. Var bare fire aar. Og de drev litt og tæmnet paa den utover høsten, ^[173] far og søn. De stod først med svepen. Men den la de fra sig. For faren hadde læst i blaom, at straf

bare forhærdet. De tok det med lempe, tog «humanitære hensyn», godsnakket, lokket; og stundom prøvde de gjøre fore, slik de vilde han skulde gjøre efter; for det var eksemplets magt, som var princip i det nye skolesyn. Og ellers var de efter den baade sent og tidlig for at plukke den for unoter; for det var jussom i de unge aar, én la sig til dem. Men det blev et slit og mas. Og faren fik litet stunder at læse i blaom. Sønnen var i den alder at han skulde begynde tænke litt paa at gifte sig; men her blev sagtens andet at gjøre end se sig om rundt i bygderne. Det var fæle tingen til gamp. —

Utpaa vinteren, men før jul og det la sig ned for meget sne i skogen, paatok manden sig for Galterud'en at kjøre frem en halvhundred tylvter tømmer til en sag, som avbetaling paa gampen. Det var langt ut i bygden, saa de skulde holde til i en koie. Far og søn var i lag.

Det var til en lunne dypt inde i skogen først; men storeveien næsten en mils vei, til at begynde med. Og det gik rigtig saa pent en stund, saa; sønnen steg foran, og faren var efter med tømmerne; og gampen stampet ivrig [174] og pustet, saa det var en lyst. Og naar den kom, der gamp hadde været før, satte den i slike knegg, saa sneen slæpte grenene.

Men da de skulde ut av storeveien og ind i skogen, skapte han sig rent vrang; han vilde bent frem snu. Og saa hardkjefta at du kunde likesaa godt vike selve fjeldet! Da gjorde far og søn sig grove og sinte i mælet: Væra ôrntlig! sa de. Og faren forglemte sig, slog med en kvist i sneen. Men det skulde han ikke gjort; for da spratt han ende i veiret paa alle fire som et kid: Du sku alder set —! Og efter det maatte de ta den i bigslet, én paa hver side, og leie den; tviholdt den, endda det stred mot opdragelsens nyeste metoder.

Der var svære staup indover i tømmerveien efter al kjøringen — slike søkk iblandt at én mest bent frem blev borte nede i dem; og kronglet var det ellers. Og værre og værre blev gampen, rent utstyren ved alle disse fingre, som trykket ned og vilde tvinge én. Grovere og grovere i mælet blev de: Ptro — ptro ... Væra ôrntlig, sie je! — Og de holdt sig ut ifra den med næven stemt imot bogen. Men endda fik han da spændt faren saapas i hælen, at han tænkte, han skulde tat ut stykket med det samme.

[175] Saa de var gjennemvette av strævet, da de endelig naadde frem til lunnen. Der slængte de av høisækken og nisteskræppen, snudde saa «rustningen» og løste «geifa», som var surret fast op paa «bukken», og gav sig til at læsse. Men gampen turde de ikke slippe; sønnen skulde holde den i bigslet, mens faren var oppe paa lunnen og lempet stokker ned paa slæden.

Gampen stod og slog med hodet hele tiden, kastet med øinene. Og sønnen tviholdt, prøvde at knuge hodet ned. — Der tok han frem ret ut i luften med ene foten. Da satte han i: Sjaa, sjaa! Han staar aa hogg me foten, far! Sjaa, sjaa! ... No blæs' han! Kom paa timen!

Dermed saa fór gampen med rustningen efter sig. Sprang ut! I svære hop. Det var, saa det knatt bortefer staupene, gut! Laa næsten flat ... lignet en hare som var vetskræmt — bare det at denne var svart. Og det skranglet av skjæker og sang av kjettinger. Du sku alder sett —! ...

Sønnen fik med nød hivd sig unna; men den hadde da trukket ham saapas paa foten, at han skamfór ene taaen. Oa: faren la efter paa sin verkende hæl op og ned i alle søkkene: Ptro — ptro! ... Først laa «geita» [176] igjen; den slet sig løs av doningen ved en granlegg. Og et stykke længer frem i en sving var «bukken» faren. Og kjettingstumper slang her efter ham, ret som det var. Men faren sprang. Han sprang og sprang ...

Langt borte i en veisving sat en tyk mand og halvsov i skrubskindspelsen, med opstoppennæsen under sin traverhoppes hale: Uffa mei! gryntet det; skulde jussom se til tømmerkjøringen. Men da manden kom springende, våk han i og glyttet op: Aa dækeren! er 'u der att, Svabergssveen? Je helste paa dig i Svarthaugsvingen for litt sea.

— Var nok bare gampen, det! pustet det og diltet videre.

— Ja saa naa, gryntet det.

Og saa kom sønnen haltende; han blev efter litt for sin vonde taa. Galterud'en holdt endda stille: Ja saa naa, sa han efter ham og, da han fór forbi.

Gampen naadde ratt naken til gars. Og svett; rimet skrøiv laa bort efter hals og sideben, saa den gamle budeien syntes, det mest saa ut som en bork, get: Fæle

tingen til gamp! —

Faren sat og snakket ved kveldsverden saa grann i mælet: En gamp skulde jussom være et menneskes medhjælp; det var han ^[177] ogsaa paa andre garer. Men hvad var denne —? Usch! — Sønnen mente paa, én fik være glad, det ikke var krybbebiter, ma. — Men faren klynket: Og nu tok ikke Galterud'en den att heller efter det, han hadde set idag ... Og han krabbet i seng: D'æ e straf med denne gampen! sukket han og trak felden over hodet.

*

Og saa var det en anden gang. Da hadde far og søn lagt en nøiagtig plan. For efter den hændelse ved tømmerlunnen steg gampen uhyre i deres agtelse; de omgikkes den endda varsommere end før; og hvergang en av dem steg bortimot den, sa den anden: «Kom itt' aat 'a! Han æ itt' sæten.» Endda de hadde faat en smed her ind, som rev unna skorne, — om han skulde komme til at spænde. En kunde tænkt, han blev vetugere med tiden. Men det gik ikke den veien; aa neinei, han bare blev værre, og ikke bedre. Og tilslut var han ganske ustyren av selvfølelse og egensindighetens luner. Og det var jussom slikt stræv at bruke den at de Iikesaa godt selv slæpte hjem ved paa skikjælken, som i gamle dage, endda de var daarlige i foten og haltet begge. — Saa kom da planen. For de skjønnte ogsaa selv det nu, at dette gik ^[178] ikke lenger; han var da gamp paa garen, likevel, og skulde ikke staa her bare til stas!

Langt inde paa Endeløsmyrene var der et kinn med storr og rokk. Det slog de her i høst paa isen under barfrosten og la græsset i stak. Det vilde de hente; bruke en hel dag paa hvert lass, âse gampen ut inde i al den sneen; saa likesom det gode, som var nedlagt i ham ogsaa, som i os alle, kunde komme til orde. Og de gjorde sig istand uker i forveien, mens de ventet paa dugelig snefald; laget nye skjæker og stelte med sælen; og her utspekulerte de store forbedringer. De sømmet fast to svære remmer paa hver side ved krysset i baksælen; den anden ende av reipet skulde fæstes i skaaken nede ved slæden. Saa han skulde nu herefter slippe at bykse i veiret som et andet kid. For litt tvangsmidler fik én gripe til her i verden. Og fra mundbitet i bigslet til nederst i bôgtræet spændte de ogsaa en sterk lærrem; for nu skulde det være slut med disse fæle kastene med hodet.

Og de satte paa langslæden det grindverk, de brukte paa høikjærren, og surret det forsvarlig fast. Saa nu var det bare sneen som manglet. — Og den kom som vanlig efter kyndelsmesse; det snedde i dage.

Det var en stund spørsmåal, om de begge ^[179] skulde være berrlæsta, eller om ikke den ene helst burde ha ski i slik svær sne; men det blev til det at de begge skulde være berrlæsta. Og de trakket op en «stoppe» eller smal sti paa hver side av veien, hvor gampen skulde gaa. Og dagen før de vilde kjøre, slap de ham ut, saa han fik sprunget av sig værste kjæten. Og de fôret litt knepent ogsaa den dag. Det hele var uttænkt i hver mindste smaating.

De fik ham forsvarlig spændt for. Reipene lyste beroligende i al sneen med sit skiddenhvite netverk — det var plent som de hadde ham under en hvælvet kurv. Det begyndte ogsaa bra; det var først op svaberget, og saa indover myrene; far og søn gik i stoppen, én paa hver side og tviholdt i tømmer og i bigsel.

Det var styggemeget med sne nedlagt herinde. Og gampen søkket ned i tilvommen hele tiden, pustet og stønnet, laa over paa siden, skjøt sig saa frem. Vesle tita, som sat inde ved granleggen og ynket sig og egentlig hadde tænkt sig ned til gaards idag for at faa mat, slog nu flaksende følge med indover fra top til top og stirret nysgjerrig ned, hvad i verden dette var for levendes, dette svarte som maset, saa sneføiken stod ^[180] høit over det, snart ned i smaa dokk, snart bortover kinn, myr efter myr indover; for isene bar allesteds. Eh — eh, eh — eh. Bt — bt! sa fuglen over dem.

Det gik hele to timer slik. Og de saa, han begyndte at bli god og svett, gampen. Og det tegnet vel i alle dele.

Der braket noget bortved en gran, og sneen føk. En storfugl, som flakset op av sin grop. Gampen gjorde et braakast, saa begge skjæker røk.

— Ptro! ptro!

— Neinei far, slæpp itt' tauma!

Dermed saa bar det hjemover; far og søn hang efter paa slæp som to tømmerstokker. Først slap faren taket. Sønnen gav ikke tapt, men tilsidst, mot en granlegg, blev ogsaa han nødt til at slippe: Dæveren! illskrek han.

Gampen kom svaberget nedover til gars, saa den gamle budeien tænkte, nu kom han til at reise baade med laave og stue og alt som var paa tunet. Da hang der bare nogen hvite lærremmer igjen og dinglet ned fra ham. Eh — eh, eh — eh. Bt — bt, sa det allesteds op i grantoppen.

Sønnen naadde frem rispet og blodig i ansigtet av kvisten. Og faren kom haltende [181] og holdt sig i bringen for sting i ene siden, søp efter veiret og mente paa, at her maatte være et ribben brukket.

Nu skulde han, dæveren brænne, til dyrlæge! sang sønnen op, hakkende sint. Ja, saa langt var det altsaa kommet nu at de bent frem bandet paa Svabergssveen for denne gampens skyld.

Men nu var det faren som holdt igjen; han nævnte humanitære hensyn, og at dødsstraf og lignende operationer var avskaffet i vort oplyste aarhundrede. — Men sønnen gav sig ikke: Her gik de, snakket han, verkbrudne og helseløse omkring paa denne gaarden, som nu var blit en jammerdal! Og nu skulde de snart til med gjødselkjøring og vaaronn! ...

Og da vaaren kom for godt og veiene laa snebare, maatte faren gi sig. Dyrlægen bodde ind i byen. De hadde taug paa gampen og reip; og bigslet var surret til hodet, saa før slet han av sig halsen, før det røk; og fra bigslet var der et langt bastetaug til hver av de to. Faren bar hestekoene i et knippe for at faa slaat dem under, naar det hele var over og de skulde hjem igjen.

Og det gik letvint gjennom skogen. Men da de kom frempaa, der smaa stuer laa, og [182] en og anden gamp hadde kjørt, begyndte det. Manna-vet! sa faren. For nu skjønnte gampen saavel hvad de vilde. Det knegget, det brølte, — akkurat som en løve i ørkenen, naar den søkte hvem den kunde opsluke. Han reiste sig, gik paa toben, hugg bent ind i luften med fremføtterne, rettet dem, kavet, jussom rodde! ... lignet mer en kvistet tønnørgran i vind paa en myr end han lignet paa et dyr. Du sku' alder set —! Og kastet med de brune øinene; og halen stod som en svær kost efter ham. — Og de gamle peppermøer som sat bak vindusrutene tænkte nogen med harm i sind, at dette var da forferdelig raat: maatte nu kunne fare med slik kar om natten! Men andre, som hørte brølene, mumlet forsagte: Stakkars! ... trodde nok, livet var saa liketil, mandfolka! ... Og ungerne sprang

over skigaren, ropte ut og spurte, om han var fa'lig. Og de to skrek tilbake: Han æ itt' sæten! sa de. — Men møtte kjærringer dem, blev de umælende og rødmende, for der var jussom iblandt ogsaa ytre tegn paa, i hvad uren retning hans tanker trak; og da tok de to til sig personlig deres svake smil over dette raaskindet inde fra Svabergssveen, som slik satte sig utover al folkeskik. Usch! sa [183] de bare. Og sønnen dasket bort i den med kvisten: Sslasken! sa han, og blev endda rødere i ansigtet.

De to mand blev tilslut gjennemsvette av strævet. Og de stanset op for hvert karsfolk, de møtte, og snakket medtat med dem, nyttet paa for at faa sig en pust: Ute me hingsten, se' je? sa de. Kom itt' aat 'a! svarte de. Og de fortalte omstændelig til hver ny hele hans syndeliste: om taaen og hælen og ribbenet og altsammen — det var som et eventyr: og nu var de da paa vei til dyrlæge. — Skulde kjørt litt med den, svarte de andre: Bare en slæa ... bare et ørlite grand ... Gjør mon, de, ma ...

Nu var de under Galterud. Der suste en karjol med en traverhoppe ind gjennem opkjørselen. Gampen spriket med alle fire, som en katunge, likesom bent frem vilde lægge sig ned paa maven midt i veien for at ta rende til et sprætt op i veiret — du sku' alder set —!

Hittil hadde det været skog, saa de kunde slaa reipene om granleggen paa hver side av veien og blaaholde ham, til det groveste var over. Men her sluttet trærne. Og de maatte slaa taugene om det nærmeste som var: i skigaren paa den ene side og det [184] andre om muren under stabburet paa Galterud. Skigaren røk. Og saa maatte ogsaa andre taugenden om stabburs-stolpen. Og gampen svinget att og fram ned paa veien, akkurat som en spræk ørret efter et fiskesnøre, — «ajerte», saa det knaket og rugget i hele huset, mens far og søn krabbet sig ind under. For grimen holdt. Ptro — ptro! skrek de. Og sønnen hven: Sjaa, sjaa! No blæs han! ... Der ramlet en sten. Og de to sprang unna huset. Saa løsnet resten. Dermed var gampen fri. Det bar hjemover i galop, med repene slæpende efter, mens stabburet stod igjen paa tre ben og lutet. Og de to verkbrudne diltet haltende efter, saa godt de kunde, den ene med et knippe hestekor i næven.

Der kom en illsint mand ut paa tunet deroppe og hujet efter dem: Er 'e du gjør stolphuse mit! — Det var Galterud'en sjøl

Efter dette turde de ikke komme forbi Galterud i lyse mer. I grunden var det intet andet igjen end at skyte gampen. Men faren var imot det av humanitære hensyn; de fik prøve med den endda en stund. Vaaronnen gjorde de alene; for leige øik undsaa de sig for: det om tæmningen deres vilde [185] da bare komme utover bygden. Saa det hadde aldrig været saa tungt nogen vaar paa Svabergssveen. Og dertil var de halte begge.

Og løs ute paa jordet kunde de ikke ha den gaaende; de staldforet den inde. For i det sidste hadde den lagt sig til en ny unote: sønnen skjønnte ikke, hvad han mente med det, men straks han nu fik øie paa husbond, gav han sig til at trave like lukt mot ham, som om den vilde ta ham i ett byks; saa det var ikke andet fore end at rømme ind og stænge dørene, naar han kom hivende slik. Hevntanker! sa faren, som prøvde forstaa medmenneskers grunde: Harme efter den dyrlægeturen, da de hadde syndet mot humanitetens bud! ...

Men da vaaronnen var over, laget sønnen gutu fra stalddøren like ned i hesthagan; han laget en rigtig høi og sterk skigar. Den fik gaa der i sommer; for hingst hadde ingen lov at slippe ind i almenningen paa beite. Saa maatte vel husbond kunne faa være i fred for denne dæveren! ...

Men utpaa sommeren tok bygdefolk til at lægge veien forbi Svabergssveen, naar de skulde til sæters eller slikt; langveisfra kom de. De stod attom skigaren og saa ind paa dette dyret, som travet frem og att her i [186] gutuen. Ja saa naa, sa de bare; og gik igjen, saa lattermilde i opsynet.

Især var det folksomt op med skigaren paa søndagene. Far og søn blev rent folkesky av det, og kunde holde sig indendørs den utslagne søndag bare for det. De sat da jussom fordypet i dagens tekst, mens de hørte dette utysket, som knegget derute ved hvert hode som rørte sig bak skigaren, saa luften skalv: Huff! grøsset de, som det var selve ondskapens fyrste.

Men atter fæstet faren sig ved lyspunkterne; de fik være glad, sa han: Saa slæp vi den øikjeleitingen ind paa Endeløsmyrene, sa han. Og da kunde ogsaa sønnen se et lyspunkt: Du veit, dæ gjør én, ma. —

En sommersdag gik just manden om inde paa laaven og puslet, ordnet med løvkjerv, han satte op bortefter væggen ind under spærrerne. Og ellers fæstet han sig ved lyspunkterne indtil det sidste: hadde ikke sat sig i nogen bekostning med ny bro og kjøringa. Her laa det som før; til og med hunbordene og planke-enderne laa løse over gulvaaserne. Og han trakket med eftertanke paa dem. For nedenunder stod en treskemaskine og svære kjerald til laag, og bortefter [187] væggene dernede hang det farlig tæt med ljaa og slikt.

Med ett synes han, han hører det trave tæt i tæt hitover tunet: der hadde han greid skigaren! Nu var han paa laavebroen; og gubære, der sætter han like her ind! Husbond stak sig unna. Og gampen indover kjøringa som et skred, gled uophørlig paa de sleipe, uskodde hover. Planke-ender farer til alle kanter, vipper over gulvaasen, reiser sig — brest, smeld. Ptro — ptro! ...

Ytterst paa en planke-ende, som laa over en aas, stod husbond: spratt i veiret og op under taket; for du vet, gampen var tyngre han, ma. Dermed saa bærer det nedenunder mellem gulvaasene med gampen. Øredøvende larm! Og husbond drattet efter.

Sønnen hørte brakket inde i stuen og kom springende ut. Det var just det, faren ventet. Og endda han laa her halvt i svime, skrek han; for nu fik han faa sig en lærepenge, gampen og: Stæng att, hører du! ... Kom itt' aat oss! — Og sønnen lystret, for det var steget til raseri hos ham, og stængte alle dører dernede: nu skulde den dæveren faa ligge paa sine gjerninger! ...

Og braaket vilde ingen ende ta derinde i dette helvede mellem stamper og ljaa og treskemaskine; [188] hadde det ikke været saa øredøvende, vilde én tænkt paa en flue som svirrer rundt ned paa en flaske.

Men tilslut stilnet det derinde. Han hørte faren stønne. Og vilde lukke paa fjøsdøren. Men i det samme kom Svarten frem fra gjødselbingen, var gaat tvers gjennom det raatne fjøsgulvet; han var litet grand møkket langs sidebenene. Men ellers var han like god gampen.

Faren laa i svime derinde. Sønnen løftet i ham, men slap ham straks igjen: han hadde faat nok og var færdig. Da glyttet han op med halve øiet, var klar en ørliten stund; og læberne vilde likesom si noget, saa sønnen la munden ned til.

Og da var han saa grann i mælet, at det messom bare som pep inde i det grisne skjegget:

— Joannes, sa det. Faar væra gla, dæ itt' e krybbiter.

Hans E. Kincks *Fra Fonneland til Svabergssveen* er lastet ned gratis fra bokselskap.no